5753

ప్రబుద్ధాంధ్ర



విడి సంచిక రెండణాలు ౬ ౩ సంపాదకుడు

సంవత్సర చందా రూపాయి ౧౦ మార్చి ౩౫ శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

విరాళములు

సంవత్సర చందాలవల్ల మాత్రమే ప్రబుద్ధాంధ్రను నిర్వహించడం కష్టం. ఈ సంగతి గమనించి ప్రబుద్ధాంధ్ర యెడల ఆదరం వున్న ఔదార్యవంతులు ఉత్సాహపరిమితాలైన విరాళాలు దయచేస్తున్నారు. ఈ నెలలో ప్రబుద్ధాంధ్రను సత్కరించినవారు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ విక్రమదేవవర్మ మహారాజులుంగారు

జయపురం ౨౫—౦—౦

ఏజంట్లు కావాలి

ప్రబుద్ధాంధ్ర పత్రిక విడిసంచికలు అమ్మడానికి ఈ క్రింది స్థలాల్లో ఏజంట్లు కావాలి. మంచి కమిషను ఇస్తాము.

౧ నెల్లూరు
౨ గుడివాడ
౩ నరసారావుపేట
౪ నంద్యాల
౫ కర్నూలు
౬ కడప
౭ అనంతపురం
౮ గుంతకల్లు
౯ ఒంగోలు
౧౦ కావలి
౧౧ తిరుపతి
౧౨ మద్రాసు
౧౩ సామర్లకోట
౧౪ బరంపురం
౧౫ పాలకొల్లు
౧౬ నరసాపురం
౧౭ రేపల్లె
౧౮ హైదరాబాదు
౧౯ సికింద్రాబాదు
౨౦ గూడూరు
౨౧ పెద్దాపురం
౨౨ వెంకటగిరి

ఈ కిందిచోట్ల ఏజంట్లు ఉన్నారు.

౧ కాకినాడ
౨ పిఠాపురం
౩ అనకాపల్లి
౪ విశాఖపట్నం
౫ విజయనగరము
౬ తెనాలి
౭ బాపట్ల
౮ బందరు
౯ చిత్తూరు
౧౦ నిడదవోలు
౧౧ భీమవరం
౧౨ గుంటూరు
౧౩ ఏలూరు
౧౪ బెజవాడ
౧౫ అమలాపురం
౧౬ వాల్తేరు

కృతజ్ఞులము

ఈ సంచిక ముఖపత్రం మీది చిత్రమును రాసి ప్రబుద్ధాంధ్రకు కళ కూర్చిన శ్రీ వరదా వెంకటరత్నంగారికి ఎప్పుడూ కృతజ్ఞులము.

సంపాదకుడు

విషయసూచిక

ప్రబుద్ధాంధ్ర అయిదో సంపుటం.

అయిదో సంపుటం బాపతు విడిసంచికలు పన్నెండూ రఫ్ కాగితాలవి అమ్మకానికి సిద్ధంగా వున్నాయి. వెల ఒక రూపాయి. పోస్టుఖర్చులు కలిపి మొత్తం ౧—౪—౦ ముందు పంపేవారికి వెంటనే పంపుతాము. వీ. పీ. చెయ్యము. ౧౦ సెట్టులే వున్నాయి.

ఇదే సంపుటం గ్లేజుప్రతి బయండింగులో వుంది. అర్థ కాలికో బయండు చేయబడుతోంది.

వెల పోస్టేజీతో ౨—౧—౨—౦.

ప్రబుద్ధాంధ్ర ఆఫీసు
రాజమండ్రి అని రాసుకోవాలి

రామమూర్తి పంతులుగారి ఫొటో.

ఆర్టుకాగితంమీద ముద్రించబడ్డ రావుసాహేబు గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారి ఫొటో డజను ౧—౮—౦. వీ. పి. లో తక్కువ పంపము. పోస్టేజీ ౦—౬—౦.

కళాభివర్ధనీ పరిషత్తు
రాజమండ్రి

వసంతకుసుమాకరము

మధుమేహము, అతిమూత్రము, రాచకురుపులు, శైత్యక్షయము, శుక్రనష్టము, బలహీనత, చిరకాలపు తెల్లకుసుమ, సుఖవ్యాధులు జీర్ణించుటచే కలుగు సకలమూత్రనాళవ్యాధులకు ప్రసిద్ధికెక్కిన రాజౌషధము. తులము రు 20—0—0.

సిద్ధమకరధ్వజము

ఇందు బంగారు కలదు. పూచీ యిచ్చెదము.

జగత్ప్రసిద్ధమగు బలవర్ధకౌషధము. రక్తక్షీణము, వీర్యదోషము, నపుంసకత్వము, క్షయ, శ్వాసకోసలు, నరముల బలహీనత, కుసుమ రోగములు, మొదలగువానికి దివ్యౌషధము.

తులము 24—0—0. 60 మాత్రలు రు 10—0—0

ఏకోత్తరవృద్ధి మహాలక్ష్మీ విలాసరసము

చ్యవనప్రాశము

క్షయరోగులకు అమృతోపమానములగు దివ్యౌషధములు

చిరకాలము క్షయవ్యాధిచే పీడింపబడుచు శల్యావశిష్టులుగ నుండువారలకు నూతనయౌవనమును ఆరోగ్యమును కలిగించును. క్షయ శ్వాసకోసలు ఉబ్బసము కఫముతో కలసి రక్తముపడుట, రక్తహీనత, శరీరకృశత్వము, హృదయదౌర్బల్యము దీర్ఘకాలము నుండి బాధించు మొండిదగ్గులు మొదలగునవి జయించును. బలము, కాంతి శుక్రమును వృద్ధిచేయును.

రెండుఔషధములు కలిపిసేవించవలెను.

నెలకు రు 13—12—0.

స్వర్ణక్రవ్యాదరసము

చిరకాలాజీర్ణములకు మంచిది. కడుపుబ్బరము, శూలు, గుల్మము, యకృత్ ప్లీహ వృద్ధులు మొదలగునవి జయించును. బలవర్ధకము తులం రు 4—0—0.

చిరునామా:—వేంకటేశ్వర ఆయుర్వేదనిలయము

హెడ్డాఫీసు:—చింతలూరు, ఆలమూరుపోస్టు, తూర్పుగోదావరిజిల్లా

బ్రాంచీలు:—1. కాకినాడ, 2. రాజమండ్రి, 3. పెద్దాపురం, 4. అనకాపల్లి, 5. విశాఖపట్టణం, 6. ఏలూరు, 7. అమలాపురం, 8. తుని, 9. రామచంద్రపురం.

☞ ఏలూరు బ్రాంచిలో చికిత్సకులు

వైద్యవిద్వాన్ కూచిభొట్ల వెంకటేశ్వర్లుగారు.

లక్ష్మీ కవచము

వలయుకోరిక లొసంగు టలో అమోఘము!!



వలసిన కార్యసాఫల్య మొనగూర్చుటలో అద్భుతము!!

పరీక్షయందుత్తీర్ణులు కాదలంచిన విద్యార్థులకు ప్రత్యక్ష సరస్వతి. ఉద్యోగము లేక నల్లాడువారికిఁ బనికల్పించుటయందును. కోర్టు వ్యాజ్యములలో దగుల్కొని బాధపడువారిని గెల్పొందించుటయందును. దారిద్ర్యసాగరమునమునిగి దరిగానక దుఃఖించువారిని లక్ష్మీప్రసన్నులుగా జేయుటయందును, గొప్పకల్పవృక్షము. సంతానములేక చింతించు దంపతులకు సంతానమొసంగి సంతోషవార్ధి నోలలాడించు చింతామణి. వేయేల? ఏ కోరికతో నీకవచమును ధరింతురో ఆ కోరిక సమకూర్చుటకు నిలవేల్పు. ఈ కవచము దైవోపాసకులచే బీజాక్షర సంయుతమై లక్ష్మీప్రతిమ నలరారునట్లుగా కల్పింపబడినది. దీనిని ధరించి, వలసిన సాఫల్యములు పొందినవార లొసగిన యోగ్యతా పత్రములను దీనిని ధరించవలసి వచ్చినప్పుడు మీరు చేయవలసిన పూజావిధానము లక్ష్మీ స్తోత్రముగల పాత్రము మీ ఆర్డరు కవచముతో బంపబడును.

నోటు:—లక్ష్మీ ప్రతిమతోగూడి బీజాక్షర సంయుతమైన యీ కవచము పంచలోహ నిర్మితమై మైలగాలసోకిన బలము చెడకుండా యుండునటుల తావేజుగాచుట్టి ధరించుటకు వీలుగానుండుటకు కొండీలతోను చక్కని పట్టుత్రాడుతోను నమర్పబడియున్నది. వెల రు ౧—౮—౦ మాత్రమే. డిటో వెండిది రు ౧—౧౨—౦

లక్ష్మీకవచనిలయం,

రాజమండ్రి.

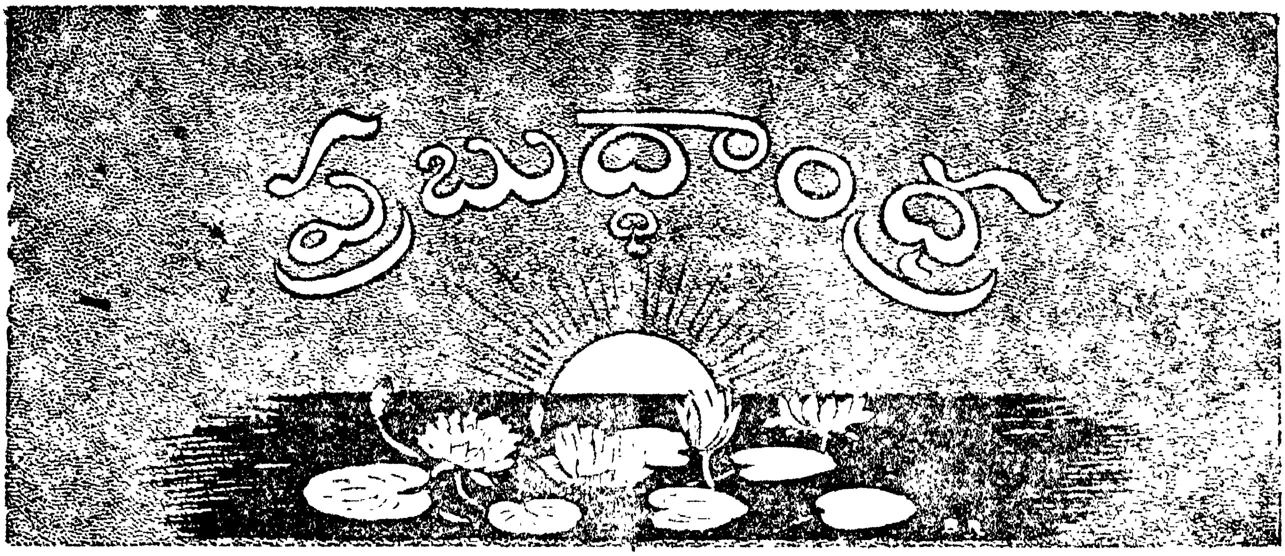
గర్భచింతామృతము

ఆవునేతితోగాని చన్నీటితోగాని ఉదయము సాయంత్రము భోజనముచేసిన వెంటనే తు ½ లము చొ॥న వంధ్యలగు స్త్రీలు సేవించిన సంతానము కలిగి జీవించును. సంతానము మృతిపొందు స్త్రీలు సేవించిన దీర్ఘాయుష్మంతుడగు సంతానము గలుగును. గర్భిణీస్త్రీలుగాని గర్భము ధరించని స్త్రీలుగాని సేవించిన సమస్త మేహములు, జ్వరములు, పాండురోగములు, ఉన్మాదము, గుండెదడ, నరముల నిస్సత్తువ, మొదలైన సమస్తరోగములు తగ్గి మిక్కిలి బలము కలిగి ఆయుర్వృద్ధి నిచ్చును.

వెల పౌను రు. 3—0—0.

వైద్యశాస్త్రి. డా॥ చిట్టి సూర్యనారాయణమూర్తి,

పీఠపురం, తూ. గోదావరిజిల్లా.



సంపుటము ౬ రాజమహేంద్రవరము ౧౧ మార్చి ౧౯౩౭ 3 వ సంచిక

ఖుషీ

మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రి గారు

బ్రహ్మచర్యంలోనుంచి-ఒకసారిగా-డబుల్ ప్రమోషన్ అయింది.

ఎందుచేతనో, రామమూర్తి, వానప్రస్థుడుగా మారిపోయి- దీక్షనిలుపుకుంటున్నాడు.

అందరికీ, ఇది చాలా విపరీతంగా కనబడుతూంది. కాని, ఎవరికివారు ఏదో సమాధానం ఊహించుకుని సరిపెట్టుకోవడమే కాని, నిజానికి ఏం జరిగిందో, ఎందుకు అలా, అకడే-తాత్కాలికంగా నైనా-మారిపోవలసి వచ్చిందో, నకూ, మా శర్మకూ తప్ప... తెలియదు:

ట్రిప్లికేన్ లో, మా లాడ్జిలోనే, రామమూర్తికూడా ఉండేవాడు, లా చదువుతూ: అసలు శ్రద్ధగా కాలేజీకి వెళ్లేవాళ్ళకే మధ్యాహ్నం అంతా తీరుబడి: వెళ్ళనక్కరలేకుండానే, ప్రాక్సీగా అటెండెన్సు పడిపోవడం వల్ల, రామమూర్తికి రోజంతా తీరికే.

మనసులో నిలిచిపోయి, తీరని కోరికలన్నీ, కలలో, పిలవకుండానే సాక్షాత్కరించేవి: తెల్లవార్లూ కలత నిద్దురతో—చాలా ప్రొద్దెక్కిన తరువాతకాని మేల్కొంచేవాడుకాడు. అందరూ స్కూల్ కు బయలుదేరే వేళకు కాఫీకోసం వెతుక్కుంటూ పోయేవాడు. భోజనం—ఏ ఒంటిగంటకో—కేవలం పోస్టులో ఉత్తరం వేసినట్టు మొక్కు తీర్చుకోవడం మాత్రమే:

మూడు, మూడున్నరదాకా, ఏలాగో గడిపేవాడు చిడిముడిపాటుతో: నిదుర రాదు—ఉబుసుపోదు: ఏ పుస్తకం చదవాలనీ కూడా మనసులేదు: కొంచెంసేపు మాత్రం సినీమా మాగజీన్లు తిరగవేసి, బొమ్మలు, చూసీ చూడనట్లు చూసి, విసుగుతో మూలలకు గిరవాటు వేసేవాడు. ఆవేళకేసరిగా సిగరెట్లుకూడా అయిపోయేవి: వెళ్లి తెచ్చుకునేందుకు ఓపికలేదు—ఇన్ని అవస్థలతో—ఏలాగో టైమ్ అయేది.

ఇకమీద, రామమూర్తికి నిమిషం తీరిక ఉండేది కాదు: టాయ్ లెట్ చేసుకుని, సూట్ వేసుకుని, క్రాప్ నొక్కులు చేతితో సరిజేసుకుంటూ మేడమీద వరాండాలోనికివచ్చి నిలుచునేవాడు అటూఇటూ చూస్తూ:

ఎదటిమేడ గుమ్మంలో, వచ్చేపోయేవారి నందరినీ, కరవుమెరసిపోయే కన్నులతో చూస్తూ నిలువబడిఉండే మహారాష్ట్ర ప్రౌఢ, రామమూర్తి నీడ చూచాయగా కనబడగానే, చురచురచూసి, లోపలికిపోయి, కటకటాల తలుపు ధనాయించి వేసుకునేది: మావాడు, గొంతునవ

రించుకుని, ఎత్తుకుంటూన్న సంగీతానికి బ్రేక్ పడి, అపశ్రుతిలో ఈలగామారిపోయేది: రోజూ, అలా మామూలే గనుక, ఏమీ అనుకోకుండా లోపలికివచ్చేసి, చెదరిన ఒకటిరెండు ముంగురులు సరిగా అమర్చుకుని, రిస్టువాచి వంక నిదానించి చూసి, క్రిందకి వచ్చేసేవాడు:

రోడ్డుమీద—చక్కనివాళ్లు ఎవరైనా కనబడేటంత వరకూ ఆగి, వాళ్ళని అనుసరించి బీచికి పోయేవాడు: రెస్టారెంటులో టీ పుచ్చుకుని, ఆరని అగ్నిహోత్రంతో సమిధకు సమిధ అనేలా యిస్తూ, ఒక్కమారి, క్యూ. యం. సి. వరకూ తిరిగివచ్చేవాడు: సంజె పడటంతోనే బయలుదేరి గృహోన్ముఖులైన తరుణాంగనలను యథాశక్తి కొంతదూరం వరకూ సాగనంపివచ్చి, బస్‌స్టాండు దగ్గర కాపలా వేసేవాడు:

అందమైన వాళ్లు ఎక్కిన బస్‌లో తానూ జొరబడి, వాళ్ళను అనుసరించిపోయి...ఇంటికి జేరుకునేంతవరకూ తిచ్చాడి, లోపలికి వెళ్లి తలుపువేసుకున్న చప్పుడైన తరువాత...ఇంటి మొగ మయ్యేవాడు:

కొంచెం ఆలస్యం అయితే హోటల్లో శివరాత్రే: నాయర్ కడైలో ఏలాచని సాంబత్తాగి, బిస్కట్లుతిని, వచ్చేసేవాడు: తిరొచ్చినతరువాత—మేమెవరమూ, మేలుకుని ఉన్నా, కొంటెతనానికి—పలికేవాళ్ళంకాదు తలుపుతీసేవాళ్ళంకాదు: ధణధణకు వీధివారందరూ లేచినా, మా తలుపు అలాగేఉండేది: ఏమనుకునేవాడో ఒకొక్కప్పుడు మాకే జాలివేసేది—తిరిగి బీదికిపోయి, తలకు కర్చీఫ్ కట్టుకుని పడుకుని, చలికి బిగిసి అవస్థపడి తూర్పు తెలవారే వేళకు, తెల్లవాళ్లూ రమాకుమారుణ్ణి పాదదాసునిగా ఏలుకొని అవక్రవిక్రమం నెరపిన వీరపురుషావతారం, పోజులో తయారయేవాడు గాడ్జికి—

పొరబాటున, కదలించామో, అరేబియన్ నైట్సులో కథ ఒకటి తయారుచేసి చెప్పేవాడు—మేము, నమ్మడంలేదు, వెక్కిరిస్తున్నా మన్నా ఖాతిర్ చేస్తేగా! కథ ముగిసిన తరువాత—నిద్ర—

ఇదీ రామమూర్తి దినచర్య—ఎఫ్. యల్ పరీక్షలు దగ్గరకు వచ్చినాయి—రోమన్ లా పేరు ఎత్తితే మండి పడేవాడు. కాని. కామినీవశంవ లేనిదీ క్షణం జరగదు:

౨

—మేము ఎంత ఒత్తుకుని వైదొల్గినమున్నా—ఒక్కతె అయినా ఒత్తిగిలి దోవ ఈయడం లేదు:

గంగకు ఇద్దరి ఐనా పరవాలేదనే సంప్రదాయం వాడిని గనుక, ఇక అక్కడే ఆగిపోదామన్నాను: కాని, శర్మ ఉపాయం అవిముందుకు అడుగువేస్తూనే ఉన్నాడు: కాని, దారి తీయడానికి—ఆ స్త్రీజనంలో—వాడికి సాధ్యంకాలేదు:

పార్థసారథి బ్రహ్మోత్సవం ఆఖరిరోజు—వీధుల్లో మెసలడానికి వీలులేనంత సమ్మర్దంగా ఉన్నది:

—మావీధుల్లో ఉండే తెలుగు కుర్రవాళ్ళ ముఖాలు నడనడాన, దవనమూ చేమంతులూ పిసికిన తురుముల చాటునుంచి కనబడుతున్నాయి ప్రసన్నంగా:

రామమూర్తికి ఇంటిపక్కనుంచి కొత్తగావచ్చింది—ఎందుకో తొందరగారమ్మని—అనేను, మాకు యీ వారం రోజులనుంచీ కనబడటమే లేదు:

నేనువద్దని వారిస్తూ ఉన్నా, శర్మ, రామమూర్తిని వెదికి తీసుకురావాలనే వంకపెట్టి బయలుదేరాడు—అసలు లోపల వాడికి తహతహలాడు తూంది—ఎప్పుడు వెళ్లి ఆజనం కిటకిటలో కలిసిపోదామా అని:—నేనూ, బతిమాలించుకొని, బింకం చెడకుండా వెంట నడచాను,

శర్మ ఆకారవైఖరినీ, దీర్ఘకాయాన్నీ చూసి ఎవరూ తప్పుకోడంలేదు: బలవంతాన రెండడుగులువేసి, స్టీమ్ అయిపోయిన రోడ్‌రోలర్ లాగా చప్పబడి ఆగిపోయినాడు...నావైపుచూసే సరికి నేను నవ్వుతున్నాను. అంతలో ఎక్కడలేని రోషం వచ్చేసింది వాడికి—

మాంచి ఆలోచన చేశాడు—మళ్లా వెనుకకువచ్చి, జపాన్ బెలూన్ బూరా ఒకటికొన్నాడు: ఘూరించి, గోళాన్ని పెద్దదిచేసి, దాన్ని, మోతతో,—తప్పుకోని పుణ్యాంగనల చెంపలకు తాకిస్తూ—వాళ్లు ఉలికిపడి—తిట్టుకుంటూ తప్పుకోగా—ఏలాగో— ఆలయప్రాంతం వరకూ రహదారిచేశాడు:

ఒక్కక్షణం ఆగి కలయచూశాము—రామమూర్తి కనబడలేదు, కాని—మన తెలుగువాళ్లు అసాధ్యులు—

అప్పుడే ఎప్పుడు కనిపెట్టారో—అందరూ తలో బూరా పూరించి, కామినీచక్రాన్నంతా కలగుండు పెట్టేస్తున్నారు :

—శర్మకు ఉక్రోషం వచ్చి—'ఇంతే వెధవాయలు! —ఎవరన్నా వంచేస్తే—దాన్ని కాపీకొట్టాడమే' అని తెలుగుజాతిని అంతాదూయబట్టుకుని, నిర్వేదంతో, సత్తువకొద్దీ పూరించేటప్పటికి, బుడగ, చిన్నసైజు ఫిరంగీలాగా మోగింది: మళ్లా ఒకటి కొనిద్దామనిపించింది కాని, వాడిని చూడబోతే దుర్నిరీక్ష్యుడుగా ఉన్నాడు: అప్పటిన ఎన్ని అయినా ఆగేటట్టు లేవు—

విసివి, వేసారి తిరిగి వచ్చేస్తూ—కార్ స్ట్రీటు ముగ దల, గుంపు జేరితే, అందుకు వెళ్లాము—ఏమిటో విశేషమని—చాలామంది, శ్రద్ధా చంద్రాకృతిగా కమ్ముకుని—నిలుచుని, తొంగిచూస్తున్నారు. ఒక ఆమె, ఊరికే లెక్చర్ కొడుతూంది—ఎవరికీ వినబడి వాదింటున్నారు—మధ్య —తెల్ల మొఖం వేసుకుని, బిక్క పోయి చూస్తూ చెదరిన క్రాపింగ్ తో—రామమూర్తి'—

ఏముందీ—మామూలు విశేషమే—మనవాడి రస పిపాస అతిగా వెళ్లింది—ఎవరో అమ్మాయిని కటాక్ష వీక్షణంతో సత్కరించాడు—నెంబనున్న ముసలమ్మ—గదమాయిస్తూంది !

శర్మ అమాంతం తోసుకువెళ్లి, ఏమిటంటు—ఏమిటీ గలభా అని కలయజూసి అడిగాడు—రామమూర్తి శర్మను ఎరుగనట్లు నటించాడు :

అందరి సమాధానాల హోరులో అసలు సంగతి ఏమిటో తెలియలేదు! శర్మ, రామమూర్తి చేయిపట్టుకున్నాడు: ఆముసలమ్మ అడ్డంవచ్చి—'ఆహా—నాయారో తెరిమా—ఆ—అందవరువు నమ్మకిట్ట వేహాదు—స్టేషన్కు...' అని గదమాయిస్తూండగానే, శర్మ హుంకరించి వృద్ధా కరగ్రహణం చేసి 'స్టేషన్కు—వా' అని లాగాడు :

'పాచిక పారింది—అందరూ గడబిడగా ఎవరిత్రోవను వాళ్లు తప్పుకుని—ముసలమ్మనూ—ఆముగ్ధాంగననూ బలవంతాన నడిపించుకుని పోయినారు—

—ఇంటికి వచ్చేవరకూ, ఎవరమూ మాట్లాడలేదు—తలుపుతీసి, స్విచ్ వేశాను : రామమూర్తి, ఈజీచైరులో ఉన్న పుస్తకాలుతీసి క్రిందకు విసిరివేసి కూలబడ్డాడు, పరధ్యానంగా: వాడి జేబులోనుంచి, సిగరెట్టు అందుకుని, ముట్టిస్తూ, శర్మ, ఓమారు, ఆకసివేపు పరకాయించి చూసి—

'ఏమిటా గలభా,' అన్నాడు :

రామమూర్తి, చూసి ఊరుకున్నాడు : శర్మ ప్రశ్న పరంపర కురిపించాడు—చివరకు, గత్యంతరము లేక, జవాబు చెప్పక విధిలేక, విదారించి, కుర్చీలోనుంచి లేచి, పక్కమీద వాలుతూ,

'మన్మథుని అమోఘప్రభావం రా భాయీ! అని గర్వంగా చిరునవ్వాడు :

శర్మ ముందుకు ఉరికి, పక్క అంచున నిలుచుని చుర చుర చూస్తూ,

'ఒరేయ్ ! నా కి బాబు ఇంకోడున్నాడు : ఇన్స్పెక్టరు సింగ్—ఆ తమాషా తెలిసితే తెలిసేది—ఓహో—పిచ్చవేషాలు...'

...ఉక్కబోస్తున్నా, లెక్కసేయకుండా, రామమూర్తి ముసుగు బిగించాడు—

3

—అప్పటికి, మూకో మాటు...చదవడం—

'తేనె సోనలాని ఉబుసు
పోని కోదమ షట్పదాళి
గానమాధురి—
పగము విరిసి తొలివలపుల
నిగారించు విరిసేడల
మొగ మాటము—
జిలిబిలిగా మలసిన వె
న్నెల నెలరేకల వెలసిన
చెలిమి...
మధుమాన యామిని
మాధవుని—ప్రియకామినీ

ఇన్ని హొయలతో—
ఇన్ని వగలతో...
ఎన్నడెన్నడని
ఎదురుచూసి—మురిసి...
చిగురుకు—
తొగరాయసితో
మొగమాటము
తెగవేసెమ్మా!

—అవాళ రేడియోలో మంచి ప్రోగ్రాముఉన్నది—

—అప్పటికే ఆలస్యమైంది. ఇక బయులుదేరుదామనుకుంటూంటే, రామమూర్తి—నిలవేశాడు:

పద్యాలు వ్రాయడం—మాకు యిష్టమున్నా లేకపోయినా పంతంకొద్దీ వినిపించడం—అతనికి పరిపాటే, కాని, యీధోరణి అదోరకంగా ఉన్నది—

'ఏలాఉంది' అని మళ్లా నిక్కచ్చిగా అడిగాడు:

'......ఇంకా టీ పడలేదు కాదూ, కొంచెం తల దిమ్ముగా ఉంది' అని పెంకెగా జవాబుచెప్పాను, కోపం వచ్చి అయినా వదులుతాడేమోనని—

కాని, ఇదేం లక్ష్యం చేయకుండా, తాపీగా—

'అదికాదోయ్—పద్యం...!'

'ఆఁ—బాగానేఉంది'

'అలా అంటేకాదు—నీకు సరిగా ఏలా తోచిందో చెప్పాలి'

'చెప్పలేనుబాబూ...ఇక చంపకు'

'దీన్ని—దీన్ని ఒక పనిపట్టి వ్రాశాను—'

'అలాగేం'

'నిజంగానే—మరి ఎందుకో—ఊహించుకో—'

'రామ్మూర్తీ...నీకుకోపం వస్తేనేంగాని ఎందుకు వ్రాశావో చెప్పనా...'

'ఓ'

'వట్టి పొగరెక్కి...ఏమిటి ఊరికే సతాయించడం'

—అంతటితో వదులుతాడనుకున్నాను—ఉహూ... నావెంట వచ్చేశాడు తిన్నగా—టీ పుచ్చుకున్నాడు... సరసను నడుస్తున్నాడు— ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీదాకా వచ్చాక—చప్పున ఆగి...

'చెప్పనా?' అన్నాడు.

ఏమిటో తెలియక పోయినా, నేను తలఊపాను...

'—ఆ అమ్మాయి, ఇలియట్స్‌రోడ్డులో ఉంటుందోయ్ చాలా చక్కనిది—...'

'కావచ్చును—'

'మాటకు అడ్డంరావోకు— నిజంగానే చాలా అందంగా ఉంటుంది. వారంరోజులనుంచీ చూస్తున్నాను...'

'ఇంతదాకా సాగనంపడం లేదూ!'

చాల్లే—నీమాటలు—సరేకాని, వాళ్ల యింటిరోడ్డుకేసి రెండుమూడుసార్లు వెళ్లాను—కనిపించింది—మేడమీద పోర్టికోలో నిలుచుని—అదేదో తమాషాగా, పిలుస్తున్నట్లుగా, చూస్తుందోయ్— నాకు ఏమీ తోచడం లేదు—

'పిలిచిందని నమ్మకముంటే—

'సందేహంలేదు—మనసుకి అలాగే తడుతూంది'

'అలాగైతే తిన్నగా వెళ్లిపోరాదూ...

'అంతకన్న ఇంకో ఎత్తువేశాను...ఆ అమ్మాయి సంగీతం పాడుతుంది రోజూ, బాగా చీకటిపడిన తరువాత—వాళ్ల ఇంటిఎదట—మైదానంలో కూర్చుని ఈపాట పాడేస్తాను, అప్పుడన్నా ఆ వేదన—నామనసులో కోరిక, అర్థంచేసుకోలేదూ—మందలింపు గ్రహించలేదూ...'

'అయితే, ఇంతకూ తెలుగువచ్చునో, రాదో?'

'వచ్చును—నౌకర్‌తో తెలుగునమాట్లాడటంవిన్నాను—నామీద మనసుందోయ్ ఆ అమ్మాయికి...'

'అయితే, భావకవిత్వమెందుకూ— డైరెక్టుమెథడ్ అప్లైచేయి. తిన్నగావెళ్లిపో...

'అచ్ఛా...'

—రోడ్డుదాటి, సైడ్‌వాక్ మీదికి వచ్చాము— రామమూర్తి దిక్కులు చూస్తున్నాడు...

'రార మా యింటిదాకా...అని రేడియోలో పాట వినవస్తూంది

—నాచేయి గట్టిగానొక్కి...'అదుగో ఆ అమ్మాయే!—చూడు!...' అని చాలా ఆదుర్దాతో, రహస్యం లాగా చెప్పాడు—

—మాకు చాలా సమీపాన, కారు తలుపుమీద ఆని, ఓరగా నిలుచుని...ఆ అమ్మాయి... సదుకూ బెదురూలేకుండా...చూపులతో ఆహ్వానిస్తూంది...

'ఊఁ...వెళ్లు' అన్నాను...

'నీవుకూడా—రా...

'బలే...

'కాదు నేను చెపుతాను కాదూ... ఎంతో దూరం లేదు...'

మా కారి తడబాటు గమనించినట్లుగా ఉన్నది కాబోలు...కారు ఎక్కకుండా దిగి...నడక సాగించింది... మేము సిగ్గే, వెనకాల......

—వాళ్ల యింటిపిట్ట్రిరి వచ్చేశాం...ఆమె గేటు తీసుకుని, లోపలకు వెళ్లుతూ...వెనుదిరిగి...మళ్లా ఆహ్వానించింది మౌనంగా...

కనని లోక్కిత్తూ, నవోఢ లాగా రామమూర్తి—తిత్తన్ని నడిపించుకుంటూ నేను...

—తిన్నగా లోపలకు వెళ్లకుండా... తోటలో... మందార—గుబురుదగ్గర నిలుచుని ఉన్నది... నేను వెనకకు తగ్గాను...

మళ్లా...మళ్లా... దగ్గరకురమ్మని సైగచేసింది... రామమూర్తి...ఏలాగైతే, నేం... ఎదటికిపోయి...నిలుచున్నాడు...

'ఎందుకూ...అంత...సిగ్గు'—అని అడిగేసింది... మనవాడు......

'ఈలా...రండి...రా...ఇక్కడికి...

'నేనూ అనుకోలేదు, ఆలా జరుగుతుందని...

ఆమె, తానే రామమూర్తిని సమీపించింది ..అల్లరి కుర్రవాణ్ణి దండించే అయ్యవారి పోజుతో...

చెవి తమ్మె పట్టుకుని నులేసి...

'అందమైన ఆడపిల్ల కనబడగానే...ఈలా తిరగడానికేనా, చదువుమీద వంకబెట్టి ఇక్కడకు చేరుకునేది... నీలాటి తెలుగు కుర్రవాళ్లు? ...నాలం రోజులనుంచీ చూస్తున్నాను...బీచికి వచ్చిన ప్రతి పిల్లనూ...చూపులతో కబళించేస్తున్నావు...

'...ఇక ఎన్నడూ...ఈలా చేయక.. ఏం...

—ఆమె వయ్యారంగా విసిరినా, చేయి, ఛళ్లుమని మోగింది...రామమూర్తి చెంపమీద...ఖంగారు పడిపోయినాడు...నాకూ, ఏమిచేయడానికీ...తోచలేదు...

'...క్షమించండి... మీ ఎదుట... మిమ్మల్ని హింసిత్తుణ్ణి, అవమానించినందుకు: కాని, మీరు చూడాలనే...

'బలేదాం' అని మెచ్చుకొన్న చూపుతో, ఆ అమ్మాయి కరస్పర్శ చేసి ...ఆపై, తలవంచుకుని... లోలో నవ్వుకుంటూ—రామమూర్తి మాట మరచి పోయి...బయటకి వచ్చేశాను...

—జయ...విజయీభవ...అని, ఎవరయినా అరిస్తే... ఎక్కడనుంచి ఊడిపడ్డాడో...నవ్వుతూ దోవకు అడ్డంగా నిలుచుని ఉన్నాడు...

రామమూర్తి...బ్రాన్పడి పోయినాడు...

... ...

రామమూర్తికి అప్పటినుంచీ, దీక్ష మొదలు...బీచి చాయలకన్నా వెళ్లడంలేదు...చెదరిన క్రాఫ్ సరిచేయడంలేదు...

చదువు సాగకపోయినా...వేళకు భోజనంచేసి... ఇంటిపట్టున నిద్రపోతున్నాడు...

కాని...ఇది ఈలా సాగుతుందని...నాకు ఏమాత్రమూ నమ్మకంలేదు...మళ్లా...

—ఏనా...అందాకా వస్తే...అప్పుడు చూసుకోవచ్చు:

టెక్నిక్

కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు

మనం చేసే ప్రతిపనిలోనూ టెక్నిక్— ఒక విధానం, ఉండాలి. తరతరాల నించీ అనేకవిషయాలు రక్తంలో వస్తుండటం వల్లా, ఇతరుల నను కరిస్తుండటం వల్లా మన మనేకపనులు జయప్రదంగా చెయ్యగలుగు తున్నాం. ఆదిలో నాలుగుకాళ్లమీద నడిచిన మృగం వెనకకాళ్ల మీద నిలబడి నడవాలని ప్రయత్నంచేసింది. అప్పుడా నడక చాలా అసహ్యంగా ఉండి ఉండాలి. కాని కాలక్రమాన అవసరమైన టెక్నిక్ సంపాదించి ఈనాడు రెండుకాళ్లమీద నడవటం అప్రయత్నంగా జరిగిపోతున్నది. తప్పటడుగులు వేసేపిల్లలు మధ్య మధ్య పడుతూండడం నడక కవసరమైన కండరాలు మొదలైనవి లేక కాదు, ఆటెక్నిక్ అనేది బాగా అలవడక. ఆవిధంగానే చాలామంది పెద్దవాళ్లయికూడా ఒంటినిండా, చుట్టూ, ఎంగిలి కాకుండా భోం చెయ్యలేరు.

ఈ టెక్నిక్—పనులు చేసేవిధానం—కాలక్రమాన మార్పు చెందుతుంది. అది సామాన్యంగా నాగరికతలో కలిగే మార్పుల ననుసరించీ, అభిరుచుల్లో మార్పుల ననుసరించీ ఉంటుంది.

భోం చెయ్యటమే తీసుకుందాం. ఈ నాటికింకా ఈ పని బహిరంగంగా చెయ్యబడటం లేదు జనసామాన్యం చేత. అందుచేత భోజనం చేసే విధానం ఒంటిమీద ఎంగిలి పడకుండా చూసుకునే వరకే ఉపకరిస్తుంది. కొంతకాలానికి నాగరికత ప్రబలి భోజనం బహిరంగంగా చెయ్యటం అలవాటవుతుంది. (అనేక కారణాలవల్ల అది చాలా అవసరం. ఇప్పటి నాగరికతలోనే వనసమారాధనల్లోనూ, పంక్తి భోజనాల్లోనూ, ప్రతిరోజూ కాఫీహోటళ్లూ, పూటకూళ్ల ఇళ్లలోనూ బహిరంగంగా భోజనం చెయ్యటం జరుగుతూనే ఉంది.) అప్పుడు మీద ఎంగిలి పడకుండా చూచుకుంటే చాలదు. చూచేవాళ్లకు అసహ్యం కలగరాదు. ఇప్పుడు పాశ్చాత్యు లేదైనా తాగేటప్పుడు అసహ్యంగా చప్పుడు కారాదు, అంతా ఒక్క గుక్కను తాగరాదు, (తినేదానిమీదనే దృష్టిఉన్నట్టు కనపడకుండా ఉండటానికి తింటున్నంతసేపూ ఏవో స్వల్పవిషయాలను గురించి మాట్లాడుతూండాలి. ఇంకా ఇటువంటివి ప్రతిదాన్లోనూ ఉంటూ ఉంటై. వాటిలో ఏది చాతకాకపోయినా ఆమనిషిలో అంతవర కది తీరని లోటే.

సందర్భాను సారంగా ఒకే నాగరికతలో ఒకే పని చెయ్యటానికి భిన్నమైన టెక్నిక్ కావలిసివస్తుంది. మనం మామూలుగా మాట్లాడేటప్పుడు వినేవాళ్ళర్థం చేసుకోవటమే పరమావధి. అదే నాటకరంగం మీద మాట్లాడటానికి పరిశుద్ధమైనఉచ్చారణా దూరానికి స్పష్టంగా వినపడే శృతీ అవసరం. రైలందుకోటానికి పరిగెత్తేవాడెట్లా పరిగెత్తినా తొందరలేదు రైలందితే సరి. అదే మైలురేస్ చేసేవాడు చాలా మెళుకువలు తెలుసుకుని మరీ పరిగెత్తాలి.

ఈ టెక్నిక్ కళలోకి వచ్చేటప్పటికి ప్రాణంతోడేస్తుంది. నృత్యం తీసుకోండి. దానికి ప్రాణం లయ. దాని శరీరం టెక్నిక్ అభివృద్ధినిపట్టి ఉంటుంది. [illegible]క్ శ్రవణగోచరం కాగానే సాగం దొరా దొరసాన్లు మెల్లిగా అటూ ఇటూ ఊగుతూ లయను చూపిస్తారు కూర్చున్నచోటినించి కదలకుండానే. అదే నృత్యమైతే నూటికి తొంభైతొమ్మిదో ఇంకా ఎక్కువో నృత్యం చెయ్యగలవాళ్లు తేల్తారు. లేచి కదలవలిసి రాగానే కొంతమంది వెనక పడతారు. ఈ నృత్యంలోకి నవరసాలు లాక్కొచ్చి వాటి కనుగుణ్యమైన అభినయం చెయ్యమనేటప్పటికి ఎంతో టెక్నిక్ అవసరం కావటమే కాక, ముందుగా ఆ టెక్నిక్ ఇట్లా ఉండాలి అని తేల్చటానికే చాలా శాస్త్రయుక్తమైన శోధనా, నియమాలూ, అభ్యాసమూ తప్పనిసరవుతై. ఇంతటితో ఆగక నవరసాలన్నీ మళ్లీ విభజనచేసి మనిషి ఒప్పించగలిగిన రసాలు కొన్నివందలయ్యేటప్పటికి అక్కడక్కడా ఒక్కొక్కడు తేల్తాడు. ఈ రసాల విభజనకు కాని భరతశాస్త్రానికి కాని అంతూ పరిపూర్ణత్వమూ లేవు. శాస్త్రానికి తాత్కాలికంగా పరిపూర్ణత్వం మనమే ఇచ్చి తృప్తిపడవచ్చును, కాని నాగరికత ఆగేదికాదు. క్రమంగా, ఒంటిమీద పడకుండా

భోం చెయ్యటంతో మనుష్యులు తృప్తిపడనట్టే నవరసాలతో తృప్తిపడక ఇంకా నాజూకైన రసాలు కోరతారు. దేంతోనో, దాంతో తృప్తిపడటమే పరమావధయితే ఎక్కడివాళ్ళక్కడ కూర్చుని ఊగి ఇదే నృత్యం అనవచ్చును. డెబ్భైరెండు మేళకర్తలతోనే తృప్తిపడి జన్య రాగాలకు ఉద్వాసన చెప్పవచ్చును.

అంత మాత్రానికే సంభవాలైన రసాలన్నిటికీ ప్రాముఖ్యత ఇవ్వాలనిగాని, జన్యరాగాలన్నిటికీ స్థానం ఇవ్వాలనిగాని నా అభిప్రాయం కాదు. ఎన్నిరకాల ఇళ్లు కట్టవచ్చునో అన్నిరకాల ఇళ్ళూ కట్టుకుంటున్నామా; కళాదృష్టిలో వాటికిస్థానం ఉండటం చాలా అవసరం. అందుచేత ఇది గుడ్డెద్దు చేనుపడ్డట్టు [illegible] విషయం కాదు. నేను చెప్పినశాస్త్రయుక్తమైన శోధనవల్లగాని ఏదీ తేలదు. సమర్థుడైన వాడు ప్రసవవేదన అభినయించి చూపేదాకా, కళాదృష్టిలో ఆ వేదనయొక్క అభినయానికి స్థానం ఉందని మనం కలలోనైనా భావించలేక పోవచ్చును.

ఇకనాటకం ప్రదర్శనానికి వచ్చేటప్పటికి ఎంత టెక్నిక్ వినియోగింపబడుతుందో చూచేవా డూహించుకోవటం అసంభవం. ఒక్క రోజులో "నాటకం గీకేసి ఒక్క రిహార్సలయినా లేకుండా నాటకం ఆడి ఆ నాటకం జయప్రదం చేద్దామన్న కాని ప్రదర్శన సఫలం చేద్దామని కాని అనుకోవటం భ్రమ. "వేనరాజు"కు మద్రాసులో జరిగిన సత్కారాన్ని గురించి విన్నాం కదా!

టెక్నిక్ అనేమాట చాలామందికి ఏవగింపుగా ఉండటం నేను స్వయంగా గమనించాను. వాళ్ల ఉద్దేశంలో ఆ మాట నాటకాలను గురించీ అభినయశాస్త్రాన్ని గురించీ ఏమీ తెలీనివాడు చాలా తెలిసినట్టు కనపడటానికి ఊత ఊతగా ఉండే నిరర్థకమైన పదం. నిజమే. మాటలను దుర్వినియోగం చెయ్యటం అంతటా జరుగుతూనే ఉంది. ఈ మధ్య మా ఊళ్ళో బిచ్చగాడు "మీ హారిజనుణ్ణి!" అంటూ వెంటపడుతున్నాడు కాంగ్రెసువాళ్లకే చాలా తలనొప్పిగా! రచనలోనూ ప్రదర్శనలోనూ విధానమంటూ లేదనేవాళ్ళకు చెప్పేదేముంది?

నాటకం రాసేవాడు ముందు టెక్నికల్‌గా నాటకం లోపాలు లేకుండా చూసుకోవాలి. దానికి నాటకం బాగోగులతో ఏమీ సంబంధం లేదు. కన్యాశుల్కం మంచినాటకం కాదని ఎవరూ అనరనుకుంటాను. దృశ్యం మధురవాణి ఇంటిముందునించి చప్పున చెరువుగట్టుకు మారుతుంది. రివాల్వింగ్ స్టేజిఉపాయం ఎరగని ఆంధ్రులు ఇక్కడ ఏం చెయ్యాలి. మా పూరువారు చెరువుగట్టులేకుండా పని గడిపేస్తున్నారు. సహజంగా ఉంటుంది కదా అని ప్రతిఅయిదు నిమిషాలకూ ఇద్దరు ముగ్గురు పాత్రలచేత ఒక్కసారిగా మాట్లాడిస్తే చదవటానికి బాగున్నా చూడటానికి దుర్భరంగా ఉంటుంది. ఈ విధంగా టెక్నిక్ లోపాలు వేనవేలుగా ఊహించవచ్చును. రచనా విధానంలో బ్రహ్మాండమంత లోపాలు కల నాటకాలు నిరాఘాటంగా ప్రదర్శించబడుతున్నాయి. మల్లాది అవధానివంటి కుర్రవాడు అసంపూర్ణ రామాయణం రాసి చూపిస్తేనూ చింతాదీక్షితులు ప్రభృతులు నాటకప్రహసనం రాసి చూపిస్తేనూ ఆంధ్రులు లోపాలున్నవని గమనించేట్టూ లేకపోతే లేనట్టూ. వారైనా ప్రదర్శనా విధానంలో కలలోపాలు బహిరంగపరిచారు. రచన?

నాటకం రాసేవారూ, ప్రదర్శించేవారూ నటులూ — ఈముగ్గురూ ఏకమైతే కాని నాటకం రక్తికీ రంగానికీ రాదని "ప్రబుద్ధాంధ్ర" యొక్క గతసంచికల్లో ఒకదాన్లో సూచించబడ్డది. అట్లా జరగనిపక్షంలో ఎంతభయంకరమైన పొరపాట్లు జరిగేదీ ఊహించవచ్చును. బెర్నార్డుషా రాసిన "డెవిల్స్ డిసైపుల్" అనే నాటకం కొత్తలో ప్రదర్శించేటప్పుడు ముఖ్యపాత్రధారి విమర్శకుల సూచన ఒకటి ఆధారం చేసుకుని షా అభిప్రాయానికి విరుద్ధంగా నటించాడు. ముఖ్యపాత్రయొక్క శీలానికే భంగం కలిగింది! అవిధంగానే భమిడిపాటి కామేశ్వర్రావుగారి నాటికలు ప్రదర్శించేటప్పుడు ఎక్కడ నాటకకర్త సహజంగా ఉండాలని ఉద్దేశించాడో ఎక్కడ విపరీతంగా చెయ్యాలని ఉద్దేశించాడో కనుక్కోకుండా చేస్తే రసం లోపిస్తుంది. నాటకం అభివృద్ధవు

తున్నకొద్దీ దాన్ని పాడుచెయ్యటానికి బాగుచెయ్యటానికీ సూక్ష్మమైన లోపాలే పనిచేస్తై. ఆరోజు కారోజు నాటకరచయితా నటుడూ ఈ సూక్ష్మదృష్టిని అలవాటు చేసుకోకపోతే నాటకకళ అభివృద్ధి పొందేదికాదు.

ఎంతో దూరం పోనక్కర్లేదు. కన్యాశుల్కం మినహాయిస్తే మిగతా నాటకాల్లో బంతులను నటుడు కొద్దిస్థూలనియమాల ననుసరించి దాదాపు ఏవిధంగా నైనా చెప్పవచ్చును—చెప్తున్నాడు.

"ప్రాణ గాడిదకొడుకూ నాయింట్లో తిని నన్నే నేవాడే! తాంబూలా లిచ్చేశాను. తన్నుకుచావండి!"...

"మాటలు మా బోడిగా వస్తున్నాయ్!—నన్నే నా వెధవలంటున్నాడు!"...

ఇటువంటి వాక్యాలు రెండు విధాలుగా చదవటం ఎట్లాగో నాకు బోధపడలేదు. సమర్థుడైన నటుడికి సహితం "ఈ వాక్యం ఎట్లా చెప్తితే బాగుంటుందా!" అనే సమస్య వచ్చినప్పుడా వాక్యాలు నాటకంలో నించి ఎత్తివెయ్యటం చాలా మంచిది. ఆలెక్క ప్రకారం చాలా నాటకాలు లేవు.

అసలు మన తెలుగులో చాలా డ్రామాలు డ్రామాటిక్‌గానే ఉండకపోటం ఖర్మమో!

నాటకం రాసేవాడూ, నటించేవాడూ ప్రదర్శించేవాడూ పోగా వారి టెక్నిక్‌ను నిర్ణయించేవి కనీసం రెండున్నై. ఒకటి భాషా, రెండోది ప్రేక్షకవర్గమూ.

లక్షణబద్ధంగా పద్యాలు రాసేవాడికైనా అక్కర్లేని భాషాసాంప్రదాయాలు నాటకం రాసేవాడి చేతులో ఉండాలి. కవికి పదిమాటలు దొరికేచోట నాటకం రాసేవాడికి ఒకమాటే దొరుకుతుంది. కవిత్వం కన్న పెద్దకళ నాటకం రాయటం. ప్రతాపరుద్రీయంలో మంగళ్ళకూ చాకళ్లకూ సాయిబులకూ తడుముకోకుండా భాష సంపాదించిన మహామహోపాధ్యాయుడికి రాజుకూ, మంత్రులకూ భాష దొరకలేదు. వాళ్లకు గ్రాంధికం ఉపయోగించటం వల్ల ఏమీ ఉపయోగం లేకాలేదు. ఆయన భాష దొరక్క గ్రాంధికం ఉపయోగించాడని కాదు, గ్రాంధికం తప్పని ఆయనకు తెలిసి ఉన్నట్టయితే తగిన వాడుకభాష దొరకటంలో కొంత కష్టమై ఉండేదని. ప్రతాపరుద్రుడికి ఏభాష మాట్లాడా డన్న సమస్యే లేదు. ఉంటే ఆరోజుల్లో తురకలూ, మంగళ్లూ, చాకళ్లూ ఏం మాట్లాడా రన్న సమస్యా ఉంటుంది. (హైదరుజంగుకు హిందీ ఉపయోగించి గడుపుకుంటున్నప్పటికీ, వినే వాళ్లను గౌరవించే నాటక కర్త సమస్తజాతులకూ ప్రేక్షకులకు తెలిసిన భాష ఉపయోగిస్తాడు. బుస్సీ ఫ్రెంచి మాట్లాడటం అసంభవం, అప్పుడు పాశ్చాత్యుడు తెలుగు మాట్లాడినట్టు రాయటం తప్పదు. అట్లాగే హైదరుజంగూ తురక తెలుగు మాట్లాడాలి కాని ఏదీ కాకుండా హిందీ ఏమిటి?) మరి ప్రతాపరుద్రుడు వాడుకభాష మాట్లాడితే అగాంభీర్యం ఉండదేమో! దానికి వాడుకభాషమీద ఎంతో పట్టు ఉంటేనేగాని రాయటం కష్టం. అందుకని ప్రతాపరుద్రుడు మొదలైనవాళ్లు స్వేచ్ఛగా గ్రాంధికం ఉపయోగించారు.

కళను ప్రారంభించే విధానానికీ ప్రేక్షకులకీ చాలా సంబంధం ఉంది. [illegible] మొదలైన పెద్ద [illegible] రిచాలు ప్రకటించటంలో [illegible] నాటకాల్లో దేశదేశానికీ మార్పున్నది. [illegible] చాలా [illegible] ఉంటున్నది [illegible] భాషకు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కరోరంగా [illegible].

నేను భిన్న దేశాలనో తిరుగుతుంటాన్నాను. ఒక ఇంగ్లీషు నటుడీ మధ్య ఈ విధంగా చెప్పాడు. "నేను భాషాప్రకటనా విధానం ప్రేక్షకులను బట్టి మారుస్తున్నాను. శనివారం మాటినీనాడు హాలంతా పనిచేసుకునేవాళ్లతో నిండి ఉన్నప్పుడూ, కర్ఫ్యూన్స్ ఉద్యోగస్తులతో నిండి ఉన్నప్పుడూ ఒకటే రకంగా చెయ్యటం అసంభవం!" ఒకటే భాష, ప్రేక్షకులు ఒక సంఘంలోవాళ్లే! స్థానం నరసింహారావుగారు సికింద్రాబాదు ప్రేక్షకులకు "మేం కన్యాశుల్కం ఆడితే, మీరు దాన్లో రసం గ్రహించలేరు" అన్నప్పుడు కొంతమందికి కోపం వచ్చింది.

నేను వింటుండగా అక్కడ కొందరు పెద్ద లీవిషయం తెచ్చి ఆగ్రహం సూచించినపుడు నరసింహారావుగారిది తప్పేనని నేను ఒప్పుకోవలసి వచ్చింది. వారు మొహాన పట్టుకుని అన్నట్టు వాళ్లు అడివి మనుష్యులే అనుకున్నా, వాళ్ల కర్థమయ్యేటట్టు నటించగల నేర్పు నరసింహారావుగారిలో ఉంటే ఆముక్క అనక్కర్లేక పొయ్యేది!

హ్యో(—హ్షిపిఖెయ్

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు ఎం. ఏ

ఉరిఖిలా నీగ్రోనాయకుఁడు. అతనికి నాకు మొదటిసారి పరిచయము చిత్రముగా నైనది. కివు సరస్సుదగ్గర గుబురైన చెట్లపైని మాటుపెట్టి పులికై నే నెదురుచూచుచుంటిని. అది ముసకవేళ. అనేక వనమృగములు దప్పికకై వచ్చుచుఁ బోవుచున్నవి. రెండు మూడాడసింహములు వచ్చినవి. నేను పులినే కొట్టవలెనని యాగితిని. ఇంతలో నా వెనుక భయంకరమైన ధ్వని యైనది. నేను వెనుదిరిగి చూచితిని. ఉత్తరాఫ్రికాలో గనిపించు బాబ్బరీవానర మొకటి తీవ్రమైన యమ్ముచేతఁ గొట్టబడి తత్తరపడి నామీద పడిపోవుచుండెను. చెట్టుక్రిందికి జూచితిని. తలలో ఈకలు, కట్టిన నాకుబట్టలు, గాఢోన్నతుఁడు నొక నీగ్రోవేటగాడు పరుగెత్తుకొని వచ్చుచుండెను. అతడువచ్చి నన్ను దిగిరమ్మని సంజ్ఞచేసెను. నేను దిగివచ్చితిని. నాకుఁ గొంచెము కొంచెము నీగ్రోభాష తెలియును. అతనికిఁ గొంచెము కొంచెము ఫ్రెంచిభాష తెలియును. బాబ్బరీ వానరము నన్నుజూచి నా మీద దుముకఁబోవు చున్నదనియు నందుచేత నతడు దానిని విషలిప్తబాణముతోఁ జంపితిననియు నిటువంటిచోట్ల మాటుపెట్టరాదనియు, బాబూన్ గిబ్బన్ మొదలైన వానరములు మనుజుల నూరకే యెదురించుననియు, వృక్షములమీద గూడ మనిసి సురక్షితుఁడు కాడనియు, జెప్పెను. మే మిర్వురము కలసిపోతిమి. నాటనుండి యురిఖిలాకును నాకును మైత్రి. ఉరిఖిలా విచిత్రపురుషుడు. నీగ్రో పల్లెలలో నడవిలో నీగ్రో జాతివానివలెనే వేసము ధరించియుండును. పెద్దపట్టణములలో బెల్జియనులవలె వేషముధరించి మంచి నాగరికునివలె సంచరించును.

నేను యామయా పట్టణముననే నివసించుచుంటిని, యామయా అరువిమినది యొడ్డుననున్నది. అరువిమి కాంగోనదికి శాఖానది. ఉరిఖిలా పట్టణమునకు వచ్చినపుడెల్ల నాతో గలసి మాటాడును. ఒకనాడు సాయంకాలము మే మిర్వురము నరువిమియొడ్డున నడచుచుంటిమి. కొంతదూరము పోయిన తరువాత నొక పెద్దదిబ్బవద్ద నిలుచుండి యురిఖిలా రెండుచేతులు జోడించి యెదుటనున్న ఫాలమున శిరస్సున నద్దుకొని నమస్కారించి వంగి శిరసు నేల నాన్చెను. నే నేమిటని యడిగితిని. అతడు నేత్రములయందు సునిశితత్వము భాసించగా హ్యో(హ్షి హిపిఖెయ్,—హ్యో(హ్షి పిఖెయ్ అన్నాడు. అతడన్నది నాకుఁ దెలియలేదు. నే నప్పుడడిగినను నతడు చెప్పినట్లులేదు. అతఁడు దీర్ఘాలోచనా పరుడై తల వంచుకొని రెండుచేతులు వీపువెనుక గలిపికట్టి నడచుచుండెను. కొంతదూరము పోయిన తరువాత నతడు నావంక దిరిగి "హ్యో(హ్షి పిఖెయ్ నెఱుగవా" యనెను. నే నెఱుగ నంటిని. అతఁడు 'హిపిఖెయ్ గొప్పకవి. మా భాషలో నతఁడువ్రాసిన గీతములు చాలయున్నవి. అతఁడడవిపిట్ట. వాగులోనిచేప. కాంగోబిడ్డ! యనెను.

నేను నీగ్రోభాషలోఁ గొన్ని మధురములైన గీతము లున్నవని యెఱుగుదును. నీగ్రోల గొంతులలో మహా మాధుర్యమున్నది. వారు కొన్నిపాటలు వారు పాడుచుండగా వారి శరీరముల చైల్యము, వారి మొగముల యందలి వికారము మున్నవా, లేవా యనిపించుచుండును. నిజమునకు నీగ్రోవారి సంగీతశక్తి వలన యురపు దేశపు సంగీత మెంతవృద్ధి పొందినది! ఉరిఖిలా యిట్లని చెప్పెను. 'హిపిఖెయ్ మీ బెల్జియనుల నాగరకత గిట్టనివాడు. అతడు మొదటనుండియు తనగీతములయందు మీ తెల్లవారి మార్గములు నిరసించుచుండెను. హిపిఖెయ్ నావలె మోటువాడు కాడు. అతడు మీవలెనే, మీ దుస్తులనే వేసికొనుచుండెను. అతడు ఫ్రెంచిభాష వ్రాయను చదువను గలడు. అతడు తనగీతములు ఫ్రెంచి లిపిలో వ్రాసి, ఫ్రెంచిభాషలో వానికర్థము వ్రాసి పత్రికలలో బ్రకటించు చుండెను. అతనిగీతములు న్యాంగ్వే, న్యూ ఆంట్వర్పు, లోయాంగో మొదలైన పెద్దపట్టణములలోఁ గూడఁ జదువుచుండిరి. ప్యారీనగరములో నతని గీతములయందు గొప్ప సానుభూతి కలిగెను."

"కాని కాంగోదేశమున మిమనరీలకు నిచ్చటి పాలకులకు నతని ప్రబోధము గిట్టినదికాదు." నేను "నీకతని గీతము లేమైనవచ్చునా" యని యడిగితిని. అతడు వచ్చునని తల యూపెను. నే నొకటి పాడుమంటిని. అతడు తనగొంతు మంచిది కాదనియుఁ దననోటఁబడి హిమిఖయ్ మధురగీతములు పాడై పోవచ్చుననియుఁ జెప్పి యిట్లనెను "కివు సరస్సుమీద కిస్సాలికా యను నొక నన్ననిపిట్ట యెగురుచుండును. దానికూత మిక్కిలి సన్ననై యది యొక విచిత్రముగ నుండును. కిస్సాలికా మఱి యొక సరస్సుమీఁద నెగురదు. ఇంకొకచోట నుండదు. ఈ 'ఇటురీ' (అరుపిమినది కింకొక పేరు) పది వరుగులపైని సన్నగానుండి యొకకొండ లోయలో నొకరాతి బెజ్జము నుండి జారిపడును. ఆ పడుసవ్వడు క్రిందనున్న చెట్లకొమ్మలపైఁ బడుచుండును. ఆపడుసవ్వడొక సన్ననిధ్వని కలుగును. కిస్సాలికాకూత యా ఇటురీ యాకు మీఁద పడుధ్వనివలె నుండును.

కివుపై కిసాలికా, కివుపై కిసాలికా
ఇటురి ఆకులపైన చిటిలిపడు కిసాలికా
ప్రాంసుల తుపాకికై ప్రాణముల విదలెదవో
కివునీట నీశవము శవశవలు సేయునో
కివుమీది కిసాలికా కివుపైని కిసాలికా
నీవు కివుకలసెదవు నేను కివుకలసెదను
మన తియ్యనగుపాట మాయమైపోవునా ?
కివుమీది కిసాలికా కివుపైని కిసాలికా
ఇటురి జొంపముమీద చిటిలిపడు సవ్వడుల
నీనామధురగీతి నిచియుండును లెమ్మ
కివుమీది కిసాలికా కివుపైని కిసాలికా.

ఉరిఖిలాకంటి తెరవలయందు సన్నని నీటి బిందువులు కూడెను. అతడొక తన్మయత్వ స్థితిలో నుండెను నే నతని బుజముపైఁ జేయివైచి "ఉరిఖిలా" యంటిని. అత డదరిపడెను. నేను 'హిమిఖయ్ తరువాతి కథయేమి' టని యడిగితిని. ఉరిఖిలా మరల చెప్ప నారంభించెను.

హిమిఖయ్ దేశభక్తుడు. కాంగోనది యవతార మెత్తిన మూర్తి. అతనిని నశింపఁజేయుట యెట్లాయని తిక్కిన వారందఱకుఁ బుట్టెను. అందులో మా నీగ్రోలును జాలమంది యుండిరి. యాముయాకు క్రొత్త గవర్నరు వచ్చెను. ఆరోజున హిమిఖయ్‌ని మాట్లాడవలసినదని బలవంతపెట్టిరి. హిమిఖయ్ మాట్లాడెను. అతడు వ్రాసిన కీర్తనలు కొన్ని పాడెను. వాని కర్థములు చెప్పెను. జనమెల్లరు తుపాకి వేసి నట్లుండిరి. ఆనాడు హిమిఖయ్ కాంగో దేవతవలె మహాభయంకరుడయ్యెను. పడవలను దలక్రిందులుచేయు కాంగోనదివలె నతడందరి మనస్సులను దలక్రిందులు చేసెను. ఉన్నత ప్రదేశములనుండి క్రిందికి లంఘించు కాంగో పాతములవలె హిమిఖయ్ అల్పభావముల మీఁదికి లంఘించెను. అతను మాటాడినంత సేపెవ్వరును గదలలేరు. అందఱు నిర్భ్రాంతియో యానందమో యనుభవించుచుండిరి. నాడెవరి దారిని వారింటికిఁ బోయిరి. మఱునాఁటినుండి గండాలము బయలుదేరెను. ఒకడు హిమిఖయ్ గర్వియని, మఱొకడు హిమిఖయ్ రాజద్రోహియని, యింకొకడు హిమిఖయ్ గవర్నరును నిందించెనని, వేఱొకడు హిమిఖయ్ క్రైస్తవ మతమును విట్టిపోసెనని నొకటికొక మాటగాఁ బెరిగెను. నిజమునకు హిమిఖయ్ ఆనాడు తన పద్యములను జదివెను. వాని కర్థములు చెప్పెను. గవర్నరును బాగడెను. నీగ్రోల కవితాశక్తిని మెచ్చుకొనెను. అతడు చేసిన దింత మాత్రమే. హిమిఖయ్ గొప్పవాడని, నీగ్రోజాతి సంప్రదాయము ననుసరించువాడని, హిమిఖయ్ కవితాశక్తి ముందు తామంతయు నిలువజాలమని హిమిఖయ్ మీఁదఁ గత్తికట్టి క్రైస్తవులైన నీగ్రోలును పాలకుల యందలి మిషనరీలును హిమిఖయ్‌నిఁ పత్రికలలో దూషించిరి. ప్రతి పత్రికలోను దొంగ హిమిఖయ్, విప్లవకారుడు హిమిఖయ్ అని వ్రాయ మొదలుపెట్టిరి. హిమిఖయ్ వీనికి వేనికిని సమాధానములు వ్రాయలేదు. తరువాత నెలనాళ్లకు హిమిఖయ్ మీఁద పెద్ద కేసు పెట్టిరి. హిమిఖయ్‌ను బట్టుకొనుటకు రాజభటులుఁ వచ్చిరి. హిమిఖయ్ తానప్పుడొక పాటపాడెను. ఆ పాటలోని యర్థమిది.

'ఒక కట్టెలవాడడవిలోఁ జెట్టు నరకుచుండెను. మఱొక చెట్టుకొమ్మ యతని తలమీఁద రెమ్మలానించి

గాలి విసరుచుండెను. అతనికి చీదరయొక్క విసుగుకొని యాకొమ్మను నరకివేసెను."

అతనిని రెండుమాసములు ఖైదులో నుంచిరి. తరువాత జామీను మీద విడుదలచేసిరి. మా దేశములో ఖైదులనగా మీ రెఱుగుదురు కదా! ఖైదులోనుండి బయటకు వచ్చినతరువాత హిమిఖయ్ అస్థిపంజరమై పోయెను. అతనికి క్షయవ్యాధి కలిగెను. అతడు ప్రతిదినము సాయంకాలమున నెత్తురు గ్రక్కుకొనుచుండెను. అతడు రెండు నెలలు తీసికొని యొకనాడు చనిపోయెను. చివరి దినములలో నతడు వ్రాసిన గీతములు మాజాతి నంతయు నుద్ధరించుచున్నవని యురిఖిలా కన్నులు పెద్దవిచేసి ఇటురీ నీటిమీదం జూచుచుండెను. నేను 'ఉరిఖిలా! హిమిఖయ్ కవిత్వము నాకు యింకను వినవలయునని యున్నది. అతడు చివరిరోజులలో వ్రాసెనంటివే, అది యొక గీతమును పాడగలవా' యంటిని.

"ఉరిఖిలా కన్నులలోనికి నీళ్ళు వచ్చెను.

ఇటురి, ఇటురి
ఒత్తిడి పొందకోయ్
నెత్తురు గ్రక్కకోయ్;
ఇటురి, ఇటురి.
కొండపైదాను వదలి
పిండుపిరము చిదిలి
ఇటురి, ఇటురి.
నాపాటలోం గలిసి
నాట్యమాడిన ఇటురి
ఒత్తిడి పొందకోయ్
నెత్తురు గ్రక్కకోయ్
ఇటురి, ఇటురి.

"ఈపాట యతఁ డొకనాడు సాయంవేళ నెత్తురు గ్రక్కుకొని ఇటురీ నదివంకం జూచుచు గానము చేసెను" నేను మనస్సులో హిమిఖయ్ యెంత సుకుమారకవి యనుకొంటిని. ఉరిఖిలా మరల నిట్లు చెప్పెను. "ఇందాక నేను నిలుచుండి పూజచేసినచోట హిమిఖయిని తగులబెట్టినాము. ఆదారివెంటం బోవుచున్నపుడు నీగ్రో లైన ప్రతివాడును హిమిఖయియందు దన గౌరవము ప్రకటించిపోవలయును. హిమిఖయి శరీరము మాత్రము మట్టిలో గలసిపోయినది. అతని యాత్మ కాంగోనదిలో పోయి మరల గలసికొన్నది.

హిమిఖయ్ చనిపోయిన తరువాత నీగ్రోజాతిమీద పాలకు లెక్కువ పగ సాధించ నారంభించిరి. మా పూజలు, మా యాచారములు, సర్వము నెడల విరోధభావ మెక్కువైనది. హిమిఖయ్ అన్నచో ద్వేషము వెల్లడించిన మా వారి కతని గొప్పతన మిప్పుడు తెలియుచున్నది. హిమిఖయ్ కాంగోనదిమీద నొక పాట వ్రాసెను. ఆపాట యిప్పుడు ప్రతినీగ్రోయును బయుండక ముందొకసారి పాడుకొనిగాని నిదురపోడు."

నే నాపాట పాడుచుంటిని.

మొఱకలపై దూకే కాంగో
మెట్లపై నురికే కాంగో
రాళ్లపై గదలే కాంగో
బుడగలుగాం గట్టే కాంగో
నల్లని దేహాపు కాంగో
తెల్లని బుడగల కాంగో
పడవలు విరిచే కాంగో
కడవలు నించే కాంగో
కమ్మని పాటల కాంగో
జిమ్మని చలికల కాంగో
నీగ్రో కాంగో, నీగ్రో కాంగో
చావని కాంగో, చావని కాంగో
నల్లని కాంగో, నల్లని కాంగో
మెట్ల దూకే కాంగో
మొఱకల ఉరికే కాంగో.

నే నీ విచిత్రమైన కవితాపంక్తిలో గల యొక విచిత్రమైన వ్యంగ్యభావమును జూచి యాశ్చర్యపోతిని. ఉరిఖిలాయును నేనును బయలు దేరితిమి. ఉరిఖిలా తన పల్లెటూరికి నన్ను రమ్మని యాహ్వానము చేసెను. ఇరువురము పోవుచుంటిమి. అడవిలోం బడి నడచుచుండగా నొక రొకరము మాటాడుకొనలేదు. కొంత దూరము

పోయిన తరువాత జీకటి పడినది. సూర్యాస్తమయము కాకముందే యడవిలోఁ జీకట్లు బలిసినవి. ఉరిఖిలా ప్రక్క నున్నంతవఱకు నాకడవి జంతువులవలని భయము లేదు. చీకట్లు బాగుగా ముసరినవి. ఉరిఖిలా పల్లె మఱి రెండు మైళ్లదూర మున్నది. దారిలో నొక చిన్న చెఱు వున్నది. దానిపై నొక పిట్ట సన్నని కూత కూసినది. ఆధ్వని వినినంతనే యురిఖిలా,

"కివు ఖై కి సాలికా
కివు ఖై కి సాలికా
ఉకిరి కిరు కొరితె
క్యయ్ ఖొలితె కి సాలికా"

అని గంతులు వేయ నారంభించెను. ఉరిఖిలాకు డబ్బదిమైదేండ్లు వయసుండ వచ్చును. అతడు లేడిపిల్ల వలె చెంగుచెంగున దూక నారంభించెను. నే నతని నందుకొన లేక పోతిని. నేను దూరమునుండి యురిఖిలా యని కేకపెట్టి పిలచితిని. అతడు నావద్దకు మరల దుముకుచు వచ్చి పగలబడి నవ్వెను. చేయి యాకాశము వంకఁ జూపించి యొక గంతువేసి

'కివు ఖై కి సాలికా
కివు ఖై కి సాలికా'

యని యఱచెను.

అతని పల్లెకుఁ గాల్త్రోవ దూరము. దట్టమైన యడవిలో నుండి దగ్గరత్రోవ యున్నది. అత డాత్రోవ తీసెను. కొంతదూరము పోవునరికి బొంయి మని పెద్ద ధ్వని వినిపించెను. ఒక వందమంది జనము పెద్దగా నఱచుచుండిరి. ఉరిఖిలా నది యేమిటని యడిగితిని. అత డిట్లు చెప్పెను. అచటికి దగ్గరలో ఇటురీ నదిలో గలియు నొక పెద్ద వాగుండెను. అది యానమీావమున పెద్ద తటాకము కట్టి మిక్కిలి లోతుగా నుండును. అందు మొసళ్లు, నీటిగుఱ్ఱములు నివసించుచుండును. నీటిగుఱ్ఱమును వేటాడుట మిక్కిలి భయంకరమైన విషయము. నీగ్రోజాతివా రుచ్చులు పోసి పొదలవెనుక దాగియుండి యా యుచ్చులు నీటిగుఱ్ఱము కాళులకు దగిలించి బిగించి, దానిని వెలికిలద్రోసి వలలలో దానిని సంగ్రహింతురు. అది బెదరిపోయెనా నీగ్రోల నందఱను విఱుగ ద్రొక్కును. దాని దీర్ఘదంష్ట్రిల నణుము కనబిన నమలివేయును. దానిని వేటాడుట మహాకార్యము. ఉరిఖిలా తన పల్లెవారు నీటిగుఱ్ఱమును బట్టుకొని యుండిరని చెప్పెను. నేనది చూడవలయు నంటిని. మే మిద్దర మచ్చటికి బోతిమి. వంద కాగడాల వెలుగులో వెల్లకిల పడి చావు బ్రదుకుల మధ్య నున్న యా మహాజంతువు పడి యుండెను. అన్నివైపుల వలలు పట్టుకొన్నవారు, దాని కాళులకు బిగించిన పగ్గములు పట్టుకొన్నవారు నా జంతువును గదలకుండ జేయుచుండిరి.

రాత్రి రెండు జాములకు ఉరిఖిలా పల్లె చేరితిమి. రాతిరి నిదురపోవుచు, ఉరిఖిలా హిపిఖోయ్ వ్రాసిన కాంగోపాట పాడి నిదురించెను.

"హఠాత్తుగా లభించిన జాబు"

కాభూరి వేంకటరామారావుగారు

[వేసవికాలపు రోజు లవడంచేత తాపము బహుజాస్తిగా ఉంది. గాడుపులకి జడిసి ప్రజలు వీధి మొహం చూడలేకుండా ఉన్నారు. పన్నెండు గంటలు దాటిపోయింది.

భోంచేసి పడకగదిలో కొన్సేపు విశ్రమిద్దామని మంచంమీద శరీరం వాల్చాను. ఇంతలో వీధితలుపును ఎవరో తట్టినట్లుగా విన బడ్డాది. మా అబ్బాయిని పిలిచి "ఎవరో చూడమ్మా" అని చెప్పాను. మరిరెండు నిముషాలకి ఒక కవరు ఉత్తరాన్ని నాచేతి కిచ్చి "ఎవరో ఆబ్బి దీన్ని మీాకిమ్మని చెప్పివెళ్లిపోయాడు." అని మాకుర్రవాడు చెప్పాడు.

కవరు విప్పగానే అందుల్లో రెండు ఉత్తరాలు నాకు కనబడ్డాయి; వాటిలో ఒకటినాకు రాయబడిఉంది. దానిలో సంగతులనుబట్టి అది ఒక తెలగా యువకుడు రాసినజాబని స్పష్టపడుతూంది. అడుగున పూర్తిసంతకంలేదు. "గో. రం" అని రెండు పొడిఅక్షరాలు మాత్రం అర్థంతెలియనివి ఉన్నాయి. అందుచేత అతడెవరో నేటికీ నాకు బోధపడడంలేదు.

రెండో ఉత్తరం ఆయువకుని తండ్రికి సంబంధించినదైఉంది. తన జీవితంలో జరిగిన ఒక విశేష సంఘటనాన్ని వర్ణిస్తూ అతని జనకుడు రాసినలేఖ అది. దాన్ని చదవుతూన్నకొద్దీ విషయగౌరవాన్నిబట్టి

అందులోని వృత్తాంతాన్ని పూర్తిగా తెలుసుకోవాలనే ఆతురత నాలో అధికమై పోతూఉండేది. మధ్య నొకమారు మా ఆవిడ గదిలో ప్రవేశించి తమలపాకులమాట యెత్తేసరికి చదువుతూ ఉండగా అడ్డువచ్చిందని చిరాకుపడ్డాను కూడాను. కాబట్టి విశేష ఉపోద్ఘాతం లేకుండా ఆ తెలగాయువకుడు నన్ను తనజాబులో కోరినట్లు లేఖలను రెంటినీకూడా ఇందుమూలంగా ప్రకటిస్తున్నాను. ముందు నాకు రాసిన ఉత్తరాన్ని చదివితేగాని విషయం సులభం కాదు కనుక మొదట దాన్నే వివరిస్తున్నాను.]

౧

నా పేరనున్న జాబు

"సహృదయ మహాశయా! నమస్కారములు.

"తమరు నన్నెరగరు. కాని పత్రికలలోని తమ వ్యాసాలమూలాన్ని మీరు నాకు చిరపరిచితులే. ఈ లేఖల మూలంగా నేను వెల్లడించబోయే విషయమూ తమబోటి విశాలహృదయులు వినతగినదిగా తోచి, ముఖపరిచయము లేనప్పటికీ తమ కిల్లాజాబురాయ సాహసించినందుకు క్షమించ ప్రార్థన.

"ఇందులోని విషయం పూర్తిగా మా నాన్నగారికి సంబంధించినది. నాకు పన్నెండోయేట ఆయన వ్యవసాయం నిమిత్తమై మన్యం వెళ్ళారు. అటునుంచి వచ్చినతరువాతనించీ ఆయన ప్రవర్తన పూర్తిగా మారిపోయి నాకెగూడా ఆశ్చర్యం కలిగించేది. మనసు కలిసిన స్నేహితులకైనా ఆయనప్రకారం అర్థం అయేదికాదు. "అనవ్వా. అచలాకీ, అన్నీ ఏమైపోయారయ్యా? మన్యంలో కోయముండా కొడుకులేమైనా మూలికా ప్రయోగం చేశారేమో అని మా అనుమానం" అని వారు మా నాన్నగారు చనిపోయిన తరువాతరోజుల్లో మా పాకిట్లో కూచుని గతించిన మిత్రునిగురించి విచారంతో అనుకుంటూ ఉండేవాళ్ళు. "నేను పుట్టిన ఏడాదిలోపుగానే మా తల్లి చచ్చిపోయింది. మాతృప్రేమ ఎలాంటిదో ఎరగని నిర్భాగ్యపు జన్మనాది. ఆమె మరణించేటప్పటికి వివాహయోగ్యమగు వయస్సు దాటిపోలేదు మా నాన్నకి. కాని ఆయన మరి పెళ్లి చేసుకోలేదు.

"రాజమహేంద్రవరంలోని తెలగాలలోకల్లా మా తాతగారిదే పెద్దభవంతి. ఆయనకి మా అమ్మ ఒక్కర్తె కుమార్తె అవడంచేత మా నాన్నని ఇల్లరికం తెచ్చుకొన్నారు. అత్తమామలకి అల్లుడూ, కొడుకూ తానేఅయి మా నాన్న తిరిగారని నేటికీ మా బంధువులంతా చెప్పుకుంటారు.

"మన్యం వెళ్లిపోయిన తరువాత ప్రతి రెణ్ణెల్లకీ, మూడునెల్లకీ మా నాన్న రాజమహేంద్రవరం వస్తూ ఉండేవారు. క్రమేపీ తరచు రావడం మానేసి ఏడాదికోసారివచ్చి పదిరోజులుండి మళ్ళా వెళ్లిపోయేవారు. ఇంకో పదిరోజులుండమని మా అమ్మమ్మ బలవంతపెట్టడం ఏదోసాకుజెప్పి ఆయన వెళ్లిపోతూవుండడం నాకు బాగా జ్ఞాపకం.

"చిన్నయ్యని ఒక్కణ్ణే ఆయన తనతోకూడా మన్యం వ్యవసాయానికి తీసుకెళ్ళారు. రెండు తరాలనించీ మా తాతగారిల్లు కనిపెట్టుకునిఉన్న నౌఖరు చిన్నయ్య. మా తాతగారికి బోలెడంత కలప వర్తకం ఉండేది. మన్యాలలో తిరగడం, కలప బేరంచెయ్యడం, అమ్మడం అంతా చిన్నయ్యదే పని. చిన్నయ్య అంటే అంతనమ్మకం ఇంట్లో అందరికీని. అందుచేత మా అమ్మమ్మ వాణ్ణే మా నాన్నతో పంపించింది.

"అసలు చిన్నయ్యకి సంతానంలేదు. కాని మన్యంవెళ్లిన మూడు నాలుగేళ్ళకి వాడికొక కొడుకుపుట్టినట్టు మాకు తెలిసింది. మొదట వెళ్లడ మేమిటో అంతేగాని మళ్లా ఆఖరుసారి పూర్తిగా మన్యం నించి మకాం యెత్తేసే వరకూ చిన్నయ్య రాజమండ్రీ గుమ్మం తొక్కలేదు.

"రాజమహేంద్రవరం వచ్చేసరికి చిన్నయ్యకొడుకు చంద్రయ్యకి రెండోయేడు. చూడ్డానికి ముచ్చటగా ఉండేవాడు. చిన్నయ్య అప్పటికి బాగా వృద్ధుడైపోయాడు. యావజ్జీవమూ మా సేవలోనే గడిపినవాడవడంచేత ఏపనీ చెయ్యలేనప్పటికీ వాడినుటుంబఖర్చు మేమే భరించేవాళ్లం.

"అదేమొదలు మానాన్నలో ఈవింత ప్రవర్తనకి. అసలు మన్యంలోనే ఈ లక్షణాలు కనబడ్డాయట కాని అక్కడ అంత తీవ్రంగా ఉండేవి కావని చిన్నయ్య చెప్పేవాడు. కారణం తనకీ తెలియదనే వాడిగోల.

"ఇంత గొడవతో మీకు విసుగెత్తిస్తున్నాను కాబోలు! అయ్యా! క్షమించాలి. ఇంతవరకూ చెప్పకపోతే విషయం వివరంగా తెలియదు. మానాన్నలోని ఈమార్పు ఏమిటో తెలుసుకోవాలని మీరు తొందరపడుతూ ఉండవచ్చును. మార్పు అంటే మనిషి యథాప్రకారం తెలివితేటలుగానే ఉండేవారు. కాని ఎప్పుడూ పరధ్యానంగా ఏదో ఆలోచనే. పూర్వపు సంతోషం ఆయనలో నుండి పూర్తిగా పోయింది. వ్యవహారాలన్నీ స్వయంగా చూసుకునేవారు. కాని అత్యవసరములైన పనులుంటేనేగాని స్నేహితులకైనా దర్శనం దొరకేదికాదు.

"ఎప్పుడూ మేడవసారాలోనే ఉనికి. ఇంక పచారుచెయ్యడం మొదలిడితే సాయంత్రందాకా ఏకపచారే. కుర్చీలో కూచుని ఆలోచన ప్రారంభిస్తే ఆ ఆలోచనకి అంతమేలేదు. ఎవరేనావచ్చి పిలిచేవరకూ అదే ఆలోచన. అదేమిటో, దేన్నిగురించో తెలిసేది కాదు ఎవరికీగూడాను. ఇంట్లో నాతోనేకాదు, అమ్మమ్మతోనేకాదు ఎవరితోనైనాసరే ముక్తసరగా మూడుమాటలే. యుక్తవయస్సు వచ్చిన కుమారుడను నాతో అసలు మాట్లాడకుండానే రోజులకి రోజులు గడిచిపోయేవి.

"ఒకొక్కప్పుడు అర్ధరాత్రివేళ చూసేవాణ్ణి. మేడవసారాలో అటూ ఇటూ తిరుగుతూ కనబడేవారు. తెల్లవారే వరకూ ఆయన అల్లా తిరుగుతూనే ఉండేవారు. అల్లాంటి రాత్రు లెన్నో

నే పెరుగుదును. కొన్నిసమయాల్లో కన్నీటితోనూ, నిట్టూర్పులతోనూ రోజు అంతా గడిపేసేవారు. మా అమ్మపోయిన తరవాత నైనా ఆయన అంతగా విచారించేవారు కారట.

"ఒకనాడు తెల్లవారుజాము మూడుగంటలప్పుడు నాకు మెలుకువ వచ్చింది. అంతటా గాఢనిశ్శబ్దం నిండిఉంది. ప్రపంచమంతా అంధకార ముద్రితమై ఉంది. మామూలు ప్రకారమే నాన్నగారేంచేస్తున్నారో చూడ్డానికి మేడవసారాలోకి తలయెత్తాను.

"ఆగాఢ నిశ్శబ్దమునుంచి మా నాన్న మాటలు స్పష్టంగా వినబడుతూంది. మనసులోని ఆతురతను అణుచుకోలేక నేనింకా సమీపంగా వెళ్లి చూస్తూ నిలుచున్నాను. చిన్నయ్య ఆయనని ఓదారుస్తున్నాడు. వారి మాటలు పూర్తిగా నాకు వినబడేవికావు గాని "చిన్నయ్యా! ఇంక నేను మరిచిపోలేను. నన్నెందుకు ఓదారుస్తావు?" అని మానాన్న అన్న మాటలు మాత్రం స్పష్టంగా వినబడ్డాయి.

"నాకారాత్రి మరి నిద్రలేదు. నాన్నస్థితిచూసి నాకెంతగానో బాధగా ఉండేది. ఆరాత్రి ఆయన మాటలకర్థం తెలియక నేనెంతో కొట్టుకున్నాను. ఆయనబాధ తెలుసుకుని తగినసేవ చెయ్యాలని ఎంతో ప్రయత్నించాను. సంగతి ఏమిటో చెప్పమని చిన్నయ్యను ఎన్నిసార్లడిగినా వాడు "బాబూ! క్షమించండి. చెప్పడానికి నాకు ధైర్యంచాలదు." అనడంతప్ప రెండోమాట అనేవాడు కాదు.

"ఇంతలో చిన్నయ్య చనిపోయాడు. వాడిచావుతో ఆయనకి బాధ మరింత ఎక్కువైపోయింది.

"ఇల్లా రెండు మూడేళ్లు జరిగిన తరవాత రోజుకి రోజూ క్షీణించిపోయి మానాన్నగారు మరణావస్థను సమీపించారు. ఇంక రెండు రోజులకి చనిపోతారనగా ఆయన నన్ను పిలిచారు. ఎన్నడూ నన్ను అలాపిలవడం మామూలాయనకిలేదు. అలాగని నామీద కోపం చూపించేవారని నేనుచెప్పను. నాఖర్చుకి కావలసినంత డబ్బిచ్చేవారు. క్రమంగా ఇంటిపెత్తనమంతా నామీదే వదలిపెట్టేశారు. కాని సేవచెయ్యాలని దగ్గరకెళితే మాత్రం ఒప్పుకునేవారు కారు.

"నన్ను తనకి సమీపంగా మంచంమీద కూచోమని ఆయన మెల్లిగా చెప్పడం ప్రారంభించారు "అబ్బాయీ! నాకు చావు సమీపించింది. నువ్వు ప్రాజ్ఞుడివైనావు. నీకు ఉపదేశించవలసిన విశేషజ్ఞానం నాదగ్గరలేదు. కుటుంబ వ్యవహారాలన్నీ నీకు తెలిసినవే. నాకు సేవచెయ్యాలని నీవుపొందే ఆతురతచూసి నీపితృభక్తికి నేను చాలా సంతోషించాను. మీసేవవల్లనాకు ఆత్మశాంతి నివ్వలేనని మిమ్మల్ని వద్దనేవాణ్ణి కాని వేరేకారణంలేదు. పితృభక్తి పరులకి కలిగే శుభాలు నీకు కలుగుతాయి. సందేహంలేదు. ఇదుగో. ఈ కవరునువ్వు తీసుకుని భద్రపరుచుకో. అందులో నామనోవ్యధకి గల కారణాలు వివరింపబడిఉన్నాయి. నే నీలోకాన్ని విడిచి పెట్టిన తరవాత కాని దీన్నినీవు విప్పవద్దు. అందులో నేను రాసినట్లుగా నడుచుకోవలసి ఉందినువ్వు. అల్లా నువ్వు వాగ్దానంచేస్తే చాలు నాకింకే విచారమూ ఉండదు."

"ఆయనకోరిక ప్రకారం నేను ప్రమాణం చేశాను."

* * * * *

"మానాన్నగారిహాలోకాన్ని విడిచిపెట్టేశారు. విచారపుదినాలు గడిచిపోయాయి. వచ్చిన బంధువులంతా ఒక్కొక్కరే వెళ్లిపోయారు.

"ఆర్యా! ప్రతిఘడియా మానాన్నగారిచ్చిన జాబును చూడాలని నామనస్సు తొందరపడుతూనే ఉండేదని మీకు నేను వేరే మనవి చెయ్యనక్కరలేదు. కాని శ్రాద్ధవిధులన్నీ ముగిసినతర్వాత గాని నాకు తగిన మనశ్శాంతి చిక్కలేదు.

"ఒకనాటి రాత్రి అందరూ పడుకున్న తరవాత మేడమీద గదిలో ఒక్కణ్ణేకూచుని దీపం పెద్దదిగా వేసి మా నాన్నగారి జాబును చదవాలని తీశాను. ఆ ఉత్తరాన్ని చూసేసరికి నాశరీరం వణికిపోయింది. అందులో ఎల్లాంటి రహస్యం ఉంటుందో అని నాహృదయం కొట్టుకుంది.

"ఉత్తరమంతా మానాన్నగారి స్వహస్తాలతోనే ఉంది. ఆ అక్షరాలవేపు చూస్తూఉండేసరికి ఆయనపడ్డ మనోవేదనా వంకరలైన వన్ని తలపుకివచ్చి అప్రయత్నంగానే నాకళ్లు అశ్రుపూరితములైనవి. బాధానూచకమైన ముఖంతో మానాన్నగారు నాదృష్టిపథాన్ని నిలిచారు. నా శరీరం జలదరించి పోయింది.

"మరి అయిదు నిముషాలకు కొంత ధైర్యం తెచ్చుకుని జాబును చదవడం ప్రారంభించాను. చదివేటప్పుడు నాభావాలు ఎలాగుండెనో చెప్పబూనడం లాభంలేదు. ఆ ఉత్తరాన్ని ఇందుతో మీకు పంపిస్తున్నానుగనుక మీరే ఊహించుకోవడం మంచిదని నా అభిప్రాయము.

"మహాశయా! నాన్నగారి జీవిత చరిత్రలో ఏకైక ప్రయాణం ఒకదివ్య సంఘటనగా నాకు తోస్తుంది. కొన్నికొన్ని సంఘటనలు మనుష్యుని జీవితముపైని ఎలాంటి ప్రబలమైన మార్పులు తీసుకొస్తాయో తెలుసుకోడానికి మా నాన్నగారి జీవితమొక ఉదాహరణంగా ఉంది. అయితే దేనియొక్క మంచిచెడ్డలుగాని దాన్ని పరిశీలించేవారి భావవైశాల్యాన్నిబట్టి ఏర్పడుతాయి. ఏ సమస్యనైనా విమర్శించాలంటే తగినంత సహృదయతలేనిదే సాగదు.

"ఆర్యా! నాన్నగారి అనుమతిపైనే ఆయన జాబును బహిరంగ పరుస్తున్నాను. ఇట్టి విషాదవృత్తాంతములను సంఘీయులు తెలుసుకొని ఉండడం మంచిదని నమ్మి తన జీవితములోని ముఖ్యఘట్టములను తెలియచేసే తనజాబును ప్రకటించమని ఆయన అందులోనే నన్ను కోరినారు. ఆయన అభిప్రాయంతో నేను పూర్తిగా ఏకీభవిస్తున్నాను.

తమకు తోచినరీతిని ఈలేఖలను రెండింటినీగాని, ఒక్క దానినేగాని మీయిష్టమువచ్చిన పత్రికయందు ప్రకటింతురుగాక అనిప్రార్థిస్తున్నాను. తమరు పత్రికా విలేఖరులని ఎరుగుదును. తమ వ్యాసాలయందు విశేష గౌరవం కలవాడను. కనుక తమ ద్వారా ఈజాబులను ప్రకటించడం నాఅభిప్రాయము. శ్రమయిచ్చినందుకు క్షమింతురని నమ్ముతున్నాను.

"చిత్తగించవలెను
"గో—రం—"

3

పైజాబుతో పాటు ఆయువకుడు "మా నాన్న గారిజాబు" అని పైనరాసి తండ్రి తనకు రాసిన ఉత్తరాన్ని కూడా అకవరులోనే నాకు పంపించాడు. ఆజాబును కూడా ఈక్రింద ప్రకటిస్తున్నాను]

"మా నాన్న గారి జాబు"

"ప్రియకుమారా!

"ప్రాప్తవయస్కుడవైన నీకు నా మనోవ్యథకుగల కారణాన్ని తెలుపవలసిన బాధ్యత నాకు ఉందని ఎరుగుదును. కను కనే ఈఉత్తరాన్ని రాస్తున్నాను.

"దీనిలో ఉన్నదంతా ఒకరహస్యగాథ ఉంది. దాన్ని నేను స్వయంగా నీతో చెప్పడానికి సాహసమెందుచేతనో ఒప్పుకోలేదు. నాబాధ ను చూసి మీరు పడే విచారాన్ని నేను చూడలేకపోతున్నాను. మామూలుకీతిగా ఉండాలని ఎంత ప్రయత్నించినా నాను సాధ్య పడకుండా ఉంది. నా హృదయగతమైన విషాదాన్ని తెలుసుకో కుండా ఉండలేను. అది తెలుసుకున్నప్పటిల్లా నాకీబాధతప్పదు.

"ఈ నా విషాదమునకు కారణం ఎరిగినవాళ్లు నేనూ, చిన్నయ్యా తప్ప వేరొకరీ ప్రాంతంలో లేరు. మేమూ బతికుండగా ఈరహ స్యాన్ని బయట పెట్టనక్కరలేదని ఎందుచేతనో కాని నామనస్సు కోరుతూ ఉంది. ఇందులో ప్రమాదకరమైన విషయమేమీలేదు కాని మన ప్రస్తుత సాంఘిక పరిస్థితులకిది కొంచెం వ్యతిరేకంగా ఉంటుంది. అందుచేత ప్రతివాళ్ళూ నా వేపు వేలు చూపించి ఈ విషయాన్ని చెప్పుకోవడం నేను సహించలేను. ఇలాంటి గాథల లోని పాత్రములు బతికున్నప్పటికంటే చచ్చిపోయినతరువాతనే ప్రజల సానుభూతిని ఎక్కువగా పొందుతారని నానమ్మకం. కాబట్టి నా మరణానంతరమే దీనిని నీవు తెలిపేటట్లు ఏర్పాటు చేస్తున్నాను.

"ఇట్టి సంఘటనలలోబడి నలిగిపోయిన పాత్రలయెడల ప్రజలకి ఆదరబుద్ధి కలిగించడం చాలా అవసరం గనక ఈజాబును నీవు నీకు తోచినరీతిని ప్రచురణ చేయవలెనని కోరుతున్నాను. సాంఘిక దురాచారబద్ధులైన ప్రజలు కనికరము చూపించకపోవడం చేతనే మేము ఘోరబాధల ననుభవించవలసి వచ్చింది. సంఘమే ఆదరిస్తున్న ధైర్యం ఉంటే ఈబాధలు తప్పిపోయి ఎన్నిజీవాలు సుఖస్తా రూ చెప్పలేను. ఈ వాకథలోని వ్యక్తుల మంచిచెడ్డల విమర్శన చదువరులకి విడిచిపెట్టడమే మంచిది"

*   *   *   *   *

"కుమారా! మేము ఏజన్సీ వెళ్లినతరవాత రెండేళ్ళవరకూ ఏ విశేషమూ లేకుండానే గడిచిపోయింది. మేము బసచేసినది పాం ద్రారణ్య ప్రదేశము. మహోన్నతములైన తూర్పు కనుమల శిఖర చ్ఛాయలలో మా నివాసములను నిర్మించుకున్నాం. గోదావరి మా యింటిముందునుంచే ప్రవహించేది.

"మాకు చుట్టుపక్కల రెండుమైళ్ళదూరంలో యెక్కడా ఊరుగాని పల్లెగానిలేదు. హైదరాబాదునుంచి కలప వ్యాపారానికి వచ్చిన ఒక సంపన్నుడైన తూర్పుకాపు మాత్రం మా వ్యవసాయపు లంకలకి దగ్గరగా నివసించేవాడు. అందుచేత మన బంట్రోతు చిన్నయ్య సలహాల ననుసరించి మేముకూడా ఆయన యింటిపక్కనే మా కుటీరాలను కట్టుకున్నాం. ఆ కలపవర్తకుడి పేరు అప్పలస్వామి.

"మేము కొత్తగా అక్కడికి వెళ్లినరోజుల్లో అప్పలస్వామి మాకు చాలా సహాయం చేస్తూ ఉండేవాడు. కోయవాళ్లలో విశేష పలుకుబడి కలవాడవడంచేత అతడు మాకు కావలసిన పాలికాపు లను, నౌఖర్లను సప్లయిచేశాడు. కొత్తప్రదేశంలో అతని సహాయం మాకు అమూల్యమైనదిగా కనబడేది. సమీపంలో నాగరికతగల సహ వాసము లేనందున మా యిద్దరికీ గాఢమైన మైత్రి కుదిరిపోయింది.

"అప్పలస్వామి ఆ ప్రాంతాలకివచ్చి అప్పటికే పది సంవత్సరా లైంది. కలపవర్తకంవల్ల విశేష ధనాన్నికూడ పలుకుబడిని కూడా అతడు సంపాదించుకున్నాడు. అతడా అరణ్యంలోనే చక్కని బంగాళా ఒకటి నిర్మించుకుని సుఖజీవనం చేస్తున్నాడు. నైజాం రాష్ట్రంలో అతనికి గొప్ప గొప్ప జాగీర్దారులుకల బంధువులున్నారు.

"అతని బంగాళా చుట్టూ పదికొంపలు కట్టుకుని అతని నౌఖ ర్లూ, కుటుంబాలూ నివసించేవారు. నాటిపక్కనే నేనొకవిశాల మైన పూరిఇంటిని కట్టాను. నాయింటి వెనకభాగంలో చిన్నయ్య ఇల్లుండేది. మాకు నిత్యమూ అవసరమైన నౌఖర్లను ఒకరిద్దరు పాలికాపులను చిన్నయ్యయింటికి సమీపంలోనే గుడిసెలు కట్టు కుని ఉండేవారు. నేను చిన్నయ్య ఇంట్లోనే భోజనం చేసేవాణ్ణి. చిన్నయ్య భార్య ఆదెమ్మ నాకు తల్లిలాగ సంరక్షణ చేసేది.

"మా ఇంటికెదురుగుండా ఆ మైలు దూరంలో గోదావరి గర్భంలో మా వ్యవసాయపు లంకలు కనబడుతూ ఉండేవి. చిన్న య్య బహుశ్రద్ధగా వ్యవసాయం చూసుకునేవాడు కనుక నేనట్టే తరుచుగా లంకలోకి వెళ్ళవసరం లేకపోయేది. బాగా సరదా పుట్టినరోజుని ఎప్పుడేనా అప్పలస్వామితో కలిసి షికారుగా లంకలోకి వెళ్ళేవాణ్ణి.

"సాధారణంగా ఉదయాన్నే భోంచేసి మధ్యంలోని అంతర్భా గములకుపోయి వ్యవహారం చూసుకుని సాయంకాలానికి ఇంటి కొస్తూఉండడం అప్పలస్వామికి మామూలు. ఒకొక్కప్పు

డింకా దూరం వెళ్ళాడంటే తిరిగి వచ్చేసరికి మూడు నాలుగు రోజులు కూడా పట్టేది. అల్లాంటప్పుడు నాకు ఇంటిదగ్గిరఏమీ తోచేది కాదు. ఇంటివద్ద ఉన్న ప్రతిఘడియా మేమిద్దరమూ ఒక్కచోటనే గడిపేవాళ్ళము.

"అప్పలస్వామి సహజౌదార్య స్వభావుడగుటచేతనూ, సమీపంలో రెండోసహవాసం లేకపోవడం చేతనూ మా మైత్రి దినదినాభివృద్ధిని పొందినది. కాని అతడు కొంచెం పూర్వకాలపుటకంమనిషి. అందుచేత నేనతన్ని భోజనానికి అప్పుడప్పుడు మాయింటికి పిలుస్తే ఏదో కారణంచెప్పి తప్పించుకునేవాడు. కాని ఏమైనా ఫలహారాల మట్టుకి మాకు అభ్యంతరాలు ఉండేవికావు. లంకలోనించి వచ్చే పొంచబియ్యమూ పుచ్చకాయలూ మొదలైన వాటికి అతను మాకు అతిథి, పట్నంనుండివచ్చే పళ్లూ తేనె మొదలైనవాటికి నేను వారి అతిథిని. "వాటికి పట్టని అభ్యంతరాలు భోజనానికి మాత్రం ఎందుకయ్యా?" అని నేను నవ్వుతూ ఒకనాడు అన్నాను.

"న్యాయానికి అలాటి అభ్యంతరాలు ఉండకూడదు. కాని ఈ వేపున మా తూర్పుకొంపల్లో అల్లాంటి దరిద్రపు కట్టుబాట్లు కొన్నిఉన్నాయి. వీటిని ఉల్లంఘించడానికి బలీయమైన సంఘబహిష్కారానికి జడియక తీరదు. తూర్పు దేశాన్ని మాలో ఇంత బాధలులేవు. మావాళ్లు తక్కువగాఉన్న ఈదూరదేశంలో సంఘీయుల సహాయం లేకపోతే అసలే బతకడం కష్టం." అని అతడు జవాబిచ్చాడు.

"అతని జవాబులెప్పుడూ ఇలాగే గోడమీది పిల్లివాటంగా ఉండేవి. అసలు సంస్కారాభిమానము కలవాడే; కాని ఆచరణలో పెట్టడానికి మాత్రం భయం బోలెడంతఉండేది. ఎవరేల్లాపోతే నాకేమని ఊరుకునే అలసభావము అతనిలో బహుయెక్కువ."

౪

"మా నివాసస్థానమునకు సమీపాన్ని ఉన్న కొండశిఖరాల్లో చాలా వాటిమీద కోటలూ, రక్షకభట స్థానములూ, దేవాలయములూ మొదలైన ఆంధ్రరాజుల పురాతనపు కట్టడములెన్నో ఉన్నాయి. శిథిలావస్థలో ఉండి కూడా నిర్మాతల ఔన్నత్యాన్ని చాటుతూ ఆ మహోన్నతస్థానములందు శీతవాత వర్షాతపములను లక్ష్యపెట్టక అవినేటికీ నిల్చి ఉన్నాయి."

"చిన్నప్పటినుంచీ నాకు పురాతన సంస్థలంటే భక్తి ఎక్కువ. రాజమహేంద్రవరంలో ఉన్నప్పుడే తరుచు సారంగధరుడి మెట్టమీదకీ, రాజరాజనరేంద్రుని కోట బురుజుల మీదకీ వెళ్లి చాళుక్యవంశీయుల చరిత్రను మననం చేసుకుంటూ కూర్చోడం నాకు మామూలు. అందుచేతే తీరుబాటు సమయాల్లో అప్పలస్వామితో కూడా చుట్టుపక్కల ఉన్న చారిత్రిక ప్రాముఖ్యతగల స్థలాలకు పోతూ ఉండేవాణ్ణి.

"శత్రువుల జాడలను కనిపెట్టడానికి అపర్వతశిఖరాలమీద కట్టించిన బలిష్ఠములగు పహారాలను (Watch Posts) దర్శించి తన్నిర్మాతలగు ఆంధ్రభూపాలుర వైభవాన్ని గురించి అప్పలస్వామితో ముచ్చటించేటప్పుడు వారి యెడలగల్గు గౌరవభావముచేత నా శరీరం గగుర్పొడిచేది. నా ఉపన్యాసాలను అప్పలస్వామి అతి ఆదరబుద్ధితో వినేవాడు.

"ఒకనాడు నేనూ, అప్పలస్వామీ కలిసి "రామవరపుదుర్గము" అనే కొండకోటను చూడ్డానికి బయలుదేరాం. గడ్డుమన్యాల్లో ఒక పర్వతం మీద కట్టబడిన కోట అది. అప్రయాణం పూర్తిచేసుకుని వచ్చేసరికి మాకు అయిదురోజులు పట్టింది.

"ఇంటికి రాగానే అత్యవసరములైన పనులు కనిపెట్టుకుని ఉన్నందున అప్పలస్వామి మళ్లా దుమ్ముగూడెం ప్రాంతాలకు వెళ్లిపోయాడు. ఆనాటి మధ్యాహ్నము ఏమీ తోచక ఏదైనా చదువుకుందామని బల్లదగ్గిర కుర్చీలో కూచున్నాను. నేను బల్లమీద ఉంచిన నవలల్లో రెండు నాకు కనబడలేదు. వాని కోసమని ఇల్లంతా గాలించినా దొరకలేదు.

"అప్పుడు నేను చిన్నయ్యభార్యను పిలిచి" అదేమమ్మా! ఇక్కడ రెండుపుస్తకాలుండాలి ఏమయినాయి?" అని అడిగాను.

"బాబూ! మరిచిపోయాను అప్పలస్వామిగారిచెల్లెలు సత్యవతమ్మగారు మొన్న మాయింటికొచ్చి నాతో మాటాడుతూ ఒక గంటసేపు కూచుంది లెండి. ఆమె కొంచెం చదువుకుంది పాపం. అందుచేత ఆ రెండుపుస్తకాలనీ తీసుకెళ్ళింది పాపం! బహు మొహమాటం మనిషి. పుస్తకాల్ని తీసుకెళ్లడానికి కూడా సందేహించింది సుమండీ. పరవాలేదని నేనే నాతో చెప్పినమీదటగాని పట్టుకెళ్లలేదు. మళ్ళీ మీరు రాకముందే పంపిచేస్తానని చెప్పింది. పాపం మరిచిపోయిందికాబోలు! సాయంకాలం నేనే తెస్తానులెండి." అని ఆ అమ్మ అన్నది.

"అలాగా! పోనీలే. ఆవిడ చదువుకుంటూ ఉంటే తొందరపెట్టకు. పూర్తికానిచ్చి తేవచ్చును" అని నేననేశాను.

"అంతట కొన్నిరోజులు గడిచిపోయాయి. నేనా విషయాన్ని పూర్తిగా మరిచిపోయాను. ఒకనాడు ఉదయాన్నే ఏదో మాట్లాడవలసినపని ఉందని అప్పలస్వామి నన్ను పిలిచాడు. మేమల్లా మాట్లాడుతూ ఉండగానే ఎనిమిదిగంటల పొద్దెక్కింది. అందుచేత "కాఫీ ఇక్కడే పుచ్చుకోండి. చాలవేళయింది" అని అప్పలస్వామి నన్ను బలవంతపెట్టాడు. నేనందుకు సమ్మతించినపిమ్మట అతడు మేము కూర్చున్న సావిడికీ ఇంటిలోపలి భాగానికీ మధ్యనున్న తెరను కొంచెం తొలగించి "సత్యవతీ! మేమిద్దరమూ కాఫీ ఇక్కడే సావిట్లో పుచ్చుకుంటాము" అని చెప్పి మళ్ళా నాదగ్గిరకొచ్చి కూర్చున్నాడు.

"సత్యవతీ? అని అతడు పిలవడంతోటే పూర్తిగా మరిచిపోయిన విషయమేదో హఠాత్తుగా జ్ఞాపకం వచ్చినట్లయింది నాకు. సత్యవతి

పుస్తకం పట్టుకెళ్ళిన సంగతి విస్మృతిపథాన్ని పడిపోయింది. కాని అన్నగారి పిలుపుతో తిరిగి జ్ఞాపకానికి వచ్చింది. 'ఆవిడ కొంచెం చదువుకుందిట' అని అడెమ్మ అన్నమాటలు తళుక్కున నామనో వీధిని మెరిశాయి.

"అందుచేత 'ఆ చదువుకున్న ఆవిడ' యెలాగుంటుందో చూడాలనే కోరిక నాకప్పుడు కలిగింది. కేవలం మానవసమాజమైన చూడాలన్న కోరిక (Curiosity) యే కాని వేరే భావమేదీ నాలో లేదని నేను స్పష్టంగా చెప్పగలను. కాని ఆమెను చూడ్డం ఎల్లా సాధ్యపడుతుంది? ఆ యింట్లో వారెవ్వరూ పైకి రారు. ఇంతేయెందుకూ? నేను వచ్చిన ఈ రెండేళ్ళలోనూ ఆ యింటి స్త్రీ లెవ్వరూ నాకంటబడలేదు. అందుచేత నా అభిలాష యెంతనిరుపయోగమైనదైనా సాధ్యంకాదు కదా అనుకుంటూ అలాగే కూచున్నాను"

* * * * *

"ఒకనాడు అడెమ్మని పిలిచి మాటలసందర్భంలో అప్పలస్వామి ఇంటిసంగతి కదలపెట్టాను. అదే తిరువుగా ఆమె తెలిసినంతవరకూ చెప్పేసింది. "అప్పలస్వామిగారి తల్లి ఉందండి. కొంచెం ఘాటైన మనిషి. ఇంట్లో ఆవిడదే అధికారం. నౌఖర్లూ, చాకర్లూ ఆవిడ ఆజ్ఞకి ఆగలేక ఏడుస్తారు. పెట్టుపోతలలో కూడా ఆవిడ ఇల్లో నారాయణమ్మే. ఎంగిలిచేత్తో కాకిని కొట్టడానికి ఒప్పుకోదు. ఇంక కోడలు నిజంగా ఇంటికి లక్ష్మీదేవి లాంటిది. ఆవిడ కాపురానికి వచ్చినతరవాతే అప్పలస్వామి గారికి బాగా వర్తకంలో లాభించిందని చెప్పుకుంటారు. ఆవిడంటే మొగుడికి ప్రాణం. పాపం! ఆ సత్యవతి మాటే నాకు జాలివేస్తుందండీ. బాబూ! ఆ అందమూ, తెలివితేటలూ అన్నీ అడవిగాచిన వెన్నెలై పోయింది. ఎంతమంచి మనస్సండీ ఆవిడది! నౌఖర్లందరికీ ఆవిడ అంటే ఎంతప్రేమ అనుకున్నారు? తల్లికి తెలియకుండా ఆవిడా, అన్నగారూ ఒకకంట చూస్తూ ఉండబట్టి కాని లేకపోతే నౌఖర్లగతి ఏం గావలసింది? అల్లాంటి రత్నంలాంటి పిల్లని దైవం చూడలేకపోయాడు. హైదరాబాదు పటాలంలో ఆవిడ మొగుడు ఏదో గొప్ప ఉద్యోగము చేసేవాడట. ఈ అమ్మ కాపురానికెళ్ళిన యేడాదికే ఆయనచచ్చిపోయాడట. బాబూ! అటువంటి పిల్లలను అల్లా ఉంచడం కంటె పీకనులిమేసి గోదావరిలో తోసేస్తే నయం సుమండీ."

"వయోధికురాలగు అడెమ్మ స్త్రీజనసమాజమగు సానుభూతిని కనబరుస్తూ చెప్పినమాటలు విన్నపిదప నాకు కలిగిన భావాలు వర్ణించడం కంటె ఊహించుకోడానికి వదిలెయ్యడమే మేలు. సంఘ దురాచారానికి బలియైపోయిన ఆ నిర్భాగ్యురాలి యందు నాకు జాలికలగడంలో ఆశ్చర్యమేముంది?

"అది మొదలు సత్యవతినిగురించి తలుచుకున్నప్పుడల్లా నాలో ఒకవిధమైన బాధకలుగుతూ ఉండేది. మేము ఇందరమూ ఉండి శుష్కసానుభూతిని చూపించడం తప్ప ఆమె దుస్థితిని మాన్పలేకపోతున్నాం కదా అనే నాబాధ. ఎవరికైనా కష్టం వచ్చిందన్న మాట వింటే చాలు పదిరోజులదాకా మరుపురాక నా మనస్సును బాధిస్తూనే ఉంటుంది. మొదటినుంచీ అలాంటి మెత్తనిహృదయమే నాది.

"ఇలాగ్గా నాలుగునెలలు గడిచిపోయాయి. ఒకనాడు పొద్దుటే ఎనిమిదిగంటలకి భోంచేసి నేను లంకలోకి వెళ్ళాను. మళ్ళా సాయంత్రం వరకూ రానని ఇంటిదగ్గర చెప్పాను. కాని నాపని శీఘ్రకాలంలోనే అయిపోవడం చేత నేనింటికొచ్చేసరికి మధ్యాహ్నం మూడుగంటల కెక్కువకాలేదు.

"ఇంట్లో అడెమ్మతో ఎవరో మాట్లాడుతూన్న సడివాకు వినబడ్డాది. హాలులోకి వచ్చే వరకూ నారాకను లోపలివారు గ్రహించలేదు. నన్ను చూసినవెంటనే వారిద్దరూ లేచి చటాలున గదిలోనించి పైకి వచ్చేశారు. నేను నిలుచున్నహాలులోనుండియే వారు పైకి పోవలసిఉండెను. అది గమనించి నేను సగౌరవంగా ఒకపక్కకి తప్పుకున్నాను. ముందు అడెమ్మయును, ఆమెవెనుక నొక యువతియును మెల్లగా నడిచి దొడ్డిదారిని వెళ్లిపోయారు.

"ఆయువతికి సుమారు ఇరవై సంవత్సరాలవయస్సుండవచ్చును. సరిసమానమగు ఒడ్డూ, పొడుగూ కలిగి ఆమె ఆకృతి మనోహరమై ఉండెను. ఆమెధరించిన పసుపుపచ్చని చీరయందు ఆ శరీరపుఛాయలు సమ్మిళితములై పోతున్నాయి. ముఖము సౌందర్యమధురమై, నిర్వ్యాజప్రసన్నమై ఉంది. ఇంచుక సిగ్గుతో తలవంచుకొని ఆమె మందగమనమున అడెమ్మ వెనువెనుకనే వెళ్ళిపోయింది.

"ఆకృతినిబట్టియు నడవడికనుబట్టియు నామె నాగరికకుటుంబము లోని పిల్ల అని స్పష్టపడుతూనే ఉంది. అడెమ్మనిపిలిచి, "ఆ అమ్మాయి ఎవరు?" అని అడిగాను.

"అవిడే సత్యవతి"

౫

"అబ్బాయీ! అంతకుపూర్వం కంటె సత్యవతినిచూసిన పిమ్మటనే ఆమెను గురించిన ఆలోచనలు నాలో మరింత యెక్కువైపోయాయి. అంతటి సౌందర్యఖని జీవితము వ్యర్థమైపోతూ ఉంటె చూస్తూ ఊరుకోవడ మెలాగ? ఈ ప్రజాసమూహమంతా ఆమె దుర్గతిని చూస్తూ చేతులుకట్టుకొనైనా లేకుండా ఊరుకోవడం ధర్మమేనా? అంధకారబంధురమైపోయిన ఈ ప్రపంచకంలో ఆశాజ్యోతి దారికిక అరవిందయమూర్తి నశించిపోవలసిందేనా! రాజమహేంద్రవరం లోని మిత్రులతో ఆలోచించి ఈ విషయంలో నేనేమైనా సహాయం చేసి ప్రజలదృష్టిలో కాకపోయినా భగవంతుని దృష్టిలోనైనా కృతకృత్యుడనవడానికి అభ్యంతరమేముంటుంది? రాత్రింబగళ్ళు ఇదే నా ఆలోచన.

"కాని సత్యవతిని సమీపించి కనుక్కోకుండా తొందరపడి ఏపనీ చెయ్యకూడదు కనుక అడెమ్మచేత అడిగించాలని చివరకి నిశ్చయించుకున్నాను. ఈపని చెయ్యడానికామె ఉత్సాహంతో ఒప్పుకుంది.

"ఆమర్నాడే ఆదెమ్మ నాదగ్గిరకొచ్చి "బాబూ! నేను జాగ్రత్తగానే సంగతి కదిపిచూశాను. ఆమె ఏమీ జవాబూ చెప్పకుండా ఊరుకుంది. అట్టేతరిచి అడగడం మంచిదికాదని నేనిల్లా వచ్చేశాను." అని చెప్పేసింది. ఆ మౌనముద్రను ఎల్లా అర్థం చేసుకోడానికీ పాలుపోక నేను ఊరుకోవలసి వచ్చింది.

"ఇంతలో నాకు జ్వరంవచ్చి మంచంపట్టించింది. జ్వరంవచ్చింది మొదలుకుని అప్పలస్వామి నాపక్కనే కూచుని నా సౌఖ్యం కనుక్కునే వాడు. అల్లాంటి సమయాల్లో సత్యవతి విషయం అతనితో ప్రస్తావించాలని నాలుక చివరకి వచ్చేది కాని ధైర్యంచాలేదికాదు. అంతట ఏదో ప్రయాణముపైని అప్పలస్వామి వెళ్లక తప్పిందికాదు. ఆస్థితిలో నన్ను వదిలిపెట్టి పోవడం అతనికెంతో కష్టంగా ఉండేను.

"అతడు వెళ్లిపోయింది మొదలు దగ్గరకూచుని మాటాడేవారు లేక నాకు పొద్దుగడిచేది కాదు. నీరసంచేత నిద్రకీ మెలకువకీ మధ్యావస్థలో పక్కమీద అలాగే కళ్లుమూసుకుని పడుకునేవాణ్ని. వ్యవసాయపు రద్దీవల్ల చిన్నయ్య లంకలోకి పోయేవాడు.

"ఒకనాటి మధ్యాహ్నం మూడుగంటలు కావచ్చును. ఆరోజు ఉదయంనుంచీ ఆకాశం మేఘాలతోనిండి చలిగాలి అధికంగా ఉంది. అందుచేత శాలువ కప్పుకుని నేను పడుకున్నాను. కిటికీలపై తెరలు వాల్చబడి ఉన్నందున గదిలో వెలుతురు బహుతక్కువగా ఉంది.

"ఇంతలో ఎవరో మాట్లాడుతూ ఉన్న శబ్దం వినబడి కాబోలు నాకు కొంచెం మెలుకువ వచ్చింది. కదలకుండా అలాగే రెప్పలు పైకెత్తి నేను చూశాను. గదిగుమ్మానికి అవతల సత్యవతీయును ఆదెమ్మయును నిలుచున్నారు. నేను చూస్తున్నట్లు వాళ్లెరగరను కుంటాను. నాకు నిద్రాభంగ మవుతుందేమోనని వాళ్లు బహు మెల్లిగా మాట్లాడుకుంటున్నారు. ఆదెమ్మ "అమ్మా! జ్వరం తగ్గుతూంది కాని ఇంకా అన్నహితవు కలగడంలేదు." అన్నాది.

"అవును. ఈ నీరసం తగ్గేవరకూ అలాగే ఉంటుంది. పాపం జ్వరంవచ్చిన తరవాత ఎంత చిక్కిపోయారు! ఇంట్లో ఊరగాయలూ అవీ పథ్యానికి పనికివచ్చేవి ఉన్నాయి. అభ్యంతరం లేకపోతే పంపిస్తాను, నోటికికాస్త హితవుగా ఉంటాయేమో"

"బాబుకల్లాంటి అభ్యంతరాలులేవు, మీ అన్నయ్య పిలవక పోబట్టికాని మీ యింట్లో భోంచెయ్యడానికి కూడా వెనక తియ్యరన్నమాట"

"అన్నయ్యకీ ఈ చాదస్తంలేదు కాని అమ్మమాటకి ఎదురుచెప్ప లేడు. అమ్మ బొత్తిగా పూర్వకాలపు మనిషి."

"ఇల్లా అనుకుంటూ వాళ్లు దొడ్డివేపుకి వెళ్లిపోయారు. మర్నాడు మధ్యాహ్నం కూడా ఒకసారివచ్చి తాను పంపిన ఊరగాయలు నాకెల్లారుచించినదీ ఆదెమ్మను అడగి తెలుసుకున్నది సత్యవతి.

"అందువల్ల నా ఆజ్ఞ ప్రకారం ఆదెమ్మ తెచ్చిన పునర్వివాహ ప్రశంస ఆమెకు అంగీకారం కాకపోయినా కోపకారణం కాలేదని నేను గ్రహించాను. కాబట్టి స్వయంగానే ఆమెతో మాట్లాడి చూడాలన్న బుద్ధి నాకు పుట్టడంలో ఆశ్చర్య మేముంది?

"తక్షణమే ఆదెమ్మనిపిలిచి అందుకు తగిన యేర్పాటు చేయవల సిందని చెప్పాను. ముఖాముఖిని నాతో సంభాషించడానికి సత్యవతి మొదట సందేహించినప్పటికీ ఆదెమ్మ నొక్కి చెప్పిన మీదట ఎట్టకేలకు ఒప్పుకుంది. మర్నాడు మధ్యాహ్నమే తగిన సమయమని నిశ్చయింపబడింది.

"మర్నాడు ఉదయంనించీ ఆమెతో మాట్లాడ్డానికి తగినట్లుగా భావాలను సరిచేసుకుంటూనే గడిపాను. సరిగా మూడుగంటలకి సత్యవతివచ్చింది. నాయెడల వారికుటుంబము చూపుతూ ఉన్న ఆదరణకి కృతజ్ఞతను నేను తెలియచెయ్యడంతో సంభాషణ ప్రారంభమైనది. ఆదివరకెన్నడూ పరపురుషునితో మాట్లాడి ఉండనందున ఆమెయందెంతో జంకును భయమును నాకు కనబడ్డాయి.

"ఆనాడామె సౌందర్యమద్వితీయమై ఉంది. కట్టుకునే నేర్పువల్ల సాధారణపు చీరలనుకూడా వన్నెతెచ్చే తెలివితేటలు ఆమెలో నాకు కనబడ్డాయి. అవనతమైయున్న ముఖమునందును, అరుణమైయున్న చెక్కిళ్లయందును సిగ్గుదొంతరలు కానవస్తున్నాయి. గౌరవప్రదమైన దూరాన్ని ఆమె నిలుచుంది. నేనెంతచెప్పినా ఆమె కూర్చోవలేదు. నేనిల్లా ముక్తసరిగా నా అభిప్రాయం తెలియచేశాను.

"అమ్మా! నిష్కళంకభావంతో అడిగే నా ప్రశ్నకి మీరు జవాబు చెప్పాలి. మా రాజమహేంద్రవరంలో బాల వితంతువుల కోసం ప్రత్యేకం ఒక సంస్థ ఉంది. దుఃఖంతో కుమిలిపోతూ ఉన్న అమాయిక లగు బాలికల దురవస్థ చూడలేక ఒక మహాత్ముడు స్థాపించాడు దాన్ని. స్త్రీలకు పునర్వివాహము చేయవచ్చునని వేద ప్రమాణంగా ఆయన రుజువు చేశాడు. కాబట్టి మళ్లీ పెళ్ళిచేసు కున్నందువల్ల పాపంవస్తుందనే భావం మనసులో నించిపోవాలి. చదువుకున్నారు గనుక ఆ మహాపురుషుడు రాసిన పుస్తకాలు నా దగ్గిర ఉన్నాయి. మీరు చదవవచ్చును.

"నా మాటల నామె మౌనముద్రాంకితయై వింటూ నిలుచుంది. నేను మళ్ళా చెప్పడం సాగించాను. 'రాజమహేంద్రవరంలో ఉన్న సంస్థను గురించి మీకు తెలియచేసి దానివల్ల తగినలాభాన్ని మీరు పొందేటట్లు చూడ్డమే ఆ సంస్థకు మేము చేసే సహాయమై ఉంది. మొగమాటంచేత నాకా అభిప్రాయంలేదు అని మీరు అనవచ్చును కాని మీసోదరుడితో ఎల్లానిరభ్యంతరంగా చెబతారో అలాగే నాతోచెప్పాలి. లోపల ఒకలాగపెట్టుకుని పైకి ఇంకోలాగ చెబితే లాభంలేదు.

"ఆసంస్థవారు వితంతువులకు విద్యాబుద్ధులు చెప్పించి తగిన వరుణ్ణి చూసి వివాహం చేస్తారు. మీ కిష్టమైతే మీ అన్నగారితో

చెప్పి మిమ్మల్ని అక్కడికి పంపించేటట్లు యేర్పాటు చేస్తాను. మిమ్మల్ని చూసి జాలికలిగి యిల్లా చెబుతున్నాను కాని ఇంకొకటి కాదు!

"నాకామె ఏ జవాబూ చెప్పలేదు. నేను చెప్పినదంతా విని మెల్లిగా వెళ్లిపోయింది. నాదగ్గిర ఉన్న పుస్తకాల నన్నిటినీ ఆమె చదువుకుంది. ఆదెమ్మయం దామెకు మిక్కిలి నమ్మకం కుదిరి పోయింది. తన మనసులోని బాధను ఆమెతో ఎన్నిసార్లో సత్యవతి చెప్పుకునేదట.

"ఆదెమ్మని తరుచుగా మా సంబంధ వ్యవహారాలను గురించి సత్యవతి అడుగుతూ ఉండేది. స్వామి భక్తియందు ఘర జీవితాన్ని తీసిపోని ఆదెమ్మ ఉచితమైన జవాబు చెబుతూ ఉండేది. అందులో నావిషయం వచ్చినప్పుడు ఆమె ఎక్కువ శ్రద్ధ వహించి మాటి మాటికీ ప్రశ్నలు వేస్తూ వివరాలను తెలుసుకోడానికి సరదా కనపరిచేదని ఆదెమ్మ తరవాత నాతో చాలాసార్లు చెప్పింది. అందులో విశేష మేదీ ఉన్నట్లు నా కప్పుడు గోచరించలేదు"

* * * * *

"మరొకాలపు దినము. రాత్రి పదిగంటలు దాటింది. ఆకాశ పూర్ణచంద్రుడు తెల్లని వెన్నెల ... అనాటి రాత్రి శోభ ... పర్వతాల్లో ప్రతిధ్వనిస్తూంది. గోదావరి నిండువరదలతో హోరు పెట్టుకొంటూ ప్రవహిస్తూంది.

"భోజనాలు ముగిసినప్పటికీ ఎందుకో నిద్రాదేవి కరుణించలేదు. చాలాసేపయింది. నిద్రాదేవి ప్రసన్నురాలై సర్వ ప్రాణుల్ని వెలాయించడానికి తగిన సమయమది. నేను కూడా ఎనిమిది గంటలకే పడుకున్నాను. కొద్దిసేపట్లోనే నాకూ నిద్ర పట్టేసింది. స్వప్న వీధులలో సుఖదుఃఖముల మధ్య నా మనస్సు స్వేచ్ఛా విహారం చేస్తూంది.

"అలాంటప్పుడు నాకు ఒకటి సిద్ధవేశం ... కిటికీ తలుపు ... నాకు కొంచెం మెలకువ వచ్చింది. లోపలికి గాలి ... గాలికి తలుపు కొట్టుకుంటూంది కాబోలనుకుని ... వల్ల మంచంమీదనుండి లేవకుండానే అటు వేపు చూశాను.

అప్పుడు నా ఆశ్చర్యమేం చెప్పను! కిటికీ గదలోనుండి ఒక హస్తము కొంచెంగా లోపలప్రవేశించి ఒక కాగితం ముక్కను గదిలోపల వేసి వెంటనే అదృశ్యమైపోయింది. వెలుగుతున్న దీపపు కాంతియందు ఆ చెయ్యి ఎవరిదో పోల్చుకోడానికి అవకాశం చాలిందికాదు. ఇదంతా ఒకచిటికెలో జరిగిపోయింది. కొంతసేపటివరకూ అదినిజమో స్వప్నమో కూడా నాకు బోధపడలేదు."

౬

"అయిదు నిముషాలు అల్లాగే ఉండి, తెలివితెచ్చుకుని కిటికీదగ్గిరకెళ్లి ఆకాగితాన్ని జాగ్రత్తగాతీసి చూశాను. అదే నా జీవితమునందు అపురూపమగు మార్పును కలిగించడానికి మూలకారణమైన జాబు. అదే దుఃఖవిచ్ఛిన్న హృదయయగు సత్యవతి తన్ను దహించి వేయుచుండిన భయంకర వేదనను ప్రకటిస్తూ వ్రాసిన కరుణారసభరితమగు జాబు. ప్రియపుత్రికా! ఆజాబును క్రిందనుదహరిస్తున్నాను.

"సత్యవతి నమస్కారములు: ఆర్యా! మీరు నాయందు చూపిన ఆదరణాభిమానములే నన్నీ జాబును వ్రాయ ప్రోత్సహించాయి. ఇల్లా స్వతంత్రించి వ్రాసినందుకు క్షమింతురు గాక!

"నాస్థితిని చూసి జాలిపడి, దుర్భరమైన ఈ స్థితినుండి ఉద్ధరించే అభిప్రాయంతో మీరు చెప్పినమాటలను ఇన్నాళ్ళూ అనుగానం చేసుకుంటూనే ఉన్నాను. మీరిచ్చిన పుస్తకాలు నామనసులోని సందేహాలను పోగొట్టాయి. నాలో ఆత్మవిశ్వాసాన్ని కలిగించి చివరకి నేనొక నిశ్చయానికి రావడానికి ఎంతో సహాయపడ్డాయని చెప్పక తప్పదు.

"నా పదహారవ సంవత్సరాలకి పైగా అయింది. నేను సరిగా రెండుయేళ్లు వెళ్లైనా కాపురం చేశానో లేదో నాకే జ్ఞాపకం లేదు. తరవాత రెండు మూడు సంవత్సరాలదాకా భగవంతుడు నాకింతే రాశాడు కాబోలని ఏడుస్తూ ఊరుకున్నాను.

"ఇంతలో తూర్పున విశాఖపట్నం జిల్లాలో మా బంధువుల యింట్లో జరిగిన పెళ్లికి మేమందరమూ వెళ్లాం. అక్కడ పిల్లలకి వైధవ్యం సంభవిస్తే పునర్వివాహం చేసే ఆచారం ఆ వేపున మా బంధువుల్లో నే ఉంది. అలాగ్గా మళ్లీ వివాహం చేసుకుని భర్తలతో సౌఖ్యంగా సంసారం చేస్తూన్న నా యీడు పిల్లల నెందరనో ఆ పెళ్లిలో చూశాను.

"అది మొదలు నువ్వండీ నా బాధకి! నిర్బంధ వైధవ్యం భగవంతుని సృష్టి కాదని నాకప్పుడే తెలిసింది. నేను కూడా అల్లా పెళ్లి చేసుకుంటే వాళ్లలాగే సుఖపడి ఉండేదానను కదా అనుకుంటూ ఒంటి రేపాన్ని గడపలేక ఎన్నాళ్లు ఏడిచానో దైవానికి తెలుసును.

"మీ వేపున ప్రజలలో ఈ ఆచారం లేదని నేనెరుగుదును. ఈ దేశానికి వచ్చినమువెనక మావాళ్లు కూడా ఉన్న ఆచారాలను వదిలిపెట్టి నోరులేని బాలికలను బాధించడం ఎందుకో మీరుచెప్పండి? తూర్పున ఉన్న మా వాళ్లకంటె ఎక్కువ నాగరికుల మనిపించుకుందామని కాబోలు ఇక్కడికి వచ్చిన తర్వాత మావాళ్లు అనాదిసిద్ధంగా వస్తూన్న పూర్వాచారాలు మానుకుని లేనిపోని కొత్తమార్గాలు తొక్కుతున్నారు.

"స్త్రీపునర్వివాహాలను, రజస్వలా వివాహాలను మా పూర్వులు చాలాకాలం వాడుకలో పెట్టి, వడపోసి మా సంఘానికి మంచివని నిర్ణయించారు. ఇప్పుడు మావాళ్లే వాటిని నిశిచిపెట్టడ మెంత బుద్ధితక్కువో చూడండి! ఏబాధలనుండి అగ్రవర్ణాలవారు

తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారో, వాటినే మేము ఆహ్వానించి తెచ్చి నెత్తిమీద పెట్టుకుంటున్నామన్న మాట.

"కాని ఇదంతా ఆలోచించే వారెవరు? నా గతి ఇంతే' అనుకుని ఏడుస్తూ పడుకునేదాన్ని.

"కాలక్రమాన్ని ఆదుఃఖమే నాకు అలవాటై పోవడంచేత మొండితనం వహించుకుని జీవిస్తున్నాను. గదిలో మంచంమీద పడుకుని గాఢాంధకారంతో నాదుఃఖం వెళ్లబోసుకుంటూ ఏడవని రాత్రి లేనేలేదు. నా భర్త పోయిన తరవాత పదిరోజులుపాటు ఏడిచి ఊరుకున్న వాళ్ళకి నేను రోజూ ఏడుస్తున్నట్లు ఏం తెలుస్తుంది?

"మీ దయాపూరితహృదయాన్ని తెలుసుకున్న తరవాత నాకు మళ్ళీ ధైర్యము కలిగింది. మొరడు బారిపోయిన భావాలన్నీ మళ్ళీ చిగురించడం ప్రారంభించాయి. మీరు చెప్పినదంతా నేను సావధానంగా ఆలోచించాను. ఇప్పుడు నేను మళ్ళీ వివాహం చేసుకోడానికి బహుశా మా అన్నయ్య ఒప్పుకుంటాడు. మా అమ్మ మాత్రం ఇష్టపడదు. నేను పెండ్లి చేసుకుంటే నాకూ మా అమ్మకీ మరి సంబంధం ఉండదు. ఆవిడ బహు పట్టుదల మనిషి.

"మా వాళ్ళనందరిని పూర్తిగా వదిలి పెట్టి పోడానికి నాకు ధైర్యం చాలదు. అందుచేత నేను రాజమహేంద్రవరంలో ఉన్న సంఘమును వారిని అనుసరించజాలను. కాని నాహృదయాన్ని మీ ముందర విప్పి చెప్పేస్తాను.

"ఎవరిని చూసినప్పటి నించీ నామనసులోని దిగులుపోయి ఆశాజ్యోతి కనబడిందో, అట్టి మీ సేవ చేసుకుంటూ నా జీవితాన్ని గడపడమే నాతుది నిశ్చయం. ఇందుకు మీరు అంగీకరిస్తే ధన్యురాలనే. మా వాళ్ళకి దూరమై పోనక్కరలేకుండా, వాళ్ళు నన్ను పరిత్యజించినప్పటికీ నేను వాళ్ళని చూస్తూనైనా ఇక్కడ ఉండవచ్చును.

"మీకు రెండవ వివాహపుచింత లేదని అదివరకు నాకు చెప్పారు. అయినా నన్ను బాధిస్తూ ఉన్న ఒంటరితనాన్ని సహించలేక ఇల్లా ప్రార్థించినందుకు క్షమించగలరనే నమ్ముతున్నాను. మీరు అంగీకరించని పక్షంలో ఇంక నాగతి ఇంతే అనుకుని శీఘ్రమరణానికి ఎదురుచూస్తూ గడిపేస్తాను. అట్టి విషయంలో ఇతరత్రా వివాహం చేసుకోవలెనని నన్ను మీరు బలవంతపెట్టకుందురుగాక అని ప్రార్థిస్తున్నాను. అలాంటప్పుడు నేనీ లేఖను మీకు రాయనట్లే భావించి దీనిని నశింపుచేయవలెనని నా వేడికోలు.

ఇట్లు,
సత్యవతి."

"ప్రియకుమారా! తలవనితలంపుగా, ఆకస్మికంగా వచ్చిన ఈ జాబు నన్ను కలవరపెట్టిందని వేరే రాయవలెనా? అసలు మళ్ళీ పెళ్లి చేసుకునే ఆలోచనే నాలో అంతవరకూ లేదు. అందులోనూ సత్యవతివిషయమై నాకెట్టి అభిప్రాయమూ లేదు. అందుచేత నామనస్సు ఈ నూతనక్లిష్ట సమస్యను ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది.

"నేనిష్ట పడకపోతే మరణమే శరణ్యమని సత్యవతి రాసింది. ఆ వాక్యం తలుచుకున్నప్పుడల్లా ఆమె మనోహరవదనము వసివాళ్లు వాడిపోయి దీనదృష్టులతో నావంక చూస్తున్నట్లుగా నా మనోవీధిని పొడకట్టేది. ముందువెనక లాలోచించుకోలేక ఆరాత్రి అల్లా నేను వేగిపోయాను.

"స్వభావంచేత మెత్తనవాడను అవడం చేతనైతేనేమి, ఏకోశాన్నీ కల్మషానికి తావులేని సత్యవతి మృదుల హృదయానికి కష్టం కలిగించలేకనైతేనేమి చివరికి నేనామె ప్రార్థనలకి ఒప్పుకోవలసి వచ్చింది. వివాహానికి కావలసిన ఆడంబరం ఏమంత లేకపోయినా మేము దంపతులమైనందుకు సర్వేశ్వరుడే సాక్షి.

"ఈ వివాహ సంయోగమునకు అప్పలస్వామియొక్క హృదయపూర్వకమగు అంగీకారం ఉంది. తల్లి ఒడంబడియును, సంఘభయమును అతనికి ఎక్కువే అయినా, చెల్లెలిపైగల అనురాగమే తుదకు జయించింది. నాకు సత్యవతి రాసిన జాబును అతనికి నేను చూపించాను. అతను ఉత్తరం చదివేటప్పుడు అతనికండ్ల వెంబడి నీళ్ళు అవిరళంగా ప్రవహించాయి. చెల్లెలి సౌఖ్యానికి అభ్యంతరం చెప్పడానికి అతడిష్టపడలేదు.

"వారి తల్లి మనస్సు ఇలాంటిదో కాని తరవాత మరి కుమార్తె ముఖం చూడడానికి కూడా ఒప్పుకోలేదు.

"సత్యవతి మాయింటికి వచ్చిన ముహూర్తం నించీ ఇల్లంతా ఒక్కసారిగా లక్ష్మీకళతో తొణుకులాడిపోయింది. శూన్యమై పోయిన నాహృదయంలో కూడా ఎక్కడలేని ఉత్సాహమూ, ప్రేమా వెల్లివిరిసిపోయాయి. వాస్తవంగా నేను సంస్కరణవాదినే అయినా, సంఘభయమూ నలుగురిలోనూ రచ్చబడిపోవడమూ యిష్టంలేక సత్యవతి కోరికపైని నేను కూడా ఈ వివాహాన్ని రహస్యంగానే ఉంచక తప్పిందికాదు."

౩

"ఆయిదారు నెలలవరకూ దినములు బహుసౌఖ్యంగా గడిచిపోయాయి. మొరడు బారిపోయిన జీవాలు రెండూ చిగురించి నవ్యశోభతో ప్రకాశించాయి. సత్యవతియందు గర్భధారణ చిహ్నాలు కనిపించాయి. స్త్రీ సహజమగు మాతృత్వవాంఛ సఫలమగునని తెలిసినతోడనే ఆమె ఆనందమేమని వర్ణించను!

"కాని ఈ సంతోష మెక్కువకాలం నిలవలేదు. తన స్థితిని తెలియచేస్తూ ఒక్కసారి రమ్మని సత్యవతి తల్లికి కబురంపింది. కాని ఆమూర్ఖురాలు రావడానికి సమ్మతించలేదు. సత్యవతి చావుకి అదిడే మూలకారణమని నేటికి నేను భగవంతుని సాక్షిగా నమ్ముతున్నాను.

"తల్లిచూపిన నిరాదరణ భావమామెకి భరించరానిదెబ్బ అయిపోయింది. అది మొదలుకుని ఆమెసంతోషం మాయమైపోయిందనే చెప్పవచ్చును. ఆమె కానందం సమకూర్చడానికి నేను చేసి

ప్రయత్నాలన్నీ వృథా అయిపోయాయి. ఎల్లాగైనా నచ్చచెప్పి తల్లిని ఒక్కసారి చూపించమనే ఆమె నన్ను బతిమాలేది. అది నాకు సాధ్యం కాలేదు. అప్పలస్వామికూడా తల్లితో చాలాదూరం చెప్పాడు కాని నిష్ఫలమైపోయింది.

"క్రమక్రమంగా నెల లతిక్రమించి ప్రసవసమయము సమీపించింది. సత్యవతి హృదయంలోని దిగులు దినదినాభివృద్ధి అయిపోతూంది. నేనూ, అన్నగారూ చెప్పిన ధైర్యం పనికిరాలేదు.

"నిండుచూలాలుగా ఉన్న రోజుల్లో ఇట్టి మనోవ్యథ ఆమెకు హానికరమని మాకు తెలుసును. కాని చేసేది లేక ఎంతో భయంతోనూ, ఆతురతతోనూ రోజుకి రోజూ కృశించిపోతూ ఉన్న ఆదివ్యసుందర విగ్రహం వంక చూస్తూ కూచునేవాళ్లము నేనూ, అప్పలస్వామీని. ఆఖరుకి మేమనుకున్నట్లుగానే ఆమె మంచం పట్టిపోయింది.

"ఇంక నామాట చెప్పడమెందుకు? అన్నిపనులూ కట్టిపెట్టుకుని విడువకుండా ఆమె మంచంపక్కనే కుర్చీలో కూచునేవాణ్ని. పాలిపోతూన్న ఆచెక్కిలవంక చూసేసరికి నాతల తిరిగిపోయేది. లేని సంతోషం తెచ్చుకుని నామూలంగా ప్రవర్తించడానికామె ప్రయత్నించేది. నిర్జీవమైన నేత్రములను, హృదయపూర్వకము గాని నవ్వును ఆమె హీనస్థితిని చెప్పక చెబుతూ ఉండేవి. ఈ ప్రయత్నాలవల్ల ఆమె మనసులో [illegible] లేక పోయేది.

"నిర్మలమై, [illegible], మధురమైన ఆమె మనోహర వదనము శుష్కించిపోవడం చూసినప్పుడు నాదుఃఖం వర్ణనాతీతమై పోయేది. "ఇప్పుడే ఇంత నీరసించిపోయిన ఈమె ప్రసవవేదనలెల్లా సహిస్తుంది? ఈ పవిత్ర పుష్పం యిల్లా రాలిపోడానికే కాబోలు అదృష్టహీనుడనైన నాతో సంబంధం కల్పించుకుంది! ఇంక నాకీ లోకానికి సౌఖ్యమెల్లాగ" అనుకుంటూ కన్నీళ్లు రాల్చేవాణ్ని.

* * * * *

"కుమారా! ఇంక ఈ విషాదగాథలోని ఆఖరిదశకు వస్తున్నాను.

"ప్రసవవేదనలారంభమైనాయి. అందుకు తగిన వైద్యసహాయాన్ని సిద్ధం చేసుకుని మేము అంతకుమునుపే నించీ జాగ్రత్తగానే ఉన్నాం. ఒక పగలూ, ఒక రాత్రికూడా ఆసుకుమారమూర్తి తీవ్రవేదనను అనుభవించింది. ఆవేదన కాస్తా నలిగిపోయింది.

"తనకు కలిగిన మగశిశువును చూసుకున్న సంతోషమెంతోసేపు అనుభవించకముందే ఆమె మూర్ఛాగతురాలై పోయిందని ఆదమ్మ అత్యాత్రముతో మాకు చెప్పింది.

"అప్పుడు మేముపడిన ఖంగారింతంతకాదు. ఈ జాబు రాస్తున్నప్పుడు కూడా నాటి విషయాలు జ్ఞాపకానికొచ్చి అశ్రువులు కళ్లలోనిలిచి దృష్టినిరోధాన్ని కలిగిస్తున్నాయి. ఈవిషాద వృత్తాంతాన్ని రాయడానికి ఇల్లా బతికించడంకంటె భగవంతుడు నన్నుకూడా తీసుకుపోతే ఎంత బాగుండేది!

"మరి నాలుగు గంటలకి సత్యవతికి మెలుకువ వచ్చింది. కాని తీవ్ర జ్వరమొకటి ఆమెను పట్టుకుంది. ఆజ్వరంనుండి ఆమె మరి తేరుకోలేదు—వైద్యుడు బహుశ్రద్ధగా చికిత్స చేసినప్పటికీ లాభించలేదు. పదిరోజు లీస్థితిలో ఆమె ప్రాణం కొట్టుకుంది. పదోనాడు ఇంక కొన్ని గంటలకంటే ఎక్కువకాలం జీవించదని చెప్పి నిరాశ చేసుకుని వైద్యుడు వెళ్లిపోయాడు.

"అబ్బాయీ! అప్పటి నాస్థితిని రాయడానికి నాకు శక్తిచాలదు. అందరమూ ఆమె మంచంచుట్టూ నిలబడి అతిశీఘ్రంగా క్రుంగిపోతూ ఉన్న ఆమెవేపు చూస్తున్నాం. అప్పుడా సత్యవతి నావేపు బరపిన దీనాతి దీనములగు దృష్టులు నాజన్మమధ్యంలో మరగలేను.

"అందరిని వెళ్లిపొమ్మని ఆమె సంజ్ఞ చేసింది. తలుపున్నకై పోతూ ఉన్న దుఃఖంతోనే నామె ప్రక్కనే కూచున్నాను. నాకుడి చేతిని తన రెండుచేతులమధ్య పట్టుకుని బహుకష్టంతో ఇల్లా చెప్పడం మొదలుపెట్టింది.

"నేనీలోకంలో ఇంక కొన్నిగంటలు మాత్రమే ఉంటానని మీకు తెలుసును కదా. వివాహపు తలపే మానుకుని ఉన్న మీరు నాయందలి ప్రేమచేత నా ప్రార్థనను అంగీకరించినందుకు కృతజ్ఞురాలను. ఈ వేపున ఉండడంచేత మా అమ్మకీ వాళ్లకీ దూరమైపోను కదా అని ఆశపడ్డాను. కాని ఇక్కడ ఉండడమే ఈ కష్టస్థితికి కారణమై పోతుందని ఎన్నడూ అనుకోలేదు."

"సత్యవతి నేత్రాల్లో నీళ్లునిలిచాయి. భావోద్రేకంచేతను, నీరసంచేతను ఆమె కొంతసేపు మాట్లాడలేక పోయింది. కొంచెం సేదదేరి మళ్లీ చెప్పింది.

"ఎందుచేతనో గాని నేను మొదటిసారి కబురంపినపుడు మా అమ్మ రాకపోవడంతోటే నాగుండెల్లో ఒకవిధమైన బెంగ పట్టుకుంది. ఆమె రాకపోవడంవల్ల నాకేలోటూ లేదుకాని నన్నా బెంగమాత్రం వదిలిందికాదు. మీస్నేహ సౌఖ్యంలో ఆవిచారాన్ని మరచిపోదామని ప్రయత్నించాను. కాని గర్భవతినైన సంగతివిన్న తరవాత కూడా మా అమ్మ రావడానికి నిరాకరించడంచేత పూర్వపు విచారం మళ్లీ ద్విగుణీకృతంగా తలయెత్తి రోజుకి రోజూ నాహృదయాన్ని తినేసింది. రాత్రీ పగలూ నాకదే ఆలోచన.

"ఇంత సమీపంలో ఉండీ కూడా మా అమ్మ నన్ను చూడక పోడానికి నేను చేసిన అపరాధమేమిటో తెలియదు. మా అమ్మ ఇంత నిర్దయురాలై పోతుందని అనుకోలేదు. సరే పోనీలెండి."

సత్యవతికి దుఃఖం పొంగి పోయింది. అవిరళంగా అశ్రువులు స్రవించాయి. ఆవిచారం చూడలేక నేను ముఖం చాటు చేసుకో వలసి వచ్చింది. కొంచెం సేపు ఆయాసం తీర్చుకుని ఆమె మళ్లా చెప్పింది.

"నేను వచ్చానన్న మాటేకాని మిమ్మల్ని కొంతకాలమేనా సుఖపెట్టలేక పోయాను. నా మూలాన్ని మీకు దుఃఖం తప్ప ఆనందం కలగలేదు.

"అయినా మీరు నావిషయంలో ప్రదర్శించిన ఓరిమి నిరుపమానమైనదని చెప్పక తప్పదు. మీ ప్రేమ అగాధమని నేను ఒప్పుకుంటున్నాను. విశాలహృదయులైన మీ స్నేహభాగ్యం చిరకాలం అనుభవించడానికి నేను నోచుకోలేదు కదా అనే నా విచారము.

"ఇంక నా ఆఖరు ప్రార్థన ఒకటి ఉంది. నా యెడ చూపించిన విచారం చేత మీ శరీరారోగ్యానికి భంగం కలిగించుకుంటారేమో ననే నా భయము. మనం ఇద్దరమూ కూడా లేకపోతే ఆంధ్రుల యొక్క అభివృద్ధిని చూసే దిక్కెవరు? కాబట్టి మీరు నన్ను సాధ్యమైనంత వరకూ మరిచిపోయి ఈ బిడ్డని బాగు చెయ్యాలి. సరియైన బాధ్యత గలవారు లేకపోతే ఈ చిన్నబిడ్డ నాశనమైపోవడం నిశ్చయం. మిమ్మల్ని వదిలిపెట్టలేకుండా ఉన్నాను. క్షమించండి. అయ్యో—!"

"అంటూ ప్రక్కనున్న సత్యవతి వేపు చూసి ఆమె చాలా సేపు ధ్యానించింది. నా తల గిర్రున తిరిగి పోయింది. ప్రపంచకం అంధకారమయమై పోయింది. నా చుట్టూ పాటునే స్పృహ తప్పి నేలపై పడిపోయాను.

"నాకు స్పృహ వచ్చేసరికి ఇంటి గోవారంలో మానుష్యులు నిలబడి ఉన్నారు. ఇంకొక అరగంటకి సత్యవతి ప్రాణం పోతున్నప్పుడు గాని ఆమెకు జ్ఞానం కలగలేదు. నిస్తేజమై పోతూ ఉన్న నేత్రాలతో సత్యవతి తనముగ్ధానికి కారణమైన తల్లి వేపు చూసింది.

"ఎంత కఠినురాలైనా తల్లి ప్రాణం గనక అప్పుడు రాలి హృదయ వ్యథను మేము చూడలేకపోయాము. కన్నీటితో సమాధి ముఖాన్ని ముంచేసింవాము. ఏం లాభం? నూర్యోదయ కాలపు వెన్నెల చెదురుతూ ఉన్న సమయంలో సత్యవతి జీవన విహంగములు సుఖములకై తమను ఇహలోకాన్ని విడి శాశ్వత సౌఖ్యధామమగు స్వర్గము వంకకి ఎగిరిపోయాయి."

౫

"కుమారా! ఇంక తగవాటి గాథలన్నీ ఎందుకూ రాయడం? నాకు మతిపోయిందని అందరూ అనుకునేవారు. ఆమాయకురాలగు ఒక సుందరీమణి ప్రాణం కుంగిపోతూ ఉంటే మొదటినించీ చూస్తూన్నప్పుడు మతిపోవడంలో గొప్ప యేముంది? ప్రపంచమే కొడుచీకట్లతో నిండిపోయినప్పుడు నాకు మతిపోక ఏమవుతుంది?

"ఇంక పిల్లవాణ్ని చూస్తే నాగుండెలు అసలే ఆగిపోయేవి. అంతా తల్లిపోలికే. నవ్వేటప్పుడు బుగ్గలమీద గోతులూ, ఆ పెదవుల సౌందర్యమూ, అంతా తల్లి మాదుమూర్తులూను. వాణ్ని చూసినప్పుడల్లా తల్లిని చూసినట్లే ఉండి మరింత బాధా కలిగేది. ఊరటా కలిగేది.

"వాణ్ని పెంచడం బాధ్యత చిన్నయ్యమీదా ఆదెమ్మమీదా పడిపోయింది. సంతానహీనులైన అవృద్ధులిద్దరూ బంగారపు పర్వతం దొరికినట్లు పొంగిపోయి పిల్లాణ్ణి రెప్పల్లో పెట్టి పెంచారు. ఈవిషయంలో వాళ్లరుణం ఎన్నటికీ తీర్చుకోలేను. సంసుభయం చేత ఆ పిల్లవాణ్ని చిన్నయ్య సమాయపని అనవలసివచ్చింది. అల్లా అనకపోతే మనసంఘంలో వాడికి ఏమూలనైనా రవ్వంత స్థానము లేకుండాపోతుంది. అందరూ వాణ్ని హీనంగా చూస్తారు.

"సంఘంశిక్షిస్తుందన్న భయంచేతనే సమాధి చూడ్డానికి నా అదృష్టాలు నిరాకరించింది తల్లి, బంధువులూ దూరమైపోయారన్న బెంగవలనే సత్యవతి చచ్చిపోయింది. ప్రజాభిప్రాయము సంస్కారవేపుకి సుముఖంగా ఉన్నట్లయితే ఇలాంటి దుర్మరణాలు ఎన్నో తప్పిపోయి ఉండును.

"నాయనా! చంద్రయ్య నీకు సోదరుడే అని యిప్పుడు నీకు తెలిసిపోయిందికదా! అందుచేత నాసంపత్తిలో సగం భాగం ఆ అబ్బాయికియ్యడంలో గల ఆంతర్యం నీకిప్పుడు బోధపడిందనుకుంటాను. నేను చనిపోయినప్పటికి చంద్రయ్య కేలోటూ రాకుండా చూసే భారం నీది. నీయొక్క సత్యశక్తియందు నాకు సంపూర్ణమైన నమ్మకము ఉంది. గనుక ఈ విషయంలో, నాకే విచారమూ లేదు.

"అయితే ఒకనాటికి కొడుక్కి ఇవ్వతగ్గదేనా అంతఆస్తి అనే ప్రశ్న బయలుదేరవచ్చును. దీనికి తగిన సమాధానం ఉంది. చిన్నయ్య పేదవాడన్నమాట. కాని మనసులంగాడు. మాకు పుబంధువుడు కూడాను. వాడి స్వామిభక్తి ఎంతఇచ్చినా అధికం గాదని నాతో ఎరిగిన వాళ్ళందరికీ తెలుసును. అందుచేతనే నావిల్లులో అల్లా ఏర్పాటు చేశాను. ఇందువల్ల చంద్రయ్యయందు ప్రాణాలన్నీ పెట్టుకుని చనిపోయిన చిన్నయ్య ఆత్మకికూడా సంతోషం కలుగుతుంది.

"ఇంక నావిచారాన్ని గురించి నీకు అధికం రాయనక్కరలేదు. ఈ విచారం ఇంక నన్ను వదలదు. నేను వదలలేను కూడాను. అదే నాకు జీవనాధారమై ఉంది.

"సత్యవతిని గురించి చెప్పదలుచుకుంటే భారతమంత గ్రంథమవుతుంది. ఈ నిర్భాగ్యుడామెతోటి సౌఖ్యానికి నోచుకోలేదు. నా దుఃఖం ఎంతకీ ఉపశమించేది కాదు. ఇంక నన్నిలా వదిలిపెట్టెయ్యండి. చంద్రయ్యని నీ జాగ్రత్తకి అప్పజెప్పి నిర్విచారంగా ఉండగల నన్నే ధైర్యం నాకుంది అంతేచాలు."

బాబు పూర్తిఅయింది.

అమ్మనమ్ముకుందాం

వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు

[సముద్రం అనే చీర కట్టుకొని అడవులు అనే నల్లని కుంతలాలు దువ్వుకొని సూర్యచంద్రులు అనే కన్నులతో చూస్తూ దిక్కులు అనే బాహువులు చాచి ఉగాది పండుగనాడు దీవిస్తూ ఉన్న భూదేవిముందు, చినుగు పాతలు తలకు చుట్టుకొని ఉతుకుతున్న మడతలు తొడిగి వేపచువ్వలతో అల్లిన బుట్టలలో తవిడలూ అలచందలూ సజ్జలూ అరిగెలూ జొన్నలూ నువ్వులూ, దోసలూ, కొత్తిమిరా వేపపువ్వూ కరివేపాకూ ఎత్తుకొని కర్షకజాతి ప్రవేశిస్తుంది. ఇల్లా ప్రవేశించి బుట్టలు దించి పాగలు తీసి నమస్కరించి] కర్షకజాతి—మా అమ్మకు దణ్ణాలు. మాతల్లికి దండాలు. భూదేవికి దండాలు. [అని లేచి తాము తెచ్చిన ధాన్యాదులు కానుక లిచ్చి నిలబడుతుంది]

భూదేవి—కలకాలి నాయనలారా! నా కన్నాలారా! ఏటికి ఏడాదైనంత మిమ్మల్ని చూస్తాను. మీ రెందరూ ఆరోగ్యంగానూ, బలిష్ఠంగానూ ఉన్నారా? నాకు చెల్లెలు నాన్న మీకు పింఛల్లిన్ని అయిన గోదేవియొక్క సంతానం బాగా వృద్ధిగా వుందా? మీ ఆడబిడ్డ లందరూ వాటితో ఆడుకుంటూ పాడుకుంటూ మీకు చేదోడుగా వున్నారా?

కర్షకజాతి—కనిపెడుతూనే ఉన్నావుగా మా తల్లీ! మీ దయవల్ల నాకు చిన్నమ్మబిడ్డలూ మేమూ బాగున్నాము. మా ఆడబిడ్డలు మాకు సాయం చేస్తున్నారు. మాకు సాయమేమిటి? వాళ్ళపనులు వాళ్ళు చేసుకుపోతున్నారు. ఇదంతా మీ దీవన మహాత్మ్యం.

భూదేవి—నాయనా! మీ బాలకం కనబడుతూనే ఉంది. వంటచెరుకువంటి మీ శరీరాలూ, శతచ్ఛిద్రాలు గల మీ పాగలూ, వీపులకు అంటుకుపోయిన పొట్టలూ ఇవన్నీ చూస్తూనే వున్నాను. ఇదంతా మేలే. మీరు బతకడంకోసం తింటున్నారుగాని తింటంకోసం బతకడం లేదు. మీరు అప్రయత్నంగా ద్వంద్వాలు జయించారు. మీరు నాపెద్దబిడ్డలు. మిమ్మల్లను ఎల్లా బతికిస్తానా అనే నా ప్రాణం ఎప్పుడూ తపతపా కొట్టుకుంటూ ఉంటుంది. మీ కేం కావాలో కోరుకోండి.

కర్షకజాతి—అమ్మా! నీసారం అంతా మాకిస్తూనే వున్నావు. మేమూ నిన్ను పీల్చి పిప్పి చేస్తూనే వున్నాము. అడగందే అమ్మయినా పెట్టదంటారు కాని నీవే కోరుకో మన్నావు. అమ్మా! మాకు తృప్తినిన్నీ ఇంత హరి నామమునున్నా ఇయ్యి!

భూదేవి—మీరు నా జ్యేష్ఠపుత్రులు కాబట్టి జన్మ తరించే కోరికలు రెండూ కోరారు. ఈ రెంటినీ మీకు మున్ముందుగా ఉల్లా పూరిస్తూ వుంటాను.

కర్షకజాతి—అమ్మా! ధన్యులమైనాం ధన్యులమైనాం. [అని నమస్కరించి లేస్తూ ఉండగా డప్పులు వినబడును] అమ్మా పెద్ద ఆసాములు వస్తున్నారు. ఒక్క వాళ్లం నిలిచిపోతాం, సెలవు.

భూదేవి—సమస్త సన్మంగళాని భవంతు.

[కర్షకులు నిష్క్రమిస్తారు. స్థూలకాయులు వికృతాకారులునూ అయిన పెద్దఆసాములు పొగాకూ నల్లమందూ సారా, దుప్పట్లూ గొర్రెలూ మొదలైనవానిని తెచ్చి కానుక లిచ్చి వంకరటింకరగా పెట్టి నిలుచుంటారు.]

భూదేవి—మీకు ఆరోగ్యం కలగాలి.

పెద్దలు—ఇదేం దీవన? మాకు ఆరోగ్యం లేక పోతేగా? మా బంగారుతల్లి ఏదో ఒకటి కోరుకోమంటుందని విలువగల కానుకలు కూడా తెచ్చి ముందర పెడితే బూడిదగుమ్మెట్టయిపోయిందేం? మేమేం బీదరైతులకు మల్లే దమ్మిడీ చెయ్యని కొత్తిమిరా దోసకాయలూ తైదలూ అరిగెలూ,—నవ్వొస్తూంది—అహాహాహా—హాహాహా— కరివేపాకూ వేపపువ్వూ కానుకలు తెచ్చామా?

కొందరు—ఒరే! ఈ సారా ఉందే దీని మక్క రూపాయ.

ఇంకొందరు—ఈ పొగాకు తావు మూడురూపాయలు.

మరికొందరు—ఈ గంజాయిపత్తి పీసె పదిహేను.

ఈపోతు వంద. గొర్రె రెండు పుంజీలు!

అందఱూ—ఇదేం దీవనమ్మా? మా కారోగ్యం కలగాలీ?

భూదేవి—ఎంత తెలియనివాళ్లురా నాయనా! నన్ను కూడా ఇంత మాంసం తిని ఇంతేసి కల్లు తాగి చుట్ట కాలుస్తూ కూచోమన్నారా నాకింద్రుల్లారా? మా కోడళ్ళు చాలామంది నేర్చుకున్నారుగాని—

పెద్దలు—ఇహ కోడంట్రికం ఒకటి తక్కువ.

భూదేవి—నాయనా కోడళ్లే కాదు కూతుళ్ళు కూడా. కోడంట్రికమే కాదు కూతుంట్రికంకూడా.

పెద్దలు—సరే ఇహ చెప్పు.

భూదేవి—నేర్చుకుపోయారుగాని ఇహ నేనే మిగిలిపోయానని మీ రనుకుంటున్నారు. ఇటువంటి విషయాలలో మీకు పంక్తిభేదం లేదు. కాని అలవాటయిపోయింతరువాత అమ్మకయినా ఊరికే ఇవ్వరు. నాకూ చాటుగా ఇంత అలవాటు చేస్తున్నారు. లేకపోతే నా కడుపున ఈపొగాకూ ఈకల్లూ ఈగంజాయీ ఈనల్లమందూ ఎల్లా ఫలిస్తవి? ఈకాలుదినుసు లన్నీ నా కలవాటయిన చోటుల నల్లా పొడ పుట్టి తిరగమాతిపోతున్నాను. ఆరోగ్యమూ ఆయుర్దాయమూ తగ్గుతున్నా ప్రాచీనకాలందాన్ని కాబట్టి కొంచెం కొంచెం నిలవరించుకుంటున్నాను. మీ కసలే ఆయుర్దాయం తక్కువా; ఆశ ఎక్కువా. అందులో ప్రాణం బలి కోరే వాటిని వాడుకోడం ఇంకోళ్ళచేత వాడించడం వాటిని సాగుచెయ్యడం! అందుకని ఆ ఆపత్తు పోవాలని మీకు ఆరోగ్యం కలగాలని శ్రీరామరక్ష పెట్టానమ్మా!

పెద్దలు—మాకు వైద్యులున్నారు! మందు లున్నవి. ఆశీర్వచనాలకు బిడ్డలు పుటతారా?

భూదేవి—వీట్లతాలూకు మత్తూ కసటూ పోగొట్టమం దొకటి ఉందంటే అది దీనికంటె విషం నాయనా! ముల్లు తీసి కొఱ్ఱడచుకుంటారా? మనుష్యప్రకృతికి పుష్టి కలిగించే దినుసు పండించండి తినండి నా కింత పెట్టండి ఆరోగ్యం పొందండి.

పెద్దలు—బక్కరైతు లందఱూ ఆ ఆరోగ్యాన్ని చాముకోనీ! మాకు కామం కావాలి; నిషా కావాలి. మాకు కర్చుకక్కువ కామాటం ఎక్కువ. సన్నపంచెలు కావాలి. జలతారు పాగాలు కావాలి. గింజలు పండిస్తే గోట్లోకి రావు. మా కింకా డబ్బొచ్చే నిషాదినుసు లేమైనా పంచు!

భూదేవి—వద్దంటే ఎవఁడూ వినఁడు. వేదాలు 'వద్దు వద్దు' అని శాసనం చేస్తే ఎవఁడు విన్నాఁడు? సరే మీకే తెలుస్తుంది లెండి. తెలిసివచ్చినప్పుడే దిద్దుకుంటారు.

పెద్దలు—ఆఁ. అల్లా రావాలి ధోరణి.

భూదేవి—మీ అభీష్టాలు సిద్ధించాలి.

పెద్దలు—భేష్ భేష్. అడగందే అమ్మయినా పెట్టదంటారే అది ఇదే.

భూదేవి—సరే పెట్టానుగా ఇంతవిషం. కొడుకులకు విషం పెట్టే మహాతల్లిని నే నొక్కత్తెనే!

అందఱూ—అదుగో మళ్లా తప్పుపట్టటానికి ఎత్తు.

భూదేవి—కాదు నాయనా కాదు. ముమ్మాటికి మీ అభీష్టాలు పొందండి. మీరు తెచ్చిన ఈకానుక లన్నీ మీరే ఉపయోగించుకోండి. ఇవ్వేళ ఉగాదిపండుగ కాదూ? మీపండుగ నాకూ పండుగేకాని ఒక తేడా వుంది. మీరు పండుగనాఁడు పొట్ట నింపుకొని మైమఱచేటంత ఉల్లాసంలో ఉంటారు. నేను ఉపాసం ఉండి నాలో నన్ను చూచుకుంటూ ఉంటాను.

కొందఱు—ముసలాళ్లూ ముకాళ్లూ అంతే. పండగంటే వీళ్ళకు ముద్దొండగ. పండగ వచ్చిందంటే జపమాలా వీళ్లూ తయారూ.

[పరిమళముతో కూడిన గాలి వస్తుంది. పెద్దవెలుఁగు కనబడుతుంది. సనాయిపాట వినవస్తుంది. బొమ్మరథాల (మోటార్ల)బూరాలు వినవస్తవి. పెద్దాసామీ లందఱూ చూస్తారు. చూచి] అమ్మోయ్ అమ్మా! రాజులు వస్తున్నారు. వచ్చేశారు.

కొందఱు—ఒరేయ్ మన్ని నలగదొక్కుతారు. పొగాకూ అవీ తీసుకోండ్రా! లేకపోతే వీళ్లు దివాణాల్లోకి పట్టిస్తారు. పోతుల్ని గొర్రెల్ని ముందర తోలండి!

[అందఱూ సెలవైనా పుచ్చుకోకుండా ఎక్కడివా ళ్ళక్కడ అయివూ ఆనమాలూ లేకుండా వెళ్ళిపోతారు. అంతట ధనికజాతి అనగా పెద్దపెద్ద కోమట్లూ, రాజులూ, మహారాజులూ, మార్వాడీలూ, దళారులూ, నవుకరులూ వస్తారు. వచ్చి నమస్కారం చెయ్యటం అదో లోపం అనుకున్నట్టుగానూ అయినప్పటికీ తప్పనిసరి అయినట్టుగానూ భావిస్తూ ముందరికి వస్తారు.]

రాజులు—స్థిరకు—

నవుకరులు—దణ్ణాలు.

రాజులు—వసుధకు—

నవుకరులు—దణ్ణాలు.

రాజులు—రత్నగర్భకు—

నవుకరులు—దణ్ణాలు.

భూదేవి—మీలో మీకు ఐకమత్యం కలగాలి. మీ కాళ్ళూ చేతులూ అయిన సేద్యగాళ్ళవల్ల మీరున్నూ సేద్యగాళ్ళనో ళ్ళయిన మీవల్ల వాళ్ళున్నూ అన్యోన్యం ఆయురారోగ్యైశ్వర్యాలు కలిగి ఉండాలి.

రాజులు—వాళ్ళకూ మాకూ కవ్వళ్ళూ కడపాలూ ఇదివఱకే బిగిసి ఉన్నవి. వాళ్ళవంటవల్ల మా కడు పేం నిండుతుంది?

భూదేవి—నిజమే. దాదుల పాలవల్ల పెరిగినవాళ్ళకు తల్లిగుణా లెల్లా వస్తవి? అయినా ఎందుకు రావాలి నాయనా నేను మట్టిని.

[రాజులు తమతమ ఒళ్ళు చూచుకుంటారు. నవుకరులు వారి ఒళ్ళు దులుపుతారు.]

భూదేవి—[నవ్వి] దేవతాంశ లెంత మీలో ఉన్నా మీరు మట్టిబిడ్డలే. మట్టిగొడుకుల కడుపుల్ని మట్టిలో పుట్టిన గింజలతోనే పెరగాలి. ఆగింజలు పండించేవాళ్ళు మీ అన్నలు. వాళ్ళు దైత్యులూ మీరు ఆదితేయులూ కారు.

రాజులు—అబ్బా! పాతమాటలు చెప్పకు. మాలో మేం చూసుకుంటాం. పండుగగదా అని వచ్చాం. అమ్మా! మాకే, బంగారం కావాలి.

భూదేవి—ఇంకా యెక్కడుంది? కోలారుగను లిచ్చానుగా! ఆగునపాలపోటు ఇంకా నాకు తగులుతూనే ఉంది. మీకు వినబడడం లేదూ? దానివల్లే నాకు పెద్ద కంపం కలిగింది.

మహారాజులు—[తనలో] రత్నపుగనులు ఇదివఱకే ఊడ్చు చేశాం. హీరాలు పద్మరాగాలు మరకతాలూ సీమకు వెళ్ళినవి. మాపాగాలమీదివి బిల్లోరీసామాను. చేతగాక మానుకోలేక బంగారపుగనులు పడమటివారి చేతులలో పెట్టాం. ఇంకా అడిగితే బాగుండదు. [పైకి] అమ్మా! పోనీ—

భూదేవి—ఇను మింకా ఇచ్చేదా?

రాజులు—ఆ యినపగజ్జెలతల్లి మా కొద్దు. తాతావారికే ఇయ్యి.

భూదేవి—ఏది ఎవరి కిస్తే ఎవరు నిలువుకున్నారు? వారి కిచ్చిన దంతా సీమకు సలాము చేస్తున్నది. రాంగోరుతుందికదా అని రాగి ఇస్తే తెల్లవాళ్ళపరం చేశారు. సినాకేకు సీసం ఇత్తడి వెండి వలిఫ్రమ్ ఇవన్నీ బ్రహ్మదేశంకదా అని బర్మావారి కిస్తే వారు ఇంగ్లాండుపరం చేశారు. మాంగనీజ్ క్రోమియం ఇస్తే దక్కించుకోలేక పోయారు. సరే మీకు అభ్రక మియ్యనా?

రాజులు—పేరు గొప్ప ఊరు దిబ్బ. కాకిబంగారమా మేము పుచ్చుకునేది?

మార్వాడీలు—(తమలో) ఇదివఱకే ఇంగ్లీషువారి వశం చేశాము. ఇపుడు పుచ్చుకోని ఊకాస్తా వాళ్ళ కంటగట్టి డబ్బు చేసుకుందాం. (పైకి) మీ కొద్దు లెండి. మేం తీసుకుంటాం. అమ్మా! మా కియ్యి!

భూదేవి—తథాస్తు.

మార్వాడీలు—సెలవు.

భూదేవి—మంచిది నాయనా మంచిది.

[మారువాడీలు వెళతారు]

[రాజులను చూచి] మీకు కిరసనాలూ కిరసనాల వంటి తైలమూ—

రాజులు—అత్తరనా పన్నీరనా? [ముక్కు మూసికొని] కంపు పాడుకంపు.

భూదేవి—అవన్నీ లోగడే విదేశీయుల చేతులలో ఉన్నవి లేవండి. పోనీ నున్నమూ నీమెంటూ—

కోమట్లు—మంచి వన్నీ లాగితివారు లాగేశారు.

భూదేవి—పోనీ చీనామట్టి గిరిమట్టి—

రాజులు—అమ్మా! నీకు కోపం వస్తే వచ్చిందికాని మన్మన్ని తాపీవాళ్లు కమ్మన్నానా? రాచవాళ్లను కన్న పౌరుషమే నీలో కనబడలేదు.

భూదేవి—ఆహాహా నా, కేం కోపం? పోనీ నాలో నల్లమసి మాణిక్యాలు ఉన్నవి. తీసుకుపోయినవారు తీసుకపోగా ఇంకా మీ కని దాచాను. ఆమసి మాణిక్యాలకు నిప్పంటిస్తే దివ్వె లవుతవి. చేతులు మసి అవుతయ్యని అనకోకండి! అదే జగత్తునంతా నడిపిస్తుంది.

రాజులు—ఛీఛీ బొగ్గులూ బూడిదా—ఇదా మా ఖర్మ! నీ వెక్కడి తల్లివి మే మెక్కడి బిడ్డలం? తల్లికి చిన్నసంతానంమీద ప్రేమ మెక్కువ నంటారు ఏదీ? ఉన్నదంతా పెద్దవాళ్ళకే పెట్టు!

భూదేవి—లేదు నాయనా నన్ను బదులుగా పగులు కొట్టి ఉన్నదంతా తీసుకోండి! మీకోసమే నేను బతికున్నాను.

రాజులు—నిజమే. చిన్నదగటమే బుద్ధితక్కువ. నీవు ఉన్న మేలి మంతా గుండెలలో దాచుకున్నావు. నీగుండెలు కోసి చూస్తాం.

భూదేవి—ఉంటే బిడ్డలకు లేదనేది తల్లి కాదు. మఱిచారుకాని లోగడే నాగుండెలు కోశారు. మీకు ప్రాప్తం లేకపోయిందనే నా విచారంకాని నన్ను కోశారని కాదు.

కొందఱు—[అవవారించి—కొందఱితో] అవునయ్యా అవును మనం ఇహ అమ్మను అమ్మేద్దాం.

దళారులు—(తిమలో) మనం జాగ్రత్తగా ఆలకించాలి.

అందఱు—(ఒకరి మొగ మొకరు చూచుకొని) అమ్మేదాం. అమ్మేదాం.

కొందఱు—అపనిమాత్రం ఇదివఱకు జరక్కపో లేగా!

భూదేవి—నాయనా మిగిలిందికూడా అమ్మకోండి.

అందఱు—అమ్ముకుంటాం, అమ్ముకుంటాం.

దళారులు—[మహారాజులు మొదలగు ధనికజాతితో] ఆతిలికి వెళ్లి బేరం ఫైసలా చేసుకుందాం రండి.

అందఱు—ఇక్కడే కానీండి.

దళారులు—(రహస్యంగా) మీఅమ్మ ఎదుట కాదు ఆతల.

అందఱు—కౌన్సిళ్ళలోనా?

దళారులు—రండి రండి.

భూదేవి—సర్వే జనాస్సుఖినో భవన్తు.

[నిష్క్రమణము]

హిందీవల్ల తెలుక్కి జరుగుతూవున్న అపకారం

“దక్షిణదేశభాషలను చంపేసి. వాటి స్థానే హిందీని ప్రతిష్ఠించడానికే హిందీప్రచారకులు పూనుకుని వుంటే కాంగ్రెస్సు అంగీకరిస్తుందా?” అని కొందరికి సందేహం.

నిజమే. కాంగ్రెస్సు హిందీని వెనక వేసుకువచ్చాటప్పుడు వారికలా తోచడం ధర్మంగానే వుంది.

కాని హిందీప్రచారకసంస్థలమీద కాంగ్రెస్సు కేమీ పలుకుబడి లేదు. అధికారం లేదు. ఆసంస్థలకూ, కాంగ్రెస్సుకీ ఏమీ సంబంధమే లేదు.

నిజంగా యీ హిందీప్రచారకసంస్థలు కాంగ్రెస్సు చేతికిందే వుంటే అవి యెప్పుడో దిగతీసుకుపోయివుండును. ఏమంటే? తక్షణమే సంపూర్ణస్వరాజ్యం రావా లంటే కోర్టుల బహిష్కారమూ, పాఠశాలల బహిష్కారమూ, శాసనసభలబహిష్కారమూ ప్రధాన ఆశాధు—అద్వితీయ—అపూర్వసాధనా లని చెప్పింది కాంగ్రెస్సు. కాంగ్రెస్సే వాటిని స్వయంగా—కట్టుదిట్టంగా నడిపింది; కాని ఎలాంటి స్వరాజ్యమూ రాకపోగా ఆత్రివిధబహిష్కారం కూడా మాయ మయిపోయింది. అంతకంటే బొడ్డున మాణిక్యాలు కట్టుకుని పుట్టిన దీహిందీప్రచారం. హిందీప్రచారకసంస్థలు కాంగ్రెస్సు చేతికిందివే అయితే ఇంత తొరగా అంతరించవలసిన సంస్థలు మరేవీలేవు.

బాగా గమనించండి. ఈ హిందీప్రచారకసంస్థలు హిందూస్థానీల పెట్టుబడితోటీ, వారి పర్యవేక్షణం కిందా పనిచేస్తున్నాయి. వాటి జవాబ్దారీ హిందూస్థానీలతోటే గాని మరెవరితోటీ లేదు.

ఇక్కడివారు కొందరు వాటికి ప్రొజరర్లుగానూ, సెక్రటరీలుగానూ, వైస్‌ప్రెసిడెంట్లుగానూ, ప్రెసిడెంట్లుగానూ వుండడం

వాస్తవమే. ఆపదవులలో మనవారు ధన్యవాదాలు చేసుకుంటూ వుండడం కూడా సత్యమే; కాని వాటిలో మనవారికి యిప్పుడు మునిసిపల్ చెయిర్మనులకూ, జిల్లాబోర్డు ప్రెసిడెంట్లకూ ఎలాంటి స్వాతంత్ర్యం వుందో అలాంటి స్వాతంత్ర్యమే—అంతమాత్రమే వుంది.

కనక యిక నైనా మాదేశీయులు ఈ హిందీవ్యామోహం విడిచిపెట్టి తమ ధనిని, ఆసక్తిని, సేవనూ మాతృభాషకేసి మళ్ళించుకో వలసిందని కోరుతున్నాము. సంపాదకుడు

ప్రభువులకును, ప్రజలకును సంబంధించిన ఎన్నెన్నో నేడు [illegible] భూషణరూపాలుదాల్చి నిలిచినవి ఆంధ్రజాతీయత్వమును, ఆంధ్ర వ్యక్తిత్వమును [illegible] పరిస్థితులు గోచరించినవి. [illegible] అంటుకొనే వేళ [illegible] ఆంధ్రులు [illegible] వాయిదుతున్నారు. [illegible] ఆంధ్రులకు [illegible] [illegible] నష్టాలను చేసికొను [illegible] కృతఘ్నులమున్నాను.

విషయము [illegible] కాదు. ఇట్లు [illegible] తొలుత [illegible] చూచియున్నాని నమ్ముతూ తెలుగులకు [illegible] అల్లకని [illegible] ఒకటే రంగు [illegible] సాహసిస్తున్నారు.

[illegible] మూలచెట్టు, ఆంధ్రులు నేడు హిందీ [illegible] ఉద్యమముల్లోనూ [illegible] వ్యక్తిగాని, జాతిగాని [illegible] సాగుగము [illegible] అన్నమైయుండును. [illegible] గుర్తుపట్టక [illegible] చెప్పె దను. హిందీభాషాభ్యాసమును గురించిన [illegible] కూడ [illegible], దీని గురించిన అబద్ధపు అపోహాలను సృష్టించి ఆంధ్రులు నేడు అపూర్వమైన ఉద్యమాన్ని లేవదీశారు. ఈ [illegible] ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకమైనది.

భారత దేశములో [illegible] సంబంధము ఏర్పడేందుకు ఒక భాష వుండాలనియు, అంగ్లము కాక హిందీయే ఇందులకై నిర్దిష్టం కావాలనియు కాంగ్రెసు పెద్దలన్నారు. దక్షిణ భారతీయులు ఉత్తరమున కరుగునప్పుడును, ఉత్తరవాసులు దక్షిణమునకు వచ్చునప్పుడును ఒకరి కొకరు విదేశీయులవలె చూడబడరాదని గాంధిగారి వుద్దేశం. మాతృభాషలో బీడుపెడుకునిచ్చి, హిందీ భాషలో కమతముచేసి జాతీయత్వాన్ని పండించుకోండని మహాత్ము డనలేదు. కాంగ్రెసు వుద్దేశాన్ని వ్యాఖ్యయంగమం చేసికొన్నవారు ఎవ్వరూ అనలేదు. అమ్మ రొమ్ముమీదపన్ని, మరొక అడుదాని— యామె పావనగుణ శోభితకావచ్చును—అడ్డాలలో పెరుగొనుమని ఎవ్వరూచెప్పరు. ఇటీవల గాంధి—జీ ఏమన్నారో గమనించండి. "దేశభాషల స్థానమును ఆక్రమించుట హిందీభాష ఉద్దేశంకాదు. వివిధరాష్ట్రాల అన్యోన్య వ్యవహార సంబంధానికి అది సాధనముగా వుండి, ఆభాషలను ప్రోత్సహించవలెను. కావున హిందీ ప్రచారము దేశభాషల అభివృద్ధికి అడ్డుగట్టు కాకుండ వుండుటే కాక వానికి దోహదమై యుండవలెను." ఆచార్యుల వుద్దేశం ఎరుగక ఆంధ్రుల వంటి బుద్ధిమంతులు నేడు జాతీయధర్మమునకు [illegible], ఆంధ్ర ధర్మమునకు అరిష్టము తెచ్చు క్రియను పూనుకొంటున్నారు. ఇది శోచనీయము. కన్నను నక్షమునను [illegible] మన్నుకుండి నాద ములను తొలగించుకొనేవారు బోధపడరా?

హిందీయెడలనాకు [illegible] మేకాని విరోధం లేదు. నాకీనాటి [illegible] అమూల్యభాగమును హిందీని మాతృభాషగా గలవారి యందు గడిపినాను. ఆభాషయొక్క సత్తువను నేనెరుగుదును. హిందీ, బంగాళీమరాఠీ [illegible] భాషలను [illegible] [illegible] ఆనందించెదను. [illegible] పూజచేతును. కాని ఘనమైన [illegible] జగదీశునకంటె మిన్నయైన నా అమ్మకంటె మిన్నయని నేను చెప్పను. సత్యమూర్తి రామరాజు [illegible]. కోటీశ్వరముందును హిందీ యిచ్చు సత్కారముకంటెను, తెలుగుతల్లిని పూజింపుతూ, తెలుగు [illegible] నా సేవ్యులను [illegible] సుముందు [illegible] నాను. కొద్దిగనో గొప్పగనో నాకిప్పుడు తెలుగునేర్పుకొన్న హిందూ స్థానీయులు నేడున్నారు. ఆన్నదమ్ములమట్లు మేము మసలితిమి; మా భాషలను అట్లు మసలినవి. నేను నేనిట్టి భావమునే వ్యాప్త యమునకు ప్రోత్సహించుచున్నాను. మాతృభాషాభివృద్ధివలన జాతీయత్వము తన మహత్త్వమును పొందగలదని గుర్తించినాము.

ప్రపంచ [illegible] చరిత్ర, మాతృభాషలు జాతీయత్వానికి ప్రాణాలైనాయని [illegible]. జాతీయత్వభావము [illegible] మాతృభాషనుండి తయారై నీటనాలై ప్రవహించింది. మాతృభాష పుడినిన చోటున-నోరునొక్కబడినచోటునమహోద్యమాలు పుట్టనే పుట్టవు. కాబట్టనే, భావనాస్వాతంత్ర్యమూ, వాక్స్వాతంత్ర్యమూ కోరాలన్నాడు మిల్ మహాశయుడు. ప్రాంసు [illegible] విప్లవాన్ని ప్రేరించిసా తంత్రమహోద్యమాన్ని పుట్టించినవివాల్టేరు రూసోలక అములు. స్వాతంత్ర్య మహోద్యమము మాతృభాషకు అ యువ్వు పోస్తుంది. ఎలిజబెత్ రాణి సమయములో తీవ్రజాతీయత్వము ఆంగ్లసాహిత్య యందు వసంత శోభను ప్రస్ఫురించినది. బెన్ జాన్ సన్ మున్నగువారు లేటిన్ గ్రీక్ పద్ధతులను బహిరంజలులతో కలము [illegible] సాగించగా షేక్స్పియరు తనను ప్రత్యేకమై, తన జాతి ప్రత్యేకమైన పద్ధతిని అనుకరించి నాడు. ఇతని రచనలు గ్రీక్ మున్నగువారి కన్నతలైనా నేడున్న ఆంగ్లజాతీయత్వ పటుత్వాన్ని పొందుపరుస్తూవున్నవి. ప్రపంచానికి చెందిన షేక్స్పియరు మావాడని ఆంగ్లేయు లంటారు. తనకలము వలన, తనసాహిత్య సేవవలన, ఆంగ్ల ప్రజాస్వాతంత్ర్యమునకై పాటు పడి మిల్టన్ కవి కన్నులు పోగొట్టుకొన్నాడు. ఇట్లొనరించినందుకు కాతడు గర్వపడినాడు. నార్మన్ రాజుల సమయములందును, ఫ్రెంచిపెండ్లాములను గట్టికొని, ఫ్రెంచినేలలందు పెరిగినరాజుల

కాలమునందును ఇంగ్లాండులో కోర్టు భాష ఫ్రెంచి అయినా, కాలక్రమమున ఆంగ్లము, ఇతరభాషల సాయమూ సంపత్తీ పొంది వృద్ధి నందినది. థెమిస్టాకిల్స్, పెరికిల్స్, సోలన్ మున్నగు మహా విద్వాంసులే గ్రీకు జాతీయత్వాన్ని నిలబెట్టిరి. డాంటే, వర్జిలో మున్నగువారు ఇటలీ నెట్లుద్ధరించిరో ఎరుగుదుము. హిందూదేశ చరిత్రనే చూడండి. ఎన్ని అల్లరులూ, ఎన్ని అరిష్టాలూ పొడగట్టినా మాతృభాషలకు కడుపుశోకంగాని, ఆత్మనాశనంగాని కలుగలేదు. ముసల్మానులుకూడా తెలుగునకెంతో ఆదరం చూపిరని, తెలుగు గ్రంథాలకు కృతిపతులైనారనీ ఎరుగుదుము. సిథియనులు అనండి, గ్రీకులనండి, రోమనులనండి, పరష్యనులనండి, అరబ్బులనండి వీరు భారత భాషలనుచంపలేదు, భారతభాషలనుండి కొండంతబంగారమును కొంపోయిరి. వానికి తామియ్యగల అపరంజినిచ్చిరి.

జాతికి ఆయువుపోసేది మాతృభాష. మాతృభాషకు జీవమిచ్చేది జాతీయత్వము. జనని జన్మభూములట్లు ఇవి కవలలైయుండును. వంగరాజకీయమహోన్నతికి మూలమైనది వంగభాషోద్యమమే. సునీతి కుమార చటర్జి వ్రాసిన వంగభాషా చరిత్రయను ఉద్గ్రంథమును పరిశీలించితిమేని, జాతీయత్వ వృద్ధికి మాతృభాష యెట్లుతోడ్పడుతుందో గ్రహిస్తాము. మనకు ఒక భాషాచరిత్ర లేదు; ఆంధ్రత్వమూ లేదు. ఆంధ్రత్వానికి తిలోదకాలు ముట్టితే, జాతీయత్వానికి మట్టి దర్భోదకాలు కావా?

తెలుగు మాట్లాడుట మాని హిందీనే ప్రయోగించుమని కొందరు మహాశయులు చెప్పారని, కొన్ని కాంగ్రెసుసంఘాలు శాసించాయనీ తెలుపుతూ ప్రబుద్ధాంధ్ర పత్రికా సంపాదకులు చాల దృష్టాంతాలను చేర్కొన్నారు. న్యాయవాది వృత్తిలో [illegible] ఏదృష్టాంతాలనుగాని, ఏ ప్రమాణాలను గాని విమర్శించక, క్రాసు పరీక్ష చేయక విడుచుట కష్టమగును. పత్రికల్లో రిపోర్టులయ్యే అంశాలు అన్నీ వేదవాక్కులు కావని, వీనిలో చాలమట్టుకు సగం నిజాలు, వట్టి ఊహాలు అనీ పొరపాట్లూ అనీ ఎల్లరూ ఎరుగుదురు. శ్రీ శాస్త్రి గారు ఉదహరించిన సంగతుల్ని—అవి నిజాలు కావని నిరూపిస్తా లేమా అని చూస్తున్నాను. శ్రీ శాస్త్రిగారు తెలిపిన దృష్టాంతములను ఎవ్వరూ ఎదిరించనందున అవి సత్యేతరములని తలపను. హిందీపై పూలచెండు వెయ్యమంటే నా [illegible] అందును. నేను కూడ వేస్తాను మిత్రత్వం సత్కరిస్తాను కాబట్టి; కాని తెలుగును దూలగొండితో కొట్టమని శాసిస్తే, ఒప్పనంటాను. తల్లిమాట కుత్తుకను ఉత్తరించమని కాంగ్రెసు చెప్పలేదు కాని మనవాళ్లు చూచిరమ్మంటే కాల్చివెయ్యడానికి సిద్ధపడుతున్నారు, మాతృభాషల్లోనే ప్రబోధము జరగాలని, తెలుక్కి రినైసెన్సు రావలసిన వేళయిదనీ కొందరు ఘోషపెడుతూవుంటే.—ప్రాచీన గ్రామ స్వపరిపాలనా విధానము తల్లిమాటయందు నేర్చి జాతీయత్వ పునరుద్ధరణానికి పాటుపడమని వేడుకొంటూవుంటే తెలుగక్షరాల మాట దేవుడెరుగును. హిందీ పెనవెయ్యండోయి సోదరులారా అని గ్రామస్థులను, చదువుసంధ్యలెరుగని వాళ్లను, ఏదికూడునో ఏదికూడదో, ఏదివినతగినదో ఏదివినతగనిదో ఎరుగనివారిని ప్రోత్సహించడం ఉచితంకాదు. తెలుక్కే కాక, యీ ప్రోత్సాహం కాంగ్రెసువారి వుద్దేశానికి, జాతీయత్వానికే భంగం తెస్తుంది. జాతీయత్వంలో ఎవ్వరికీ తీసిపోని బంగాలీలను చూడండి. తెలుగునకంటె, బంగాలీభాషకూ, హిందీకీ దగ్గరచుట్టరికం వుంది. అయినా బంగాలీలు హిందీపై శతగోపం పెట్టేందుకు సమ్మతించడం లేదు. ఒకప్పుడు అలహాబాదులో కొందరు బిపిన్ చంద్రపాలును హిందీలో ఉపన్యసించమంటే "ఊహూ!" అన్నాడు. శ్యామసుందర చక్రవర్తిమాత్రం కొంతకలగాపులగపు హిందీతో హిందీ సభ్యులనుగూర్చి ఉపన్యసించేవాడు. హిందీని వారు నేర్చుకొమ్మని అనరు; సద్దూఅనరు. సద్దని చెవిలో చెప్పే బంగాలీపెద్దలున్నారు. హిందీని మాతృభాషగా కలవారిని బంగాలీ నేర్చుకొని, దానిలో వుపన్యసించండని ప్రోత్సహించేవారున్నారు. బరాబజారు కాంగ్రెసు సంఘానికి అధ్యక్షుండుగా వుండి చాలకాలం నుంచి దేశసేవచేస్తూవున్న, పెద్దగిరజాల పురుషోత్తమశర్మ అనే హిందూస్తానీయుడు తమాషాగా బంగాలీలో వుపన్యసిస్తాడు. బెంగాల్ బిజినెస్ సొసైటీతో సన్నిహిత సంబంధముకల ఏండర్సన్ అనే ఆంగ్లేయుడు బంగాలీలో వుపన్యసిస్తాడు. 'సోనార్ బంగ్లాభాష' (బంగారు బంగ్లాభాష) [illegible]

"హిందీప్రచారానికి [illegible] కార్యక్రమము ఉండి. [illegible] మాటల్లోకూడా ప్రచా[illegible] చెన్నపట్నంలో జరిగిన హిందీ వారంలో కొందరు హిందీలోనే—వ్యాకరణపు తప్పులు ఉన్నా అక్కర్లేదని—ఉపన్యాసాలిచ్చారు." తెలుగులో ఓ నమాలనుమాత్రం ఎరుగని అభాగులు కొందరు హిందీవుపన్యాసాలువిని, దీనిలో ఏదో సిద్ధాంతం, ఏదో అద్భుతమైన అభ్యుదయం ఉందని యోచించి హిందీకి జేజేలు చాపుతున్నారు. "తెలుగురానిదే, హిందీరాదు. తెలుగు నేర్చి, హిందీ నేర్చుకోండ"ని ఎవ్వరూ వీరికి ప్రబోధము చేయుటలేదు. హిందీ నాగరి వలెనే, తెలుగువారమును, తెలుగువారమేకాదు తెలుగుపక్షము మహాసంరంభంతో జరగవలెనేగాని, తెలుగుమీద పల్లెవాసులకు అనురాగం [illegible] చెడుగులోనుంచే మంచి వస్తుంది అంటారుగదా. ఉద్దేశపూర్వకం గానో, అన్యాపదేశంగానో కొందరు చేసే కృషివలన నేడు తెలుక్కి జరుగుతూవున్న అపకారాన్ని మాపుచెయ్యాలంటే ఆంధ్రభాషోత్సవాలను జరుపుట అని వాక్యం. ఆంధ్రులందరూ కూడి ఈ ఉద్యమానికి వలసిన కార్యక్రమం ఒకటి అచిరములో తేవవలెననే నా అభిప్రాయం. భాషోద్యమంలో నుండి జాతీయపునరుద్ధరణానికి తోడు పడే ఉద్యమాలెన్నో పుట్టును. ఆంధ్రధర్మము నెరవేరినపుడు జాతీయధర్మమూ నెరవేరుతుంది.



అభినవ వాగనుశాసనులు

రావుసాహెబు గిడుగు వేంకట రామమూర్తి పంతులుగారు

గిడుగు వేంకట రామమూర్తి పంతులుగారు

చిక్కనైన నిరసనతోటీ, తీవరించిన ద్వేషంతోటీ, గడ్డకట్టిన ప్రాంతీయాల్యంతోటీ పరిసరాలన్నీ జడ్డుగా వున్న పరిస్థితుల్లో యేటికెదురీది జీవితసాఫల్యం పొందిన ఆధునికాంధ్రులు కైలాసవాసి కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులుగారి తరవాత గిడుగు వేంకటరామమూర్తిపంతులుగారొక్కరే కనపడుతున్నారు.

తలుచుకుంటే శరీరం జలదరిస్తోంది.

దేశంలో చారిత్రికజ్ఞానం యేమీ లేదు. కాలం మార్పులు తెచ్చిపెడుతుందనే సత్యం అవగాహన కాలేదు. హేతువాదానికి నిలవనీడ లేదు. కేవలమూ వృద్ధప్రపితామహుల దగ్గరనుంచీ సంక్రమించిన గుడ్డినమ్మకం తప్ప మరేమీ లేని రోజులవి. అలాంటి సమయంలో — ఇరవై అయిదు సంవత్సరాల కిందట రామమూర్తిపంతులుగారు వ్యావహారికాంధ్రభాషావాదం చేపట్టి గిరగీసుకుపోయిన పండితవలయంలో వురికారు.

పంతులుగారికి సహకులెవరూ యెక్కువగా లేరు. శ్రీనివాస అయ్యంగారొకరు, గురజాడ అప్పారావుపంతులుగారొకరూనూ.

కానైతే యీ యిద్దరూ కులంకషప్రజ్ఞావంతులే. అయినా పండితులు యీ వర్గాన్ని చూసి హేళన చేశారు.

కలం కట్టేసినప్పటిల్లా గ్రాంథ్యాల తిరగతోసే పండితులకి యేట్సుగారు ఖండాంతరాలు వెళ్లిపోయారు. అయ్యంగారిదగ్గిర చిరకాలం విద్యాభ్యాసం చేసిన ఆంధ్రజాతికి వారు అరవవారైపోయారు. ఇక అప్పారావుగారా? ఆయన వొక రాజకూతురికి వూడిగం చేస్తూ ప్రహసనాలు రాసుకునే మనిషి.

ఇంకేం వుంది? పండితులంతా, పంతులుగారి వాదాన్ని తప్పి గంతులుగా భావించారు. "ఏమీ పని లేదా యేమిటి?" అంటూ విసుక్కున్నారు. "విశాఖపట్నంనుంచి తప్పించుకొని పారిపోయి వచ్చారు కాబోలు!" అని జాలితలిచారు.

అప్పటికప్పుడే పంతులుగారికి 'బ్రహ్మచెవుడు' ముదిరిపోయింది. ఎలుగురాసిన పండితుల కంఠధ్వనులు పంతులుగారి చెవిదాకా వెళ్లలేదు.

పండితులు పంతులుగారిమీద శ్లేషలు కురిసేశారు. వ్యంగ్యాలు విమ్మరించేశారు. దూషణలు గుమ్మరించేశారు. కాని అవి కొండగుహల్లో ప్రతిధ్వనించినట్టు పండితుల చెవుల్లోనే గింగురుమన్నాయి.

చేసేది లేక పండితులు కలాలు పట్టారు. వెంటనే పంతులుగారు బ్లూపెన్సిళ్లు పుచ్చుకున్నారు.

చూడగా వొక్కొక్క పండితుడి, వొక్కొక్క పుస్తకంలో రెండు— మూడు— వేల తప్పులు. శ్రీకారం చుట్టడానికి కలం యెన్ని తప్పులు తప్పాలో పండితు లెరగరని పంతులుగారు టూకాయించి చెప్పారు.

కాని ప్రభుత్వం పండితుల వాదానికే చేయూత యిచ్చింది.

పంతులుగారి మార్గానికి పర్వతం అడ్డుతగిలింది, నిజమే: కాని వారు జంకలేదు. అడుగు వెనక్కి వెయ్యలేదు.

అవును. ఎందుకు జంకాలి? ఎందుకు వెనక్కి తియ్యాలి?

సత్యం సత్యంగానే వుంది. దానికేమీ విఘాతం కలగలేదు.

తెనుగుతల్లి "రావోయి నాయనా, యీ వేపునుంచి రావోయ్" అంటూ ప్రేమతో చేతులు చాచింది;

వెంటనే పంతులుగారు దారి మార్చారు. ఈసారి వారికి అప్పారావుగారి కలం పూర్తిగా సాయపడింది.

వ్యావహారికభాషకి ప్రాచీనవాఙ్మయంలోంచి తప్పిపోయిన గౌరవాన్ని మళ్ళీ దఖలుపరచినవారు వీరిద్దరే.

అయితే: వొక్క చిన్నభేదం మాత్రం వుంది.

రామమూర్తిపంతులుగారు భాషయొక్క పూర్వోత్తరాలన్నీ క్షుణ్ణంగా తెలిసిన పండితులు. పెద్దపెద్ద సభల్లో మహామహులైన వాళ్లని "గ్రాంథికు" అంటూ వుంటే కిందికి లాగేసిన సరదారు.

అప్పారావుగారు కవిత్వం తెలిసిన రచయితలు. రసికత్వం వుండిన భావుకులు.

రామమూర్తిపంతులుగారి సిద్ధాంతాలు భాషాతత్వాన్ని బోధపరిచాయి.

అప్పారావుపంతులుగారి కవిత వ్యావహారభాషలోవున్న జీవకళామాధుర్యమూ, రసస్ఫూర్తీ, శక్తీ వెల్లడిపరచింది.

ఇలాగ ఆదిగ్రంథాలవల్ల సత్యం వెల్లడి కాగా యీ కవితల్లకు మారి కవిసింహాలకు నూతనాశ్రమం కలిగింది.

ఇంకేం కావాలి?

ఆంగ్లవాఙ్మయపరిచయంవల్లా, విద్యాలేశవ్యాపకాలవల్లా కొత్త పోకడలు పోతూవున్న యువకవృందం వ్యావహారికభాషలోనే గ్రంథరచన ప్రారంభించారు. దేశీయులు ఆంధ్రభాషయొక్క సహజమాధుర్యాన్ని అనుభవిస్తూ జీవితాన్ని సార్థకం చేసిన పంతులుగారి పరిశ్రమను గుర్తించారు,

ఇదే మొన్నటి (౧౯౩౩) డిసెంబరు ౨౭వ తేదీని రాజమహేంద్రవరంలో నన్నయ్యభట్టు స్నానాలు చేసి జపం చేసిన గోదావరి వొడ్డున కార్యరూపం దాల్చింది.

ఆంధ్రజాతి అంతా అక్కడ కూడింది. ఆంధ్రుల వైభవం అంతా అక్కడ కొలువు తీరింది. ఆంధ్రుల రసికత అంతా అక్కడ గుబాళించింది.

ఆవేళ రాజమహేంద్రవరంలో (పరిషద్వార్షికోత్సవంలో) పంతులుగారికి చోటు లేకపోయింది. ఇవాళ రాజమహేంద్రవరం అంతటా పంతులుగారి తేజస్సు నిండిపోయింది.

ఆవేళ పరిషత్తు పంతులుగారికి అంత్య చెప్పింది. ఇవాళ దేశం పరిషత్తుకే అంత్య చెబుతోంది.

— శాస్త్రి (భారతి)

వ్యాఖ్యానములు

వేశ్యలకొక సలహా

మొత్తంమీద యిప్పుడు భోగంమేళాలకు గిరాకీ తగ్గిపోయింది.

గొల్లవేషాలూ, భామకలాపాలూ కూడా చాలా అరుదయిపోయాయి.

ఈవిధంగా భారతీయ లలితకళలలో నిగ్గయింది వొకటి తుడిచిపెట్టుకు పోతోంది.

'భరతనాట్యం' అంటూ వొకటి వినపడుతోంది; కాని అది గాలికబురు.

సంస్కర్తల ధర్మమా అని వేశ్యల బాలికలు మగవాళ్లయిపోతున్నారు.

బాగానే వుంది.........అయితే......

సానరికంలో ప్రవేశపెట్టబడుతూ వున్న బాలికల సంఖ్య కొద్దిగానే వున్నా, ఇదివరకే సాను లయిపోయివున్న యువతులూ, ప్రౌఢలూ, జరఠలూ పుష్కలంగానే వున్నారు.

వీరికి వివాహవాంఛ లేదు. వుండినా సాధ్యం కాదు. అయినా ఔచిత్యం వుండదు.

అయితే: ఇలాగ మేజువాణీలూ లేక, భామకలాపాలూ లేక, గొల్లవేషాలూ లేక, చివరకి పెళ్లిళ్లు అయే మార్గాలూ లేక—యీ సానుల కిక కాలంబం రేమిటి?

సంస్కర్తలు కాదు ఎవ రంత ప్రయత్నించినా యీ సానులకు పురుషవాంఛ తగ్గదు. వ్యభిచారం సాగుతూనే వుంటుంది.

ఆమాటకి వస్తే వేశ్యలలో వివాహాలు ప్రబలేక—ఆ కారణంవల్ల కాకపోయినా సంసారులలో వ్యభిచారం ఎక్కువయిపోయింది.

అంటే వేశ్యలలో విద్యలు నశిస్తున్నాయే; కాని వేషాలు ముదిరిపోతూనే వున్నాయి. కళాకుశలత దిగనారిపోతోందే కాని వ్యభిచారం నిలిచే వుంది.

లోకవృత్తం చూడగా సంస్కర్తలకు మేజువాణీలు తగ్గించడంతోటే పని అయిపోయినట్టుంది; కనక వేశ్యలే తమ విషయం కొంచెం యోచించుకోవాలి.

ఆటపాటలు లేకపోయినా కాయికసుఖానికి అడ్డుండదు. కూడు గుడ్డలకి లోపం రాదు. అయితే, ప్రశ్న యేంకావాలీ? చాతుర్యమూ, యుగయుగాలనుంచి రక్తంలో జీర్ణించివున్న ప్రాగల్భ్యమూ—వీటిని గోదావరిలో కలిపెయ్యవలసిందేనా?

ఎన్ని దోషా లంటపెట్టుకుని వుండినా నాటిని కప్పిపుచ్చుతూ సభ్యత—సభాగౌరవం కలిగిస్తూ వున్న అభినయకళని బుగ్గిచేసెయ్యవలసిందేనా?

బెంగపెట్టుకోనక్కరలేదు. కళ యెప్పుడూ కళగానే వుంటుంది. రకం మారినా రాశితరగదు. అందులోనూ యివి స్త్రీలకు క్షాత్రచైతన్యం ప్రసాదించే రోజులు.

మేజువాణీలు తగ్గాయి; కాని నాటకాలు హెచ్చిపోయాయి. కుల స్త్రీలు కూడా నాటకాలలో అభినయిస్తూ పేరూ, గౌరవమూ తెచ్చుకుంటున్నారు.

పూనుకుంటే యీ వేశ్యలకు నాటకరంగంలో అగ్రపీఠం కని పెట్టుకొని వుంది.

మేజువాణీలు తగ్గిపోయినట్టుగానే నాటకాలలో స్త్రీలే స్త్రీ పాత్రలు ధరించా లనే వాదం ఆచరణలోకి వచ్చేసింది.

అక్కడక్కడ వేశ్యలు కొందరు తమ హక్కులు స్వాధీనపరచుకుంటూనే వున్నారు.

కనక సానులుగా వున్న వేశ్య లందరూ నాటకరంగంలో ప్రవేశించాలి.

దీనితో నాటకాలకు జీవకళ వస్తుంది.

ఇంకొక్క విశేషం కూడా వుంది. స్త్రీ వేషం పురుషులు వేసినా స్త్రీలు వేసినా అందుకు అందరూ యౌవనం దాటనివారే నిర్ణయిస్తున్నారు. వయస్సుమళ్లిన స్త్రీ వేషం వెయ్యడానికే హాస్యాస్పదపోయిన స్త్రీ వేషం వెయ్యాలన్నా వారే తయారు. దీనివల్ల నాటకాలు బూటకాలు అయిపోతున్నాయి. వేశ్యలు రంగస్థలం స్వాధీనపరుచుకుంటే అబాధ వుండదు. ఇప్పుడు సానులు అన్ని వయస్సులవారూ వున్నారు. మరి ముందుమాటేమి టంటే దేశంలో సానరికం అనేది నశించిపోయేటప్పటికి అభినయము కుల స్త్రీలలోనే వేళ్లుతన్నుకుంటుంది.

ఇలాగ వేశ్యలు నాటకరంగాన్నుద్ధరించినవా రవుతారు.

ఈ సలహాను వేశ్యలు కొంచెం శ్రద్ధగా గమనిస్తా రని నమ్ముతున్నాము.

కీటకం ప్రవేశించింది

చివరకి, కలేల్కరు గారికి, కన్నడదేశంలో నైనా వొక మెట్టు కిందికి దిగక తప్పింది కాదు.

ఆదిగపెంలో మాత్రం వారు చాలా బెట్టుసరీగానే కాలు కదిపారు. మాట చెల్లుబడి అయే స్థితి రావడంతోటే యెలాంటివాళ్ళనీ కూడా ప్రతిష్ఠాపిచాచం ఆవహిస్తుంది కాబోలు.

"......కాని దక్షిణదేశములో హిందీభాషను బోధించుట యందు మాపద్ధతులలో కొన్ని లోపము లుండవచ్చును" ట.

ఏం? హిందీవల్ల దక్షిణదేశభాషలకు అపకారం జరుగుతోందని. అసలీ ప్రాతికూల్యం యెక్కడ బయలుదేరిందో యెక్కడ పూర్తిగా గుర్తించబడ్డదో అక్కడ—తెనుగుదేశంలోనే యీసంగతి వొప్పుకుంటే యేం?

కలేల్కరుగారు "యీ ముఖ్యసమస్యను పరిష్కరించుటయందు కన్నడరాష్ట్రీయుల తోడ్పాటును కోరుచున్నా"రుట. మంచిదే.

కన్నడుల తోడ్పాటువల్లనైనా వారు సొంతానికి హిందీవ్యామోహం తగ్గించుకుని. ఇతరులమీద దానిని రుద్దడం కూడా మానేస్తే అదే పదివేలు.

అయితే: పైపైగతులు చూస్తే వారు ఇక్కడే యీపరిస్థితుల్లోకి వచ్చేవారుగా కనపడతారు; కాని వారు తెనుగుదేశంలో వున్నంత వేళ్ళూ హిందీప్రచారంలో అభివృద్ధి పొందుతూ వున్న తెలుగు యువకులు, వారిని, చాలా జాగ్రత్తగా కప్పుకుని తిరిగారు. [illegible] ఆజ్ఞ ఆధారం చేసుకుని అసలువారికన్నా హిందీప్రచారం యింకా యెక్కువగా సాగించడానికే వచ్చారు. అపైని తెనుగు యువకులమధ్య, వారు సర్కారు ఉద్యోగులు లాగ వొక విచిత్రవాతావరణంలో యిరుక్కుపోయారు. అందేత వారిక్కడ సత్యాన్ని తెలుసుకోలేక—ఊహించనే లేకపోయారు.

కన్నడులలో మనకంటె ఆత్మపరీక్ష, ఆత్మవిశ్వాసమూ, ఆత్మగౌరవమూ ఎక్కువగా వున్నాయి. పైగా కర్ణాటక సాహిత్యపరిషత్పత్రిక కూడా హిందీప్రచారాన్ని ఆక్షేపిస్తోంది. దీంతో [illegible] అక్కడ ప్రబోధం చేశారు; కాని దాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోలేకపోయారు [illegible]. తెలిసింది వొప్పుకోడానికీ, వొప్పుకున్నది పైకి చెప్పడానికి [illegible] వొకానొక ప్రయత్నాలకు [illegible].

ఏమయినా, దక్షిణదేశంలో హిందీ [illegible] చేస్తోంది. దీనికి తగిన చికిత్స చేసుకోకపోతే యుద్ధంతో దాటుకుపోవడం సాధ్యం కాదు.

ఆమె మనసులోని మాట

ఆశ్చర్యం అవుతుంది. శ్రీమతి సరోజనీనాయుడుగారు మన యువకుల విద్యాబోధ అంతా యింగ్లీషులోనే జరగాలంటున్నారు.

విద్యావంతురాలు, జ్ఞానవంతురాలు, పైపైని కవయిత్రురాలు, ఆత్మాభిమానవిషయంలో [illegible] ఎక్కువే చేసే బంగాలీ జాతికి చెందిన వారు, కాంగ్రెస్సునాయకురాలు, జెయిలుకూడా వెళ్ళి వచ్చారు, మొన్న మొన్ననే మైసూరులో హిందీని బలపరుస్తూ ఉపన్యాసాలు కూడా చేశారు; కాని ఆమెకు ఇంగ్లీషు వ్యామోహం వదలలేదు.

ఇవాళ గాదు ముందుముందు కూడా ఇంగ్లీషు విడిచిపెడితే మనం కూలిపోతాము; కాని ఆభాషకు మన విద్యావిధానంలో స్థానం యివ్వడం లేమూ, బోధ అంతా దాన్లోనే జరిగించ తేరూనూ.

ప్రపంచకంతో సంబంధం వుండాలంటేనే కాదు, భౌతిక జ్ఞానం మనకి హెచ్చాలంటే—అధమం కలిగినంతవరకైనా నిలవాలంటే మనం యింగ్లీషుని ఆరాధించి తీరాలి; కాని దాన్నే ప్రధానభాష చెయ్యడం ఆత్మహత్య.

సరోజినీనాయుడుగారి ప్రపంచప్రఖ్యాతి అసలు ఇంగ్లీషువల్లనే కలిగింది. కనక ఇంగ్లీషుమీద ఆమెకు అభిరుచీ విశ్వాసమూ, అధికంగానే వుండడమే ధర్మం; కాని దాన్ని మన యువకయువతుల మీద ప్రయోగించడం న్యాయమా?

ఇక్కడ హిందీప్రచారకులు వొక్క సంగతి గమనించవలసివుంది.

పంజాబులో ఉర్దూభాష ఎక్కువ ప్రచారంలో వుంది. అక్కడ కోర్టుభాష అదే. పైగా హిందువులు సర్వమూ కూడా ఆభాషలోనే నిర్వహించుకుంటారు. కాంగ్రెస్సువారూ, ముఖ్యంగా హిందీప్రచారకులూ హిందీకీ ఉర్దూకీ భేదం లేదంటారు. ఉర్దూమయమైన అలాంటి పంజాబులో వొక కాంగ్రెస్సునాయకురాలు—హిందీమద్దతుదారు—హిందూపండితురాలు యువకులకు ఇంగ్లీషు ప్రధానం అంటే యేమన్నమాటా?

మాతృభాషలను నిర్లక్ష్యం చేస్తే మనం పతితుల మయిపోతాం. ఇంగ్లీషుని—వొక భాషగానైనా స్వీకరించకపోతే మనం వెనకబడిపోతాం. మరోభాషతో మన సర్వమూ నడపడానికి అక్కర్లేదు. హిందీ మన [illegible]లో అనవసరం. [illegible]. లజ్జాకరం—

[illegible]గారి కొత్త సిద్ధాంతం

డాక్టరు [illegible]గారు వొక కొత్త—వింతవాదం ప్రారంభించారు.

భాషలను బట్టి రాష్ట్రాలు [illegible], నిర్మించడమూ అపాయకరం అంటున్నారు వారు. ఈ [illegible], యీ సంకల్పమూ మనకి (హిందువులకి) [illegible].

కాని హిందూదేశం భాషికరాష్ట్రంగా విడిపోయి వున్న కాలం చాలా పెద్దదిగా కనపడుతోంది. అందుమాత్రాన అప్పుడు భారతీయులకి భంగం రాలేదు. ఏ అవయవానికా అవయవం తగినంత పుష్టిగానూ, బలంగానూ వున్న [illegible] అప్పటి హిందూదేశం సంపూర్ణంగా వుండేది. ఆత్మసౌందర్యం కూడా దానికి కూలంకషంగానే వుండేది.

కాకపోయినా భాషలను పట్టి రాష్ట్రాలు వుండడం అంటే తక్కిన భాషలవారితో కలహించడానూ, విరోధం గానూ వుండడా అని కాదు. భాషాబంధుత్వమూ, సంస్కృతిబంధుత్వమూ వొకటే రాశిలోను.

భాషికరాష్ట్రసిద్ధాంతానికిదే మూలకారణం.

ఇటీవల— మహమ్మదీయ ప్రభుత్వకాలంలో చితికిపోయిన భారతజాతీయత అనూహ్యంగా యివాళ దృఢపడిపోవాలంటే అది సాధ్యపడే విషయం కాదు. రాష్ట్రీయత బలపడితేనే జాతీయతకి రూపం యేర్పడుతుంది.

తనభాషవాడితో ఏకీభవించలేనివాడు పైవాడితో కలవలేడు.

భాష కొక రాష్ట్రం వుండడం మంచిది కాదంటే అసలిన్ని భాష లెలా యేర్పడ్డాయి? ఆదిలో హిందూదేశానికంతటికీ భాష వొకటే అయివుంటుం దంటే సమ్మతమే; కాని దేశీయులు కాలక్రమాన తెగలుతెగలుగా చెదిరిపోయారు. భాష వివిధరూపం దాల్చింది.

ఒక పుష్పమాల తీసుకుందాం. అందులో వున్న ప్రతీ పుష్పానికీ ప్రత్యేకత వుంది, అదే దానికి అస్తిత్వాన్ని ప్రసాదిస్తోంది; కాని ఆ ప్రత్యేకతలలోనుంచే ఐక్యం కలిగించే సూత్రాలకీ ప్రతీ పుష్పంలోనూ అవకాశం పూర్తిగా వుంది. అలాగే హిందూదేశంలో భాష అనుపట్టి రాష్ట్రాలు విడివిడిగా వున్నాయి; వాటి అన్నిటిలోనూ భారతజాతీయతకి స్ఫుటమైన అనుబంధం వుంది.

ఇప్పుడు హిందూదేశం ఒక కేంద్రప్రభుత్వంకిందే వున్నా రాష్ట్రాలుగా విడిపోయికూడా వుంది. మనకి సంపూర్ణ స్వరాజ్యం వచ్చిన తరవాత కూడా యీ పద్ధతి తప్పదు. అలాంటప్పుడు ఆ రాష్ట్రాలు భాషలను పట్టే నిర్ణయించబడడం చాలా మంచిది కాదూ?

ఇతరులు మానినీ ఎంత మంచివారయినా, అవతలివాడు కూడా ఎంత పాపలాడైనా అయినా వ్యక్తియందులో విశిష్టత వుంటే గాని ఐకమత్యం కలగదు. ఇక్కడ మా మహమ్మదీయుల్నీ మనల్నీ రాష్ట్రాలు విడదీయ్యడం లేదు. భాషకూడా బద్దలుకొట్టడం లేదు. సంప్రదాయాలు విడదీస్తున్నాయి. దృక్పథాలు చీల్చేస్తున్నాయి. భారతీయత యేమీ చెలామణీ కాలేకపోతోంది.

ఒకటి చూస్తే తెలుస్తుంది, ఒకచోట వున్న హిందువులకీ, మహమ్మదీయులకీ కన కలవడం లేదు. భిన్నరాష్ట్రాలలో వున్న మహమ్మదీయులు ఏకమవుతున్నారు. హిందువులు అంత మమేకం కాలేకపోయినా చివరికి ఒకటిగానే భావించుకుంటున్నారు.

ఏం?

ఈ ఒక్క సిద్ధాంతమూ చూసుకొని వుంటే మూంజీగారు ఈవాదం ప్రారంభించి వుండరు.

ఇప్పుడిప్పుడే తోడుకుంటూ వున్న మన ఆంధ్రరాష్ట్రవాంఛకి మూంజీగారి సలహావల్ల అపాయం కలగదని నమ్ముతున్నాం.

లండనుకు తెనుగు రాయబారం

గంజామాంధ్రభూభాగం ఓఢ్రరాష్ట్రంలో కలిసిపోకుండా వుండాలంటే మనవారు లండనుకెళ్లి తీవ్రంగానూ, శ్రద్ధగానూ పనిచెయ్యాలనే సంగతి చాలా మాసాలకిందటే నిర్ధారణ అయిపోయింది. ఆలస్యం అయినకొద్దీ నష్టం కూడా పెరుగుతూపోతూనే వుంది. కాని యింతవరకూ రాయబారులు బయలుదేరలేదు. బయలుదేరతా మన్నవారికి కావలసిన డబ్బు సమకూడలేదు.

ఎవరూ వులిక్కిపడనక్కరలేదు.

సమకూర్చడానికి గట్టిగా నడుములు కట్టినవారు కూడా లేరు.

ఏం చేశా?

అంత దరిద్రస్థితిలో వుందా మనజాతి? మనలో పని చెయ్యగలవారు లేకలేరా?

ఇదేమీ కాదు. మనలో లేందల్లా ఒక్క ఆంధ్రత్వమే.

ఆంధ్రభాష వికసించడానికి పదులైనా ఇవ్వని ఆంధ్రులు హిందీ ప్రచారానికి వేలు దాఖలు చేసుకుంటున్నారు. రాయలసీమక్షామ పీడితులకు గంజైనా పొయ్యకుండా వున్నవారు బీహారుభూకంప పీడితులకోసం లక్షలు యెగుమతి చేశారు.

ఇంతెందుకూ? గంజామాంధ్రులకు చేయూత యివ్వకుండా మొగం తప్పించుకుతిరుగుతూ వున్నవారు బార్డోలీరైతులకోసం జెయిళ్లకి వెళ్ళారు.

ఇప్పుడు మళ్ళీ యేగుజరాతీలదగ్గిరనుంచో, యేహిందూస్థానీల దగ్గిరనుంచో తాఖీదులు వచ్చాయంటే మన ఆంధ్రులు లక్షలు గుమ్మరిస్తారు. ఎందుకోసమైనా సరే చివరికి సత్యమూర్తిగారు చీటీపంపినా వేలు బటువాడా చేస్తారు మనవారు.

దీనికల్లా ఒకటే కారణం.

మన ఆంధ్రులు కార్యనిర్వాహకులు కారు. ఏకార్యమూ వీరు ప్రారంభించి నిర్వహించలేరు.

మన ఆంధ్రులు అనుకరణపరాయణులు. ఇతరపరగణాలవారేం చేస్తే వారికెనక్కాల పరిగెడుతూ మనవారు అదే చేస్తారు. చెయ్యడంకంటే కబుర్లు ఎక్కువ చెబుతారు.

నిన్నగాక మొన్నగూడా గంజాంజిల్లాలో ప్రత్యేకాంధ్రసభ జరిగింది; కాని ఫలితం వుండదు. ఉండడమే వస్తే—అంటే రాయబారులు వెళ్లడమే వస్తే ఇండియాబిల్లు పాటం అయిపోయాక వెడతారు.

గంజామాంధ్రభూభాగం ఆంధ్రదేశంలోనే వుండిపోవాలంటే దానికి ఈశ్వరానుగ్రహం ఒక్కటే ఆధారంగా కనపడుతోంది. అంతే.

ఒక్కొక్క రూపాయి వాటాలు

తెనుగుదేశంలో, రమారమీ రెండునెలలనుంచి లవకుశ ఫిలుము తెయితక్కలాడుతోంది.

కళాదృష్టితో చూస్తే తోలుబొమ్మలాటకంటే అది అట్టే పైతరగతిలో లేదు; కాని దాన్ని చూడడానికి మనవారు కాళ్లు విరగ తొక్కుకుంటున్నారు.

పర్యవసానం......?...మనవారికి సహజంగా వున్న కళాప్రీతి చచ్చిపోవడమూ, ప్రతిదినమూ, తెనుగుడబ్బు కలకత్తా మార్వాడీ గోదాములోకి నల్లగా జారిపోతూవుండడమూనూ

"మనం కట్టుకునే బట్ట మాంచెస్టరునుంచి యెందుకు రావాలి?" ఇలా అడిగినవారున్నారు. నిజమే ఇక్కడా యిదే సూత్రం.

మన తెనుగుఫిలుమూ తెనుగుదేశానికి అవతల యెందుకు తయారు కావాలి? తెనుగు ఫిలుము పేరుపెట్టి మన డబ్బు ఆంధ్రేతరుని గోదాములు ఎందుకు నింపాలి!

విషయం యిదీ. ఉద్యోగాలు లేక అల్లాడుతూవున్న యువకులంతా యేంచేస్తున్నారు?

ఒక్కొక్క రూపాయి వాటా యేర్పరిచినా ఒక పెద్ద తెనుగు స్టూడియో ఏర్పాటు చెయ్యవచ్చు. ఫలిస్తుందా? అపోకరూపాయీ పిల్లలు పెడుతుంది. లేదూ? కనపడని సొదరు. దీనితో ముందు పౌరుషం అబ్బుతుంది. పరిశ్రమకి దారి యేర్పడుతుంది. తెనుగుతనం నిలుస్తుంది. తెనుగుడబ్బు ఎలాగా ఖర్చుపడుతూనే వుంది. అయితే నిర్మాణకుశలుడు ఎవరైనా "నేను" అని ముందుకువస్తే అది మళ్ళీ తెనుగుజేబుల్లోకే వస్తుంది.

సరస్వతీగ్రంథమండలి

కంభంవారి సత్రమువీధి ** రాజమహేంద్రవరము

నవలలు—నవరసభరితములగు నవలలు—ముచ్చటగూర్చు బొమ్మలతో—ముద్దులొలుకు క్యాలికో బయిండులో—రెండుమాసముల కొక్క చక్కని నవల, నడుమ నడుమ చిన్నచిన్న అనుబంధగ్రంథములు వెలువడుచుండును. చందాదారులకు ప్రవేశరుసుము రు 0-4-0 చందాదారులు ఒకేసారి రు 7-8-0 ను ముందుగా పంపినచో వరుసగా ఆరుపుస్తకములు అన్‌రిజిస్టర్డు పార్సిలుగా పంపుదుము.

ఇంతవరకు వెలువడిన గ్రంథములు

11	ప్రేమసుందరి	1 8 0
12	చోరశిఖామణి	1 8 0
13	లక్ష్మీప్రసాదము	1 8 0
14	హత్యారహస్యము	1 8 0
15	ఫాస్టు (1 భాగము)	1 8 0
16	ఫాస్టు (2 భాగము)	1 8 0
17	కుముద్వతి	1 8 0
18	చిన్నకోడలు	1 8 0
19	రహస్యభేదనము	1 8 0
20	సింహగడము	1 8 0
21	మణిహారము	1 8 0
22	మొగలాయీదర్బారు 1 భాగము	1 8 0
23	ఘటనాచక్రము	1 8 0
24	రాజసుందరి	1 8 0
25	కుంతమధురణి	1 8 0
26	జాగిలము	1 8 0
27	మొగలాయీదర్బారు 2 వ భాగము	1 8 0
28	సాస్వతి	1 8 0
29	ఆనందాశ్రమము	1 8 0
30	హత్యాన్వేషణము	1 8 0
31	మొగలాయీదర్బారు 3 వ భాగము	1 8 0
32	గంగ	1 8 0
33	మొగలాయీదర్బారు 4 వ భాగము	1 8 0
34	కోహినూరు	1 8 0
35	ఆటీన్‌మనేలా	1 8 0
36	అపరిచిత	1 8 0
37	అంతఃపురము 1 భా॥	1 8 0
38	అంతఃపురము 2 భా॥	1 8 0
39	అగ్రహారము	1 8 0
40	ఛిన్నహస్తము 1 భా॥	1 8 0
41	ఛిన్నహస్తము 2 భా॥	1 8 0
42	కంకణరహస్యము	1 8 0
43	సంజీవి 1 భా॥	1 8 0
44	సంజీవి 2 భా॥	1 8 0
45	వ్రజరాణి	1 8 0
46	హత్యాభ్రమ	1 8 0
47	కాశఖండము	1 8 0
48	సేవాశ్రమము 1 భా॥	1 8 0
49	సేవాశ్రమము 2 భా॥	1 8 0
50	దాసీకన్య	1 8 0

అనుబంధములు

1	మృత్యుతరంగిణి	0 12 0
2	అభాగిని	0 12 0
3	ఛద్మవేషి	0 12 0
4	విదురుని యుపదేశములు	1 0 0
5	కాంచనమాల	1 0 0
6	సీమంతిని	1 0 0
7	సుశీల	1 0 0
8	శశిరేఖ	1 0 0
9	యమునాబాయి	1 0 0
10	శ్యామల	1 0 0
11	కాంతంకథలు (చిన్నకథలు)	1 0 0
12	కాలసర్పి	1 0 0
13	భారతకథాసారం	1 0 0
14	కథాకల్పవల్లి (చిన్నకథలు)	1 0 0
15	అరుంధతీయ	1 0 0
16	మాధవి	1 0 0
17	లలిత	1 0 0
18	పెండ్లిదండ	1 0 0
19	కథావళి	1 0 0
20	నాలుగుకథలు	1 0 0
21	నీతిప్రబోధిక	1 0 0
22	ఆదర్శము 1 భా॥	0 12 0
23	ఉదంకుడు	0 12 0
24	భేతాళకథలు	0 12 0

నాటకములు

1	మార్కండేయ	0 12 0
2	అహల్యాశాపవిమోచనము	0 12 0
3	ధారావారుపతనము	1 0 0
4	వరమాల	1 0 0
5	షాజహాను	1 0 0
6	నూర్జహాను	1 0 0
7	దుర్గాదాసు	1 0 0
8	చంద్రగుప్త	1 0 0
9	దంపతులు	1 0 0
10	విజయవిజయం	1 0 0
11	భక్తకుచేల	1 0 0

ఈగ్రంథములు రాజమండ్రీలో కళాభివర్ధనీ పరిషత్తులలోను దొరకును.

కటుకరోహిణి:—కటుకా—Picrorrhiza kurroa Veronicalindleyana.

పరిచయపదములు. శతపర్వా - చాలా గణుపులు గలది. కాండరుహా-కాండమే మొలచునది. చక్రాంగీ - ముక్కలుగొట్టిన చక్రాకారముగ నుండునది. గుణబోధినీపదములు: ఆమఘ్నీ - ఆమదోషమును బోగొట్టునది.

స్వరూపము. ఇది గుల్మజాతిలోని మొక్క. ఆకులు కొంచెము పొడవుగను, కంగోరా గలిగి ముక్కపోగాను ఆకులవలె నుండును. దీని పూవులు నీలిరంగు గలిగి గుత్తులుగా నుండును. దీనిలో రెండు జాతులు కలవు. సిరసింగుగల రోహిణియు, నల్లరంగుగల రోహిణియు. హిమాలయప్రాంతప్రదేశములలో విస్తారముగా నుండును. దీని వ్రేళ్లనే యౌషధములకు వాడుదురు.

గుణములు. ఇది చేదురుచి గలిగి యుండును. వేడిచేయు స్వభావము గలది. విపాకమున కారపు రుచిగ మారును. రూక్షలఘుగుణములు కలది. బాగుగా విరేచనమును జేయును. అగ్నిదీప్తిని గలిగించును. హృదయమునకు హితకరమైనది. కఫపిత్తజ్వరములను హరించును. ప్రమేహములు శ్వాసకాసలు, రక్తతాపము, కుష్ఠరోగము, క్రిములు హరించును. విషమజ్వరములను పోగొట్టును.

ప్రయోగములు. హృద్రోగమునకు:—కటుకరోహిణి, యష్టిమధుకమును మెత్తగా నూరి పంచదారనీళ్లతో కలిపి త్రాగిన హృద్రోగములు శమించును.

స్తన్యశుద్ధికి:—దీని వేళ్లు పాలతో గాని నీళ్లతో గాని నూరి త్రాగిన స్తన్యము శుద్ధమగును.

కఫపిత్తజ్వరములకు:—కటుకరోహిణి ఉసిరికాయంత ముద్ద వేడినీళ్లలో కలిపి కొంచెము పంచదార వేసి త్రాగిన క్రిములను బోగొట్టి విరేచనమును జేసి జ్వరములను తగ్గించును.

ఎక్కిళ్లకు:—గైరికమును, కటుకరోహిణియు సమానముగ నూర్చించి తేనెతో కలిపి యిచ్చిన ఎక్కిళ్లు శమించును. (సుశ్రుతము)

కటుకరోహిణి కషాయములో నసాపాను మాత్రము కలిపి మూడు రోజులు తెల్లవారుజామున నే త్రాగిన ఋతురక్తము జారీయగును. కటుకరోహిణి సుంటకలగరాకు రసముతో నొక భాగము వినసులు నూరించి కందిగింజలంత మాత్రలు చేసి అల్లపురసముతో నిచ్చిన చలిజ్వరములు కట్టును. ముల్లంగి రసముతో కటుకరోహిణిని మెత్తగా నూరి గుండెలకు పట్టువేసిన గుండెలలో పొడుపు తగ్గుటయే గాక, శ్లేష్మము కరగి ఆయాసము తగ్గును. లోనికిచ్చు మోతాదు ఎక్కువైనచో వికారము గలిగించును. కటుకరోహిణిలో రెండు రకములు తెల్లది నల్లది. నల్లదానికంటె తెల్లది శ్రేష్ఠము. గుణములు గలిగి యెక్కువ విరేచనమును చేయు స్వభావము గలిగి యుండును. వాడుకలో నల్లదానికంటె తెల్లది తక్కువ మోతాదుగా వాడవలయును. లేక వికారము వాంతియు కలిగించును. దీనిని మొదట పట్టువేసినచో బాగుండును. దీనికి బాదమునూనె గాని పప్పుగాని విరుగుడువస్తువు.

ఇది రసాయనము. చేదురుచి, నవీన వైద్యకమతము: పాచనకారి, సైత్యహారము. అజీర్ణము, గ్రహణి, శ్వాస, పిత్తవికృతులు, కామల మొదలగు రోగముల యందు దీనిని బాగుగా వాడవచ్చును. యకృద్వృద్ధిలో నిది చేదుపుచ్చతో సమానముగా పని చేయును. చేదుపుచ్చకంటె ఇది మృదువుగా పని చేయును. విషమజ్వరముల కిది యుత్తమమైన యౌషధి. పిల్లల క్రిమిరోగములయందు కటుకరోహిణి బాగుగా పనిచేయును. (మెటీరియా మెడికా ఆఫ్ ఇండియా. R. N. Khory part II, P. 457.)

Reg. N. M. 3048

ఆధునికాంధ్ర వాఙ్మయము

మావద్ద నవీనకవుల గ్రంథములన్నీ దొరకును. దూరపువారికి తక్కువధరకు పుస్తకాలు వి.పి.గా పంపము. పోస్టుఖర్చులు...

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారివి

- వీరపూజ—చరిత్ర ౦ ౧౨
- రక్షాబంధనము—డిటెక్టివునవల ౧ ౦
- శ్మశానవాటిక—డిటెక్టివునవల ౦ ౧౨
- మిథునానురాగము—చారిత్రికనవల ౧ ౦
- అనాథబాలిక—సాంసారికనవల ౦ ౫
- వాటికాంత—నాటకము ౦ ౧౨
- విజయనగరరాజులకథలు ౦ ౨
- చిత్తూరురాజులకథలు ౦ ౩
- డిల్లీచక్రవరులకథలు ౦ ౩
- గోల్కొండనవాబులకథలు ౦ ౨
- శృంఖల—విమర్శగ్రంథము ౦ ౧౨

డా. చిలుకూరినారాయణరావుగారివి

- జర్మనిదేశపువిద్యావిధానము ౧ ౦
- అంబ—లేక శిఖండి—నాటకము ౧ ౮
- సంస్కృతలోకోక్తులు ౧ ౦
- అశ్వత్థామ—అచ్చిన నాటకాలు ౦ ౧౨
- అశోకుని ధర్మశాసనములు ౨ ౦
- ఉమార్ ఖయ్యామ్—రుబాయత్ ౦ ౬
- ఉపనిషత్తులు ౦ ౫

చింతా దీక్షితులుగారివి

- శబరి—శకుంతనాటకము ౧ ౦
- ఏకాదశి—౧౧ చిన్నకథలు ౦ ౧౨
- పరిణామవాదము—తన్మిదర్శనములు ౦ ౧౨

గుడిపాటి వేంకటాచలంగారివి

- మాకర్మమిట్లా—కాళింది ౦ ౧౨
- బిడ్డలశిక్షణ ౦ ౬

నోరి నరసింహశాస్త్రిగారివి

- గీతమాలిక ౦ ౧౨
- సోమనాథవిజయము ౦ ౧౨
- భాగవతావతరణము ౦ ౬

జనమంచి వేంకటరామయ్యగారివి

- నవకుసుమాంజలి—ఖండకావ్యసంపుటి ౧ ౮
- మాలతీమాధవము—నాటకము ౦ ౧౨
- రాజశేఖరునివిద్ధసాలభంజిక.
  నాటకము ౦ ౮

శ్రీపాద కామేశ్వరరావుగారివి

- చంద్రగుప్త నాటకము ౧ ౮
- భారతరమణి డిటో ౧ ౦
- రాణాప్రతాపసింహ డిటో ౧ ౮
- శివాజీలీలము డిటో ౧ ౦
- లీలావతీసులోచనలు డిటో ౧ ౦
- బిల్వమంగళ డిటో ౧ ౦
- శ్రీమాధవాచార్యవిద్యారణ్య ౧ ౦
- చిత్రస్త్రీ డిటో ౧ ౦
- ఒక పెళ్ళి డిటో ౧ ౦
- పునర్వివాహము డిటో ౧ ౦
- లింగాశాస్త్రి డిటో ౧ ౦
- సంస్థానాధిపతులు డిటో ౧ ౦
- కళానాటకము డిటో ౧ ౦
- సాహిత్యమీమాంస విమర్శగ్రంథము ౧ ౬
- నాటకవిమర్శ డిటో ౨ ౦
- కొత్తదేవుడు ప్రహసనము ౦ ౮
- పిపీలికోపాఖ్యానము డిటో ౦ ౮
- జగన్నాథమాహాత్మ్యము—ప్రబంధము ౦ ౧౨

బరంపురంకళాప్రచారక సమితివారివి

- రాయబారము—మొదటిసంపుటము ౧ ౦
- తేనెపట్టు—ఖండకావ్యములసంపుటి ౦ ౬

పూర్ణానందగ్రంథమాలవారివి

- శేషసంభాషలు—మాసపత్రిక ౨ ౦
- మాల్లోకొత్తనీడ—సాంఘీకనవల ౦ ౧౦

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారివి

- అమరావతీస్తూపము ౦ ౧౨

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారివి

- వేనరాజు ౧ ౦
- అనార్కలి ౧ ౦
- కిన్నెరసానిపాటలు ౧ ౦
- ఆంధ్రప్రశస్తి ౧ ౦

మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారివి

- పాలపిల్లి ౦ ౬
- తేనెపట్టు ౦ ౩

- ఊదంకుడు ౦ ౧
- విరిసెజ్జ ౦

దిగవల్లి వేంకటశివరావుగారివి

- ఇంగ్లీషు తెనుగుపారిభాషికనిఘంటువు ౨
- అధునికదేశస్వరాజ్యం (సాదాప్రతి) ౦
- సహకారవస్తునిలయోద్యమము ౧
- ఆంగ్లరాజ్యాంగము ౦
- భారతదేశస్థితిగతులు ౦

బసవరాజు అప్పారావుగారివి

- గీతములు ౦

విజ్ఞానచంద్రికామండలివారివి

- లక్ష్మీనారాయణవ్యాసావళి ౧ భాగము ౨ ౦
- వృక్షశాస్త్రము ౨ ౮
- నాతాశీతిరవి ౧ ౮
- రాయచూరుయుద్ధం ౧ ౮
- కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులుగారి
- స్వీయచరిత్ర ౨ భాగము ౧ ౧౦
- అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములు ౧ ౬
- అబ్రహాం లింకన్ ౧ ౧౮
- దక్షిణాఫ్రికా ౨ ౨
- హిందూమహాయుగము ౧ ౮
- హిందూమహాచరిత్రలు జీవితములు ౦ ౮
- రుష్యాప్రజాస్వామికము ౧ ౦

జయంతిపురం జమీందారుగారివి

- భారతదేశపురాణము ౦ ౧

పురాణం సూరిశాస్త్రిగారివి

- నాట్యోత్పలము ౧ ౦
- నాట్యాశోకము ౧ ౦
- విమర్శకపారిజాతము ౦
- ఆంధ్రనాటకసంస్కరణము ౦ ౮

వలయువారు. కళాభివర్ధని పరిషత్తు. కలబరగి వారి బంగ్లా, ఇన్నీసుపేట. రాజమండ్రి అని వ్రాసికోవాలి.

రాజమహేంద్రవరం: శ్రీ అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామినాయుడుగారి సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్‌నందు ముద్రితమై,
శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారిచే ప్రకటింపబడినది. [illegible]